

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN
YORDANMASINDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU VE
AFFETME DAVRANIŞININ ROLÜ

CEM GÜRAT

İzmir
2022

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN
YORDANMASINDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU VE
AFFETME DAVRANIŞININ ROLÜ

CEM GÜRAT

DANIŞMAN
Prof. Dr. Rengin KARACA

İzmir
2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Doktora tezi olarak sunduğum “ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN YORDANMASINDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU VE AFFETME DAVRANIŞININ ROLÜ” adlı çalışmanın içerdđđ fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

18/05/2022

Cem GÜRAT

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 07/06/2022

Tez Başlığı:

ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN YORDANMASINDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU VE AFFETME DAVRANIŞININ ROLÜ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **198** sayfalık kısmına ilişkin, **06/06/2022** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 14'dür**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒ X

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☒ x

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Cem GÜRAT
Öğrenci No : 2017950159
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Programı : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Statüsü : Yüksek Lisans ☐ Doktora (X)

ÖĞRENCİ

Cem GÜRAT

07/06/2022

DANIŞMAN

Prof. Dr. Rengin KARACA

07/06/2022

TEŞEKKÜR

Her daim bilgisiyle, sabrıyla, duruşuyla şahsıma örnek ve önder olan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Rengin KARACA Hocama, araştırma sürecinde desteklerini ve yardımlarını şahsımdan esirgemeyen Sayın Doç.Dr. Zekavet KABASAKAL ve Sayın Doç. Dr. Ümit ARSLAN'a, ortaöğretim okullarında veri toplama döneminde katkı veren başta görev yaptığım okulun müdürü Sayın Davut KÖSE olmak üzere, okul müdürleri ve öğretmen arkadaşlarım ile görev yapan psikolojik danışman öğretmen arkadaşlarıma, değerli dostum ve doktora sınıf arkadaşım Uzman Psikolojik Danışman Akif SAĞLAM'a, yüksek lisans öğrenimim sırasında tanıma şansı elde ettiğim, dostluğu için kendimi şanslı hissettiğim Uzman Psikolojik Danışman arkadaşım sevgili Abdülmuttalip ALÇAY'a, tez yazma sürecinde desteğini ve sabrını esirgemeyen, aynı odayı paylaştığım iş arkadaşım sevgili Burcu SARI'ya, bilimsel analizlerde bilgi, deneyim ve yardımlarını esirgemeyen Uzman Cemil KURT'a, veri sağlamakta katkı sunan ortaöğretim düzeyi öğrencilerine, göstermiş oldukları sabır, anlayış ve destekten dolayı araştırma ve çalışma sürecinde her zaman yanımda olan sevgili anneme, bu süreçte kaybettiğim sevgili babama, GÜRAT ailesine şükran ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Sevgili babam, huzur içinde uyu...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem	2
1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri.....	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Varsayımlar.....	4
BÖLÜM II	5
TEZE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR, TEMEL KAVRAMLAR, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ.....	5
2.1.1 Ergenliğin Tanımı	5
2.1.2 Ergenlik Evreleri	7
2.1.3 Ergenlikte Gelişim Özellikleri	8
2.1.4 Ergenliğe Kuramsal Yaklaşım	11
2.1.5 Ergenleri Etkileyen Faktörler	13
2.2. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	15
2.2.1. Psikolojik Sağlamlık Çalışmalarının Kökeni	15
2.2.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Psikolojik Sağlamlığın Tanımı	16
2.2.3. Psikolojik Sağlamlık Araştırmalarının Önemi	21
2.2.4. Risk Faktörleri	23
2.2.4.1. Bireysel risk faktörleri	25
2.2.4.2. Aileden kaynaklanan risk faktörleri.....	25
2.2.4.3. Sosyal-çevresel risk faktörleri.....	27
2.2.5. Koruyucu Faktörler	28
2.2.6. Bireylerde Psikolojik Sağlamlık Nitelikleri	32
2.2.7. Psikolojik Sağlamlığın Ölçülmesi	33
2.3. ANNE BABA TUTUMLARININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞA ETKİSİ	36

2.3.1. Tutum Kavramı	36
2.3.2. Anne Baba Tutumları	37
2.3.3. Anne Baba Tutumlarına İlişkin Geliştirilen Modeller	39
2.3.3.1. Psikodinamik Model	39
2.3.3.2. Davranışçı Model.....	39
2.3.3.3. Baumrind'in Sınıflandırması	39
2.3.3.4. Maccoby ve Martin Modeli	40
2.3.3.5. Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush Modeli	41
2.3.4. Anne Baba Tutumunun Boyutları	41
2.3.4.1. Kabul/İlgi	42
2.3.4.2. Kontrol/Denetleme.....	42
2.3.4.3. Psikolojik Özerklik	42
2.3.5. Anne Baba Tutumlarının Sonuçları.....	42
2.4. AFFETME DAVRANIŞININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞA ETKİSİ....	46
2.4.1. Affetme Kavramı.....	46
2.4.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Affetme Kuramları	48
2.4.2.1. Psikodinamik Model	48
2.4.2.2. Süreç Modelleri.....	49
2.4.2.3. Hargrave Modeli	52
2.4.2.4. Piramit Modeli	53
2.4.2.5. Bütünleştirilmiş Affetme Modeli	54
2.4.2.6. McCullough Modeli.....	55
2.4.2.7. Karar Odaklı Affetme Modeli.....	55
2.4.2.8. Bilişsel Affetme Modeli.....	55
2.4.2.9. Kendini Affetme Modeli.....	56
2.4.3 Affetmenin Boyutları	57
2.4.3.1. Başkalarını Affetme	58
2.4.3.2. Kendini Affetme	58
2.4.3.3. Durumu Affetme	59
2.4.4. Affetmeye Etki Eden Faktörler	59
2.5. ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK, ANNE BABA TUTUMU VE AFFETME	63
2.5.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	63
2.5.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	70
YÖNTEM.....	73

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	73
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	74
3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE ARAÇLARI.....	75
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	76
3.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ.....	78
3.5.1. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)	78
3.5.2. Anne Baba Tutum Ölçeği.....	78
3.5.3. Heartland Affetme Ölçeği	78
3.6. ARAŞTIRMACININ ROLÜ	79
BÖLÜM IV	80
BULGULAR.....	80
4.1. Ölçek Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.....	80
4.1.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Bulgular.....	80
4.1.2. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular.....	81
4.1.3. Annenin Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular	84
4.1.4. Babanın Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular.....	86
4.1.5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Durumu Değişkenine Göre Bulgular ..	88
4.1.6. Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Bulgular	90
4.1.7. Profesyonel Yardım Alma Değişkenine Göre Bulgular.....	93
4.1.8. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Bulgular.....	92
4.1.9. Doğum Sırasına Göre Bulgular	96
4.2. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular.....	98
4.2.1. Anne Baba Tutumu, Affetme ve Psikolojik Sağlamlık Arasında Korelasyona Yönelik Bulgular.....	98
4.2.2. Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Bulgular	101
BÖLÜM V.....	103
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	103
5.1. TARTIŞMA	103
5.1.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Tartışma	103
5.1.1.1. Cinsiyetle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma.....	103
5.1.1.2. Sınıf Düzeyine Yönelik Tartışma.....	104
5.1.1.3. Annenin Öğrenim Düzeyine Yönelik Tartışma	108
5.1.1.4. Babanın Öğrenim Düzeyine Yönelik Tartışma.....	112

5.1.1.5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Yönelik Tartışma.....	116
5.1.1.6. Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tartışma.....	118
5.1.1.7. Profesyonel Yardım Almaya Yönelik Tartışma	121
5.1.1.8. Kardeş Sayısına Yönelik Tartışma.....	123
5.1.1.9. Doğum Sırasına Yönelik Tartışma.....	125
5.1.2. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma	127
5.1.2.1. Anne Baba Tutumu, Affetme ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Korelasyona Yönelik Tartışma	127
5.1.2.2. Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Tartışma.....	130
5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER	132
5.2.1. Sonuçlar.....	132
5.2.2. Öneriler.....	140
KAYNAKÇA	144
EKLER.....	169
Ek 1. Öğrencinin Akademik Özgeçmişi	169
Ek 2. Uygulama İzinleri	170
Ek 3. Etik İzin	173
Ek 4. Okul İzinleri.....	174
Ek 5. Kullanılan Ölçme Araçları (1A)	178
Ek 5. Kullanılan Ölçme Araçları (1B)	181
Ek 5. Kullanılan Ölçme Araçları (1C)	182

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1	Baumrind'in sınıflandırmasına göre belirlenen anne baba tutumları	40
Tablo 2	Maccoby ve Martin modeline göre belirlenen anne baba tutumları	41
Tablo 3	Lamborn vd. (1991) modeline göre belirlenen anne baba tutumları	41
Tablo 4	Beş faktör kişilik modeli.....	61
Tablo 5	Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı	74
Tablo 6	Ölçek puanlarına ait betimsel istatistikler.....	77
Tablo 7	Ölçek puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması t-testi sonuçları	80
Tablo 8	Ölçek puanlarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA testi sonuçları.....	82
Tablo 9	Ölçek puanlarının anne öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA sonuçları.....	84
Tablo 10	Ölçek puanlarının baba öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA Sonuçları.....	86
Tablo 11	Ölçek puanlarının ailenin aylık ortalama gelirine göre karşılaştırılması ANOVA Sonuçları.....	88
Tablo 12	Ölçek puanlarının algılanan ekonomik duruma göre karşılaştırılması ANOVA testi	91
Tablo 13	Ölçek puanlarının profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkenine göre karşılaştırılması t testi sonuçları	93
Tablo 14	Ölçek puanlarının kardeş sayısına göre karşılaştırılması t testi sonuçları	95
Tablo 15	Ölçek puanlarının doğum sırasına göre karşılaştırılması ANOVA testi..	97
Tablo 16	Değişken puanları arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi tablosu.	99
Tablo 17	Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine yönelik regresyon analizi tablosu	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi	14
Şekil 2	Kendini Affetme Modeli.....	57

ÖZET

ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN YORDANMASINDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU VE AFFETME DAVRANIŞININ ROLÜ

Bu araştırma ile ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının ve affetme davranışlarının, psikolojik sağlamlıklarına olan etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada; Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Anne Baba Tutum Ölçeği ve Heartland Affetme Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın evrenini, İzmir ilinde resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi ise, farklı ortaöğretim türü ve programı uygulayan okulların her sınıf düzeyinden seçilen toplam 2302 öğrenci oluşturmuştur.

Veriler, SPSS 24.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçek puanlarının normallik sınavında çarpıklık katsayıları kullanılmıştır. Ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edildiğinden puanların cinsiyet ve psikolojik yardım alma durumu değişkenlerine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testinden; sınıf, anne-baba eğitim durumu, aile toplam geliri, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, doğum sırası değişkenlerine göre karşılaştırılmasında ANOVA testinden yararlanılmıştır. ANOVA testinde anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc testlerinden yararlanılmıştır. Anne-baba tutumu, affetme davranışları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin analizinde Pearson korelasyon testinden; anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analizlerde güven aralığı %95 ($p<0,05$) olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde; cinsiyet, sınıf düzeyi, anne öğrenim düzeyi, ailenin aylık ortalama geliri, algılanan ekonomik durum, profesyonel psikolojik yardım alma, kardeş sayısı, doğum sırası değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin anne baba tutumlarından alt boyutlar düzeyinde; kabul-ilgi/kontrol denetleme -

cinsiyet, kabul-ilgi/kontrol denetleme - sınıf düzeyi, kabul-ilgi/psikolojik özerklik/kontrol denetleme - annenin öğrenim düzeyi, kabul-ilgi/psikolojik özerklik/kontrol denetleme - babanın öğrenim düzeyi, kabul-ilgi/psikolojik özerklik/kontrol denetleme - ailenin aylık ortalama geliri, psikolojik özerklik/kontrol denetleme - algılanan ekonomik durum, kabul-ilgi/kontrol denetleme - annenin öğrenim düzeyi, kabul-ilgi/kontrol denetleme - profesyonel psikolojik yardım alma, kabul-ilgi/psikolojik özerklik/kontrol denetleme - kardeş sayısı, kabul-ilgi/psikolojik özerklik/kontrol denetleme - doğum sırası değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin affetme davranışlarında; cinsiyet, sınıf düzeyi, profesyonel psikolojik yardım alma değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir

Ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme davranışları arasında pozitif yönlü ve genelde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı değişkenleri birlikte psikolojik sağlamlıktaki değişimin yaklaşık %48'ini açıklamaktadır. Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı, psikolojik sağlamlığı yordamaktadır.

Ergenlerde psikolojik sağlamlığın gelişimi için olumlu anne baba tutumları ve affetme davranışlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, psikolojik sağlamlık, affetme davranışı.

ABSTRACT

THE ROLE OF THE FORGIVING BEHAVIOR AND THE PERCEIVED PARENTAL ATTITUDES ON THE PREDICTION OF PSYCHOLOGICAL STRENGTH OF ADOLESCENTS

The aim of this study is to examine the effects of adolescents' perceived parental attitudes and forgiving behavior on their psychological resilience. In the research; Data was collected using the Child and Youth Resilience Scale, Parental Attitude Scale and Heartland Forgiveness Scale, together with the Personal Information Form. The population of the research consists of students studying at public secondary education institutions in the city of İzmir. The sample, on the other hand, consisted of a total of 2302 students selected from each grade level of schools applying different secondary education types and programs.

The data was analyzed using the SPSS 24.0 program. The skewness coefficients were used in testing the normality of the scale scores. Since it was determined that the scale scores showed a normal distribution in the comparison of the scores according to the variables of gender and psychological help-seeking situation, two independent sample t-tests were used; ANOVA test was used to compare the variables of class, education levels of parents, total family income, economic status of the family, number of siblings, and the birth order. When a significant difference was observed in the ANOVA test, post hoc tests were used to determine between which the groups the difference was. In the analysis of the relationship among parental attitudes, forgiving behavior and resilience, Pearson correlation test; Multiple regression analysis were used to determine the effects of the parental attitudes and forgiving behavior on psychological resilience. Confidence interval was determined as 95% ($p < 0.05$) in the analyzes.

According to the research findings, it was determined that there was statistically significant difference among the variables of gender, grade level, mother's education level, monthly average income of the family, perceived economic status, receiving professional psychological help, number of siblings and birth order in the psychological resilience levels of adolescents.

At the level of sub-dimensions of parental attitudes of adolescents; it was determined that there was a statistically significant difference among the variables of acceptance - interest/control supervision - gender, acceptance - interest/control supervision - grade level, acceptance - interest/psychological autonomy/control supervision - mother's education level, acceptance - interest/psychological autonomy/control supervision - father's education level, acceptance - interest/psychological autonomy/control supervision - average monthly income of the family, psychological autonomy/control supervision - perceived economic status, acceptance - care/control supervision - maternal education level, acceptance - care/control supervision - receiving professional psychological help, acceptance - care/psychological autonomy/control supervision - number of siblings, acceptance - interest psychological autonomy/control supervision - birth order. In adolescents' forgiving behavior; it was determined that there was a statistically significant difference among the variables of gender, class level and receiving professional psychological help.

Positive and generally low-level statistically significant relationships were determined among psychological resilience, parental attitudes and forgiving behavior of adolescents. The variables;

perceived parental attitude and forgiving behavior explain about the 48% of the change on resilience. Perceived parental attitude and forgiving behavior predict psychological resilience.

Results have been debated in the light of literary culture.

Keywords: Adolescent, psychological resilience, forgiving behavior.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Psikolojik sağlamlık, kişilerin yaşadığı zorluklara karşı pozitif tutum geliştirmesi ve bu durumlara uyum sağlaması ile ilgili dinamik bir süreçtir. Kişilerin yaşamında karşılaştığı travmatik ve riskli durumlarda kendisini toparlama ve yaşamına devam edebilme gücü ile başarılı olma biçimini yansıtır. Psikolojik sağlamlık davranışları bireylerin ciddi sıkıntılar içerisinde oldukları ya da travmatik bir durumla karşılaşmasındaki başarı ve baş edebilmek durumlarını tanımlayan iki olgu yaşanmasını gerektirir (Block, 1950; Anthony, 1987; Kobasa, 1979; Masten, 1994; Hunter ve Chandler, 1999; Glantz ve Sloboda, 1999; Kumpfer, 1999; Kararımak, 2006; Masten ve Gewirtz, 2006; Bartone ve ark., 2008; Brooks and Brooks, 2014).

Bireylerde ergenlik dönemi, çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine geçişi ifade eden, bilişsel, psikolojik, toplumsal, duygusal, hormonal ve nihayetinde bedensel değişimlerin yaşandığı, insan gelişiminin başka hiçbir döneminde olmadığı kadar çeşitli alanlarda değişimin ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu dönem, yaşanan tüm değişimlerle birlikte birey için karşı gelme, gözdağı ve fırsatlar dönemi olarak da dikkati çekmektedir (Dinç, 2010; Parlaz vd. 2012; Kulaksızoğlu, 2014; Lowell ve White, 2018).

Anne babalar ve çocuklar arasındaki çalışmalar genel olarak ebeveynlerin tutum, uygulama ve davranışları odağında değerlendirilmektedir (Schultz ve Schultz, 2015). Özellikle tutumların, davranış ve uygulamalardan çok farklı olduğu, doğrudan gözlenemediği ve ölçülemediği vurgulanmaktadır. Ebeveyn uygulamaları, belirli bağlamlarda hedeflere ulaşmak üzere kullanılan stratejiler olarak tanımlanırken (Grusec ve Goodnow, 1994; Darling ve Steinberg, 1993); tutumlar ise ebeveynler ile çocuğun arasındaki genel etkileşim ortamını ve bu etkileşim ortamında ortaya çıkan davranışlar bütünü ifade etmektedir (Mize ve Petit, 1997). Bu çalışma kapsamında, aile içindeki davranışların kökenini ve genel yönelimini belirlediği için anne baba tutumları araştırma sürecine dahil edilmiştir.

Affetme, bireylerde hata bulma ya da suçlama işleminden vazgeçmek ile ilgilidir. Affetme, bir eylem olarak düşünüldüğünde diğer tarafça algılanan zarar veya yanlış davranmaya verilen yanıttır. Affetme bir uzlaşma olgusu olarak, mağdur olan bireyin iyi niyetli davranışını mağdur edene ya da suçlu olana doğru genişleterek zarar görmüş bir ilişkiyi eski haline getirme veya yeniden kurma girişimi şeklinde ifade edilebilmektedir (North, 1987; Enright, Gassin ve Wu, 1992; McCullough vd., 1997; Hargrave ve Sells, 1997). Affetme kavramı ahlaki bir tutum olarak anlaşıldığında ve yaşandığında, ortaya çıkan sonuçlara göre koşullandırılmaz. Gerçek affetme arayışı, kişinin hatayı kabul etmeyi seçmesine ve diğerinin cevabına bakılmaksızın onu onarmaya çalıştığı bir tutum olarak değerlendirilmiştir (Rye ve Pargament, 2002).

Yapılan araştırmalar, kişilik özellikleri ile affetme arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bazı karakter özelliklerine sahip olan kişilerin daha kolay affedebilirken, bazı karakter özelliklerine sahip kişilerin çok zor affedebildiği ortaya konmuştur (Berry ve ark. 2001; Bugay ve Demir, 2011).

Ergenlik döneminde, bazı bireyler karşısına çıkan problemleri çözmede başarılı olurken bazı bireyler ise bu problemler ile baş edebilmekte zorluk yaşamaktadır. Ergenlik döneminde karşılaşılan bu ikilem için bireylerin psikolojik sağlamlıklarına etki eden faktörlerin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bireyleri önemli derecede etkileyen anne babaların çocuklarına olan tutumlarının ve ergenlerin affetme davranışlarının, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını ne düzeyde etkilediğinin belirlenmesi, ergenlerin karşısına çıkan problemlerle baş edebilme kapasitesini yükseltebilmek ve düzeyini artırmak bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2.Amaç ve Önem

Bu araştırma, ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumlarının ve affetme davranışlarının, psikolojik sağlamlıklarına olan etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bireyden bireye farklılık gösteren psikolojik sağlamlığın etkilendiği faktörlerin belirlenmesi amacıyla ortaöğretime devam eden ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin belirlenmesi, algılanan anne-baba tutumlarının belirlenmesi, affetme davranışlarının düzeyinin belirlenmesi hedeflenmekte ve bu değişkenlerin; ergenin yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, ailenin ortalama gelir düzeyi, algılanan ekonomik durumu ve

psikolojik yardım alma durumuna göre gösterdiği farklılık derecesinin incelenmesi hedeflenmektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Algılanan anne baba tutumu ve affetme davranışı, ergenlerin psikolojik sağlamlığını yordamakta mıdır? olarak ifade edilmiştir.

Alt problemler ise aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Cinsiyete göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
2. Sınıf düzeyine göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
3. Annenin eğitim durumuna göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
4. Babanın eğitim durumuna göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
5. Kardeş sayısına göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
6. Ailenin gelir düzeyine göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
7. Algılanan ekonomik duruma göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
8. Psikolojik yardım alma durumuna göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
9. Doğum sırasına göre, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
10. Ergenlerin algıladığı anne-baba tutumları, affetme davranışı ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.4.Sınırlılıklar

1. Araştırmanın sonuçları katılımcı ergenlerin ölçme araçlarına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

2. Araştırma verileri 2019-2020 eğitim öğretim yılı İzmir Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Ortaöğretim Kurumlarında okuyan öğrencilerle sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Katılımcıların araştırmada kullanılan “Kişsel Bilgi Formu” ile “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)”, “Anne Baba Tutum Ölçeği-ABTÖ” ve “Heartland Affetme Ölçeği- HAÖ” ne içten ve samimi cevaplar vererek gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmaktadır.

BÖLÜM II

TEZE İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR, TEMEL KAVRAMLAR, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tezin bu bölümünde çalışmaya dayanak sağlayan ve yön veren kuramsal bilgiler ve kavramlar ilgili çalışmalar ışığında aktarılmaktadır. Tezde konu ile ilgili yapılmış olan ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

2.1.1. Ergenliğin Tanımı

“Ergenlik”, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde bireyin fizyolojik olarak gelişimi sürecinde cinsel organlarında bazı değişimlerin meydana gelmeye başladığı, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki bir dönem olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Batı literatüründe Ergenlik, Latince kökenli “adolescere” sözcüğünden türetilen ve “büyüme, olgunlaşma, olgunluğa doğru; büyüyen” anlamına gelen “adolescent” kelimesiyle kavramlaştırılmıştır.

Kelime köküne göre incelendiğinde, ergenlik bir durumu değil bir süreci işaret etmektedir (Dinçel, 2006). Ergenliğin fiil çekimi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecini vurgular. Ergenliğin tanımlanması zordur çünkü yetişkinlikteki başarı; ergenlikteki kültürel, tarihsel ve sosyal koşullara bağlıdır. Ergenlik aynı zamanda fiziksel ve cinsel olgunlaşmayı içeren biyolojik dönüşümü de içine alır (Lowell ve White, 2018: 4).

Yapılan tanımlamaların birçoğu ergenlik döneminin çocuklukla yetişkinlik arasında bir süreç olduğu konusunda hemfikirlerdir. Fiziksel büyümeyle birlikte cinsel gelişim ve psikososyal olgunlaşma nedeniyle meydana gelen çalkantıların yaşandığı geçiş dönemidir (Parlaz vd. 2012). Tüm yaşamı boyunca bireyin en hızlı değişimi yaşadığı iki dönemden biri olan ergenlikte, biyolojik, nörolojik, psikolojik ve sosyal alanlarda hızlı değişimler yaşanır (Kulaksızoğlu, 2014).

Ergenlikte gerçekleşen hızlı değişimlerin doğurduğu sonuçlar farklı dönemlerde bakış açısına göre farklı yorumlanmış ve zaman içinde birçok farklı şekilde ele alınmıştır. Örneğin, ergenlik döneminde gençleri Sokrates, “lüksü seven, otoriteyi küçümseyen, kötü davranışlar gösteren”; Aristo “değişken, mantık dışı,

dürtüsel, tutkularına yenik düşen, eleştiri kabulü olmayan” bireyler olarak; Platon ise ergenliği, “ruhsal sarhoşluk dönemi” olarak tanımlamıştır. “Fırtına ve stres dönemi” olarak tanımlayan Stanley Hall ise ergenliği ilk defa 1904 yılında bilimsel olarak ele almıştır. 1900’lü yıllardan sonra, konuyla ilgili yapılan araştırmaların arttığı görülmektedir (Dacey and Travers, 1996: akt. Dinçel, 2006).

Arnett (2013) ergenliği, “ergenliğin başladığı zaman ile erişkin durumuna yaklaşıldığı zaman arasında, gençlerin kendi kültürlerinde yetişkinliğin rol ve sorumluluklarını üstlenmeye hazırlanma sürecinde oldukları bir dönem” olarak tanımlamıştır. Arnett’e göre ergenliğin başladığı ve bittiği yaş için belirlenmiş bir sınır yoktur. Çünkü ergenlikteki yaş sınırları, bireyin hangi bağlamda incelendiğine bağlı olarak değişir. Temel olarak alınan, yetişkinliğe geçiş sürecinin başarılmasıdır. McMahan (2009), ergenliği fiziksel, cinsel ve eğitimsel başarılar gibi farklı alanlara göre tanımlamanın karmaşıklığına değinmiştir.

Lowell ve White (2018: 4), ergenliğin bazı tanımlarını özetleyerek tanımların çeşitliliği hakkında bir fikir vermektedir. Yapılan tanımların, yasal (sorumluluk yaş sınırı), biyolojik özellikler (kronolojik yaş, cinsel olgunluk, bilişsel/nörobiyolojik gelişim) ve sosyo-kültürel (aile içi bağımsızlık, aile içi iş birliği, kimlik gelişimi, kişilerarası ilişkiler, finansal faaliyetler, kültürel ve dini düşünce) başlıkları altında gruplandırmıştır. Bu tanımlamaların incelenmesi, araştırmaların bağlamını netleştirmek açısından önem taşımaktadır.

Lowell ve White (2018), ergenliği, ergenliğin başlangıcıyla ortaya çıkan yetişkin olma dönemi arasındaki kültürel olarak yapılandırılmış ve gelişimsel dönem içerisinde ele almıştır. Bu süreçte ergenlerin, bilişsel ve davranışsal becerilerini geliştirmeye, kimliklerini farketmeye, ilişkilerini geliştirmeye, ebeveynleri ve kültürleri tarafından ortaya konulan yetişkinlik sorumluluklarını ve rollerini içselleştirmeye devam ettiğini belirtmiştir. Ergenler, amaçlarını ve kapasitelerini gerçekleştirmek üzere büyümeyi başlatma, problemleri çözme ve ihtiyaçları olanı keşfetme gücüne sahip insanlar olarak görülmektedir. Büyüme, olgunlaşma, bilişsel ve biyofiziksel süreçlerin gelişimi, sosyal öğrenme ve birey ile çevre arasındaki geri bildirim yoluyla olur. Bu nedenle ergenlik dönemi, bireyin toplumsal etkileri yaşamsal dönemler içinde en yüksek düzeyde önemsendiği dönem olarak kabul edilir (Lowell ve White, 2018: 16).

2.1.2. Ergenlik Evreleri

Biyolojik değişimlerle başlayan ergenlik, fiziksel, zihinsel, psikolojik, ruhsal ve sosyal gelişimlerin temelini oluşturur. Ergenliğin evreleri, psikososyal gelişim çerçevesinde üç dönemde incelenir ve evrensel olarak kabul görür. Bu evreler genel olarak farklı kelimelerle ifade edilse de erken, orta ve geç ergenlik olmak üzere ergenliğin yaşla paralel olarak tanımlanan ve temel gelişimsel benzerlikleri kapsayan dönemleri işaret eder (Parlaz vd. 2012; Dinç, 2010).

Erken ergenlik (11-14 yaş); pubertal faz, erinlik, ön ergenlik, buluş, ergenliğin başları, ilk gençlik, erken ergenlik olarak da ifade edilen bu dönem, baskın olarak dürtülerin hâkim olduğu, bireyin fiziksel özellikleri ve bedenleriyle fazla uğraştığı, fiziksel ve davranış değişiklikleriyle hem mücadele hem uyum çabalarının gerçekleştiği bir dönemdir. Kontrol kaybı yaşadığı düşüncesi kaygıya neden olur ve ebeveynlerle çatışma eğilimi ortaya çıkar (Derman, 2008).

Karşı cinse yönelen yoğun duygular ve akranlarla olan yakın iletişim arzusu nedeniyle büyük gruplarda dahi özel yakın ilişkiler dikkati çeker. Bu yakın ilişkilerin önemli psikolojik işlevleri vardır. Ergen bu tür ilişkilerde kendini değerli, onaylanmış ve sevilmiş hissettiği için uyumlu ve sağlıklı gelişimine devam ederken, yakın arkadaşlıklar kuramayan ergenler yalnızlık ve dışlanmış hissederler, sonraki dönemlerde ilişkilerinde sorun yaşarlar (Burger, 2006).

Orta ergenlik (15 -18 yaş); asıl gençlik, orta ergenlik, geçiş döneminde birey, kimlik arayışı içine girer ve ebeveynlerinden uzaklaşarak kendine çevresinden rol modeller seçer. Benmerkezci duyguların hâkim olduğu bu dönemde, ortamda ilgi odağı olma beklentisi gelişir. Karşı cinse olan ilgisi, uzun hayaller kurma biçiminde geçici heveslerden ibarettir (Aydın, 2020). Ergen, yaşadığı fiziksel değişimlerle birlikte cinsel çekicilik gibi konularla fazla uğraşır ve duygusal arayışlara girer. Kendine olan güvenini ve değerini cinsel çekicilik başarısı ile değerlendirmeye başlar. Kendini çekici bulamayan ergenlerin özgüveni sarsılır ve hayal kırıklığına uğrarlar. Akranlarının gerisinde kalmışlık hissi kendi içinde, ailesiyle ya da arkadaşlarıyla yaşadığı çatışmaların artmasına neden olur (Burger, 2006).

Son ergenlik (19-25 yaş); asıl faz, ergenliğin sonları, uzamış gençlik, geç ergenlik olarak da ifade edilen bu dönem ikinci bireyselleşme olarak

tanımlanmaktadır. Birey kendi içindeki mücadelelerin sonucunda zıtlıklarını azaltarak, ilişkilerinde daha düzenli, ne istediğini bilen istikrarlı bir yapıya kavuşur. Kendini, yetenek ve yönelimlerini keşfeden, daha mantıklı bir davranış örüntüsü sergiler (Yavuz, 2018).

Geç ergenlik evresinde karşılaşılan temel sorun, uzun süreli ilişkilerde beklenen cinsel tatmine ulaşamamaktır. Yetişkinliğe adım atarken meslek seçimi ya da iş bulmak gibi daha hayati sorunlarla karşılaşır. Kendilik keşfinin sağlıklı olması, önceki dönemlerde kullandığı kaygıyla baş etme yöntemlerine bağlıdır. Özellikle “seçici dikkatsizlik” gibi savunma mekanizmalarını çok kullanan birey, kişilik bozuklukları yaşayabilir ve isabetsiz seçimleri nedeniyle daha büyük sorun kaynaklarına yönelebilir (Burger, 2006).

2.1.3. Ergenlikte Gelişim Özellikleri

Ergenlik döneminde gelişim; bilişsel, fiziksel, ahlaki, ruhsal, kişilik, psiko-sosyal ve kültürel yönlerden incelenmektedir. Tüm yönleriyle hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı ergenlik dönemi, oldukça karmaşık ve kapsamlıdır. Büyümeyle birlikte doğal olarak meydana gelen fiziksel gelişim ve değişimler, ruhsal ve sosyal alanlarda kendini devam ettirir. Birey, güvenli olarak gördüğü çocukluktan çıktığı için üzüntü duyarken, özgür olabileceği yetişkinlik dönemine bir an önce geçmek ister. Aynı anda, içinde hem çocuk hem yetişkin özelliklerini barındırdığı için çatışma, huzursuzluk ve çelişkiler üst düzeyde yaşanır. Rutter (1979) ergenlerin sessiz bir çalkantı döneminde olduğunu ve iç dünyasında duygusal rahatsızlık ve toplumsal kuşkuları yaşadığını belirtmektedir. Fiziksel olarak başlayan değişim, kendini ruhsal yapıda, aile içi, akranlarla ve karşı cinsle olan ilişkilerinde dalgalanmalar olarak gösterir (Sayıl, vd. 2002: 48).

Ergenlik, fiziksel yönden boy uzaması, kilo değişimi, kas iskelet yapısı, organlar ve iç salgı bezlerindeki hızlı gelişimi kapsar. Cinsiyet özellikleri ortaya çıkar, hormonların salgılanmasındaki değişimlerle birlikte bedende hızlı boy uzaması, kilo artışı, kas ve yağ dengesi yeniden düzenlenir (Çalış, 2019). Bu değişimler kızlarda ve erkeklerde eş zamanlı gerçekleşmez. Genellikle kızlar ergenlik dönemine bir ya da iki yıl daha erken girer ve daha erken tamamlarlar (Avcı, 2006).

Ergenler, kısa sürede yetişkin bireyin beden ölçülerine yaklaşır. Hızlı büyüme fiziksel görünüme oldukça etki eder. Gelişim tüm organlarda orantılı ve dengeli olmayabilir. Örneğin, genellikle burun, eller ve ayaklar, daha hızlı gelişir. Bazen bu dengesiz gelişime alışamayan ergende sakarlıklara yol açar. Bireyin vücut koordinasyonunu yeniden sağlaması gerekir (Dinç, 2010; Parlaz, vd. 2012).

En çarpıcı değişiklik ise cinsel olgunluğa erişimdir. Ergenliğin biyolojik, sosyal ve kültürel tanımlarında grup içi değişkenlik vardır. Örneğin, bazı ergenler ilk adet dönemlerini 10 yaş civarında ve diğerleri 13 yaş civarında yaşarlar. Bu durum iklime, coğrafi koşullara ve genetiğe göre değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle, ergenliğin sınırları kesin değildir ve genellikle 10-25 yaş arasında değişebilir (Steinberg, 2014).

Bedensel gelişimin yanında bilişsel beceriler de önemli derecede gelişir ve farklılaşmaya başlar. Soyutlama kapasitesi artmaya devam eder. Olayların kendisinden çok arkasındaki nedenleriyle ilgili akıl yürütmeye ve durumu daha derinlemesine çözmeye başlarlar. Mantıksal düşünme becerisi yetişkin düzeyine yaklaşır. Böylece ergen, kendi düşüncesini destekleyecek mantıksal kuralları oturtmaya ve kendi düşünce sistemini kurmaya çalışır. Olasılıkları değerlendirir, farklı açılardan yaklaşım geliştirme becerisi kazanır (Kaşıkçı, 2014: 5). Steinberg (2013), ergenlikte beyin gelişiminin bir sonucu olarak daha kontrollü ve dikkatli bir zihinsel işleve sahip olduğunu beş gösterge ile birlikte desteklemiştir (Çalış, 2019):

- Soyut kavramlarla ilgili anlayışı gelişir ve derinleşir.
- Alternatifleri içeren düşünceler oluşur.
- Düşüncelere yönelik düşünme becerisi gelişir.
- Tek yönlü düşünceler çok yönlü ve çok boyutlu düşünmeye evrilir.
- Mutlak düşünce yerini göreceli düşünceye dönüşme eğilimi gösterir.

Bu dönemde kendi kişisel yeterliğini ve kapasitesini çevreye bakarak belirlemeye çalışır. Ergenlikteki bilişsel gelişim sadece kendisine değil tüm dünyaya yönelik bir keşif yolculuğudur (Baş, 2019). Bilimsel, sosyal, kendilik farkındalığı gibi çok yönlü bilişsel beceri gelişimi yaşanır. Bu bağlamda Piaget (1972) sosyal bilişi, bilişsel gelişimin bir alt boyutu olarak tanımlaması, ergenlikte sosyal etkileşimlerin ve akran iletişiminin önemine atfedilmektedir (Parlaz vd. 2012).

Ergenler yaşadıkları zorlu fiziksel ve bilişsel değişimlerle nasıl baş etmeleri gerektiği ile ilgili yeterli bilgi ve deneyimleri olmadığı için duygusal olarak da çalkantı yaşarlar. Hormonların da etkisiyle yaşanan duygusal yoğunluklar ve gelgitler, endişe ve kaygıyla birleşerek çevreye karşı olan tutum ve davranışları da etkiler. Çevredekilerin duygu ve düşünceleriyle aşırı derecede ilgilemeye başlarken, diğer yandan kendi iç yaşantılarını ve çevreyle etkileşimlerini anlamlandırmaya çabalar. Model edindiği kişilerle fikirlerinin uyuşmasını ister ve onaylanmayı bekler. İçsel dünyada meydana gelen duygusal dalgalanmaları nasıl ifade edeceğini bilemediğinde psikolojik sıkıntılar yaşarlar. Deneyimleri arttıkça duygusal düzenlerini de ele geçirmeye başlar ve kontrol edebilirler. Ancak duygusal kontrolü uzun süre sağlayamayan ergenlerde problem davranışlar ortaya çıkar (Tanrıtanır, 2020).

Ergende meydana gelen fiziksel ve bilişsel kapasite genişlemesi, bireyin sosyal algısının da genişlemesini ve durumlara farklı yönlerden bakabilmesini sağlar. Dış dünyaya bakış açısı değişen ergen, çevresi hakkında daha fazla düşünmeye ve eleştirel olarak yeni yaklaşımlar geliştirmeye başlar. Gelenek ve kuralların göreliliğini fark eder ve tutumu farklılaşır. Neden sonuç ilişkisi içinde durumları muhakeme ederek olumsuz düşündüklerini ayıklar, kendine uyumlu olanları benimser ve uygulamaya geçirir. Böylece sosyal farkındalığı da davranışlarına göre şekillenmeye başlar. Anne babasıyla ve akranlarıyla olan ilişkilerini yeni düşünce sistemi ile değerlendirirken, sosyo-bilişsel ve sosyo-duygusal becerileri de gelişmeye başlar (Bee ve Boyd, 2009: 881).

Ergenler, ebeveynlerin, akranlarının ve okulun değişen taleplerinin arttığı bir zamanda biyolojik, bilişsel ve fiziksel gelişimindeki değişikliklere uyum sağlamak zorundadır. Bu dönemde bazen birey, kendini yeni beceriler geliştirmeye zorlar ve becerilerin uyarlanabilir olup olmadığını test eder (Field, 2016). Bu dönemin ruhsal olarak sağlıklı geçirilmesi yetişkinlik dönemindeki başarıları da olumlu yönde etkiler (Dinçel, 2006). Ergenlik dönemine giriş farklılıkları akranları arasında ergenin kendini tuhaf hissetmesine, stres düzeyinin artmasına ve depresyona neden olabilir. Bunların sonucunda ortaya çıkan davranış bozuklukları aile içinde ve arkadaşlarıyla arasında problemlere yol açabilir. Havighurst (1972), ergenliğin sağlıklı tamamlanmasının bu döneme ait sekiz gelişimsel görevi başarıyla tamamlamasına bağlı olduğunu belirtir (Akt. Manning, 2002). Bu görevler (Tanrıtanır, 2020: 1, Sinop, 2020):

- Kişinin fiziksel görünüşünü kabul etmesi
- Toplumsal cinsiyet rollerinden kendine uygun olanı başarması
- Akranlarıyla sağlıklı sosyal ilişkiler kurması
- Diğer bireylerden duygusal olarak bağımsız olması
- Meslek seçerek gerekli yeterlikleri geliştirmesi ve ekonomik özgürlüğünü sağlaması
- Evlilik ve aile yaşantısına hazırlanması
- Toplumsal olarak sorumlu hissetmek ve tutarlı davranış geliştirmek
- Edindiği ideolojiyle uyumlu bir ahlaki sistem oluşturmak ve tutarlı davranış sergilemek.

Ergenlik döneminde bireyin kabul edilme ve bağımsızlık ihtiyacı nedeniyle arkadaşlık ilişkileri önem kazanmaya başlarken aile ilişkileri ise ikinci plana atılmaya başlar. Ergenler boş zamanlarını ailelerinin denetimi olmaksızın arkadaşlarıyla geçirmek isterler. Bir üst denetim mekanizmasını reddederler. Ayrıca arkadaşlar arasında da kabul ve onay ihtiyacının yanında kendini kabul ettirme sosyal duygusal gelişim için önemlidir. Sosyal becerilerin yetersizliği ile birlikte kimlik arayışı çatışma ve problemlere yol açabilir. Kendini ifade etme, karşı cinsle ilişki kurma, çekingenlik gibi sorunlar ya da arkadaşlarına uyum sağlamak ya da eğlenmek amacıyla akademik gelişimini ikinci plana atma, görev ve sorumluluklarından kaçma, okuldan kaçma, derslerine önem göstermeme gibi davranışlar ortaya çıkabilir (Sayar ve Dinç, 2008: 123).

Ergenlik döneminde yaşanan çok yönlü gelişimlerle birlikte ergen birey, bir kimlik oluşturma çabası içindedir. Bu dönemde başarılması gereken birincil gelişimsel görev veya zorluk, bir kimliğin oluşturulmasıdır. Tüm gelişimsel görevler gibi, bu da krizle karakterize edilir. Bir yetişkin kimliğinin oluşturulmasından önce, ergeni çocukluğunun izlerini bırakmaya ve onu yetişkinliğe götürecek bir kimlik oluşturmaya zorlayan yoğun bir kafa karışıklığı ve deneyim dönemi gelir (Lowell ve White, 2018).

2.1.4. Ergenliğe Kuramsal Yaklaşım

Ergenlik ve ergenlik süreci kuramlar tarafından farklı biçimde yeniden tanımlanmış ve özellikleri incelenmiştir. Bazı temel yaklaşımlara göre ergenlik sürecine ilişkin yaklaşımlar aşağıda verilmektedir.

Gelişim psikologları, Hall (1904) ve Erikson (1968)'un çalışmalarından yola çıkarak ergenlik çağını, çocukluğun bitiminde başlayıp olgunlukta sona eren, fizyolojik ve psikolojik gelişimle karakterize olan yaşam sürecinin doğal bir aşaması olarak görürler. Evrim teorilerinden esinlenen ilk araştırmalarında Hall (1904), ergenlik çağını, bireyin yaşamı boyunca türe özgü gelişimindeki her aşamanın bütün halinde özetlendiği bir biçimi olarak kuramlaştırmıştır. Hall, ergenlik konusuna bilimsel olarak ilk odaklanan, öncü psikolog olarak alanyazındaki yerini almıştır (Arnett, 2013).

Freud (1953), psikanalitik kuramda ergenlik dönemini, 11-13 yaşları arasında yaşanan genital dönem içinde incelemektedir. Ergenlik dönemini, hormonların etkisiyle çocukluk döneminde var olan cinsel dürtülerin arttığı ve belirginleştiği, yaşadığı cinsel gerilim dürtüsünü sevgi nesnesi arayarak geçirdiği bir dönem olarak ele almaktadır (Saka, 2017). Ergenler, bu dönemde dikkatlerini büyük oranda cinsel organlarına ve yaşamak istedikleri hazza yöneltirler. Aynı zamanda ergenlik dönemi, ergenin rol karmaşası yaşadığı, aile ve toplum içinde kabul görmek için değer ve düşünce yargılarını oluşturduğu, kimlik kazanma çabasını kapsar. Ergenlerin yaşadığı uyumsuzluğu azaltmak için yer değiştirme, regresyon, karşı tepki geliştirme gibi savunma mekanizmalarından yararlandıkları, kendi denetim mekanizmalarını oluşturdukları bir dönemdir (Dolgin, 2014).

Freud, erken çocukluk dönemiyle daha yoğun olarak ilgilenirken kızı Anna Freud, ergenlik dönemi üzerinde yoğunlaşmıştır. Anna Freud, ergenlerin dalgalı bir duygusal yapıya sahip olduğunu, duyguların iki uç arasında gidip geldiğini ifade eder. Ergenlerin duygusal çalkantılardan kurtulmasının ancak ebeveynlerinden uzaklaşarak çözümleneceğini savunmuştur. Aile içinde kendini bir yabancı gibi konumlandırarak gözlemleyen ve içinde büyük bir boşluk hisseden ergenin, yeni arkadaşlıklarla çıkış yolu aradığını, fakat kararsızlıkları nedeniyle sürekli değişen çevreye maruz kalacağını belirtmektedir (Ekşi, 1982: 63).

Freud'u temel alan Erikson (1968)'un teorileri temel olarak ergenliğe odaklanmış olsa da gelişimsel psikososyal aşamalar kavramını tüm yaşam sürecini kapsayacak şekilde geliştirmiştir. Erikson, kişinin yaşamda aşması gereken krizleri temel alarak, insan yaşamını birbiri üzerine inşa edilen sekiz evreye ayırmıştır. Ergenlik dönemini, aşılması gereken kimlik krizi üzerine temellendirmiştir. Ergen

benlik duygusunu, fiziksel, bilişsel ve toplumsal olarak yönlendirilen yetişkin rol dağılımı gereği kazanmak zorundadır. Kuramcılar daha sonra, orta yaş krizine vurgu yaparak yetişkinlik aşamalarını geliştirdiler. Kimlik kazanmanın, yalnızca ergenlik süreciyle sınırlanmadığı, hayat boyu devamlılığı olan bir süreç olduğu ifade edilmektedir. Gelişimsel yaklaşımın bakış açısından, gelişme dürtüsünün bedenin kendisinde yerleşik olduğu söylenebilir. Gelişim dürtüsüne vücutta kaynaklık eden yer, bilimsel açıdan yoğun olarak incelenmiş ve hormonlardan DNA'ya kadar değişen cevaplar içindeki belirsizlik hala varlığını sürdürmektedir. Gelişim aşamalarını tetikleyen en temel cevap, kurama göre kronolojik yaş olarak önerilmekle birlikte sosyal faktörler gelişim teorilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak sosyal faktörler daha çok başka türlü doğal bir sürecin kolaylaştırıcıları veya zorlaştırıcıları olarak görülmektedir (Lowell ve White, 2018).

Bilişsel kuramlar, ergenlik döneminde beyin ve sinir sistemi üzerinde çevresel etkilerin önemi konusunda hemfikirdir. Piaget (1972), ergenlik dönemindeki yaşantıların dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini organize ettiğini, seçimlerin çevrenin etkisi altında gerçekleştiğini belirtmektedir. Ayrıca bilişsel kapasite gelişimi sonucunda ergen birey soyut düşünme becerisini geliştirir, sistematik problem çözme, mantıksal çıkarım yöntemlerini kullanabilir (Miller, 2011). Vygotsky ise kültür ve sosyal etkileşimlerin bilişsel gelişime etkileri üzerine odaklanmıştır.

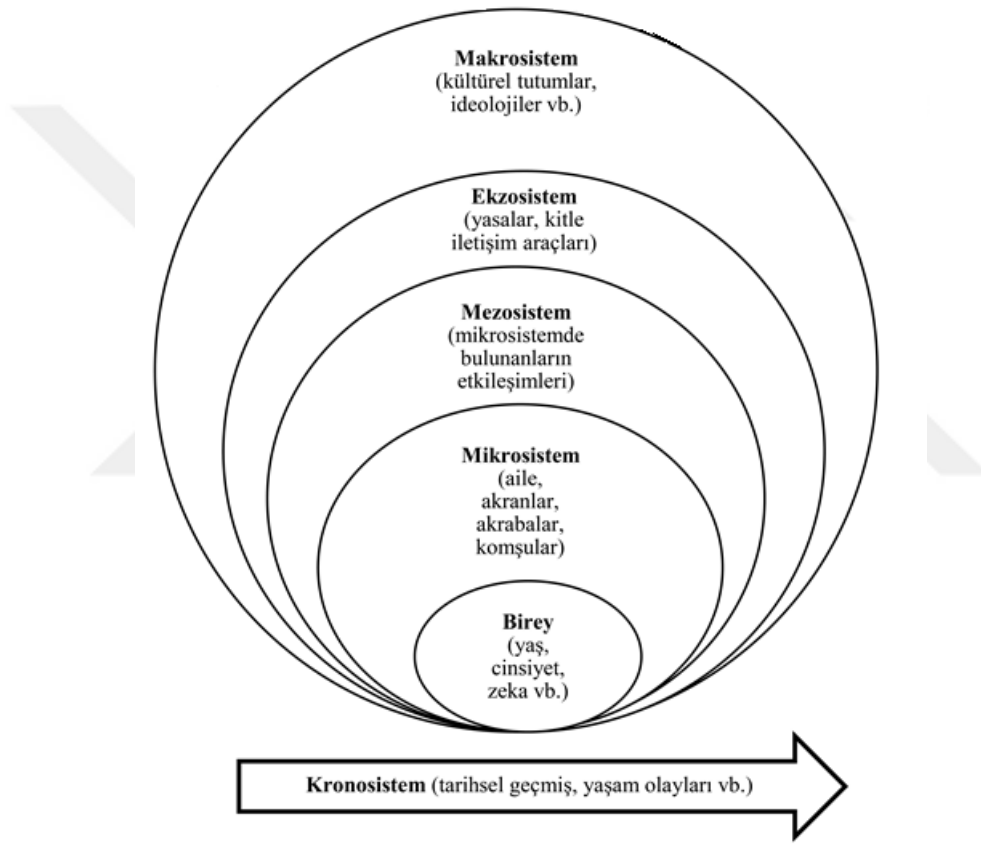
Bilişsel süreçlerin kişinin davranışlarını etkilediği temeli üzerine yapılan Sosyal Öğrenme Kuramı, Bandura (1995) tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre bireyin bir işi yapabilmesiyle ilgili kendisine yönelik algısı öz yeterlilik olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik döneminde bireyler akranlarını gözlemleyerek yeterli bilinci geliştirirler. Arkadaşlarını gözlemleyerek başarılılarından ve başarısızlıklarından ders çıkarır, cesaretlenmelerine ve kendi yeterlilikleriyle ilgili değerlendirme yapmalarına yardımcı olur. Yeterlik beklentisi yüksek olan ergenlerde istendik davranışların ortaya çıkma olasılığının da yüksek olduğu belirlenmiştir (Cok, Ann Gray ve Ersever, 2001).

2.1.5. Ergenleri Etkileyen Faktörler

İnsan gelişimi üzerine etki eden çevresel faktörler üzerine araştırmalar yapan Muuss ve arkadaşları (1996), ergenleri önemli düzeyde etkileyen 4 sistemin

varlığından bahsetmiştir. Biyolojik, ekolojik ve sosyal çevrenin birbirinden bağımsız fakat birbiriyle etkileşen karmaşık sistemler olduğunu ifade eden Muuss ve arkadaşları (1996), Bronfenbrenner (1979)'ın geliştirdiği kuramlardan etkilenecek 4 temel sistemi açıklamıştır.

- Mikro Sistem
- Mezo Sistem
- Eko Sistem
- Makro Sistem

Şekil 1. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi

2.2. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK

2.2.1. Psikolojik Sağlamlık Çalışmalarının Kökeni

Olumsuz yaşam deneyimlerinin bireyleri olumsuz sonuçlar alma riskine soktuğu uzun zamandır bilinmektedir. Yaşamında travmatik olaylarla ve durumlarla karşılaşan bireylerin tümü bu sıkıntılı ve olumsuz durumlara yenik düşmeyerek bazı bireyler tam tersine olumsuzluklar karşısında olumlu çıktılar elde etmeyi başarmaktadır. Zor durumlarla baş edebilen güçlü bireylerin varlığı psikolojik sağlamlık araştırmalarının odak noktasını oluşturmuştur (Gartland, 2009: 4).

Psikolojik sağlamlık kavramının literatürde ilk kullanımına ilişkin farklı kaynaklarda farklı yayın ve kişilere işaret edilmiştir. Bunlardan en eski tarihli kaynak Kararımak (2006) tarafından 1950'lerde Block (1950) tarafından kullanıldığıdır. Çoğunlukla strese maruz kaldığı halde sağlığını koruyabilen bireyler için “psikolojik sağlamlık” kavramını ilk defa Kobasa (1979)’nın kullandığı belirtilmektedir.

Kobasa (1979), Illinois Belediyesi’nde yaşları 40-49 arasındaki orta ve üst düzey yöneticilerle gerçekleştirdiği çalışma kapsamında, son üç yılda yaşadıkları stresli yaşam olaylarını ve geçirdikleri hastalıkları listelemesini istemiştir. Stres yoğunluğu ve geçirdiği hastalık puanı yüksek olan 200 kişiyi bir grupta toplayarak, stres düzeyi yüksek ancak hastalık puanı düşük olan 126 kişiyle oluşturduğu grupla karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, stres düzeyi yüksek ancak hastalık puanı düşük olan bireylerin kendini işine adanmış, başlarına gelen zorlukları, yeteneklerini sınavacakları fırsatlar olarak gördüklerini ve meydana gelen yaşamsal olayları kontrol altına alabildiklerini belirlemiştir. Elde ettiği bulgular sonucunda, Kobasa (1979) psikolojik dayanıklılığı “stresli hayat olayları karşısında direnç gösteren kişilik özelliği” olarak tanımlamıştır (Işık, 2016).

İlk dönem araştırmacılarının kullandığı terminoloji sonraki araştırmacılar tarafından yanıltıcı olarak görülmeye başlandı. Çocukların strese karşı bağışık olmadıkları, olumsuz sonuçlara yol açan biyolojik veya deneyimsel faktörlerden geri sıçrayabildikleri veya iyileşebildikleri kabul edildi. Bu tür bireyler bu nedenle 'strese dayanıklı' veya 'esnek' olarak bilinir (Rutter, 1979). 1985 yılında Garmezy şunu yazdı:

Anthony (1987: 497), bu çocukların birçoğuna yönelik olarak, “genetik yapılarının getirdiği olumsuzluklardan, psikotik ebeveynlerden kaynaklanan

irrasyonel ortamdaki ve bazı uzmanların psikososyal gelişim ve iyi oluş için son derece zararlı olduğunu bildirdiği koşullar altında geliştiklerini” ifade etmiştir. Anthony (1987) bu çocukların yaşamlarında tekrarlayan olumsuz olaylara hâkim olmanın yollarını bulduklarını açıklamıştır (Gartland, 2009: 4).

1970'lerde Anthony, Rutter ve Garmezy'nin öncülüğünü yaptığı bazı psikiyatristler ve psikologlar, genetik kodlar veya negatif deneyim bağlamları gibi önemli risklere rağmen pozitif gelişme gösteren çocuklara dikkat çekmeye başlamışlardır (Anthony ve Kopernik, 1974; Garmezy, 1971, 1974a; Rutter, 1979). Bir psikiyatrist olan Anthony, şizofren ebeveynlerin çocukları ile yaptığı araştırmalarda, bazı çocukların önemli genetik risklere veya ebeveynlerin yaşamını yitirmesi gibi travmatik olaylara maruz kalmasına rağmen olumlu çıktılar elde ettiğini belirlemiştir (Anthony ve Kopernik, 1974).

Şizofreni hastaları ve çocukları ile çalışan Garmezy de benzer özellikleri gösteren çocukları belirlemiş (Garmezy, 1974b, 1985, 1987, 1991) ve risk altında olduğu varsayılan bireylerin dayanıklılığına yönelik çalışmaların artacağını belirtmiştir (Garmezy, 1985: 217). Garmezy'nin tahmin ettiği gibi, sonraki yıllarda birçok araştırmacı dikkatlerini önemli sıkıntılara rağmen başarılı ve sağlıklı kişilere yöneltmiştir.

Psikolojik sağlamlığı ele alan çalışmalar katlanarak genişlemeye devam etmektedir. Önümüzdeki yılların, risk altında olduğu varsayılan kişilerin dayanıklılığı ve strese dayanıklı bileşenlerinin araştırılmasında bir ilgi artışına tanıklık edeceği ve bu tür araştırmaların, kullanılan teorik model ne olursa olsun önemli olacağını kestirmek zor değildir.

2.2.2. Tarihi Gelişimi İçinde Psikolojik Sağlamlık Tanımı

Ulusal alanyazında “psikolojik sağlamlık” (yılmazlık, dayanıklılık) genellikle “zor durumlar karşısında güçlü olmak, zorluklarla mücadele potansiyeli, zorluklara karşı yeterince güçlü olmak” anlamında kullanılmaktadır. Uluslararası alanyazında, Latince kökenli “resilience” kelimesi ile ifade edilmektedir. Kelime kökü Latince olarak “geri sıçramak” ve “esneyebilmek” anlamında, form değiştiren bir şeyin önceki şekline geri dönmesini ifade eder. “Resilient” kelimesi “kendini toparlama gücü olan”,

“dayanıklı”, “yılmaz”, “psikolojik sağlam” olan bireyleri temsil eder (Hunter ve Chandler, 1999; Masten ve Gewirtz, 2006).

Psikolojik sağlamlık kavramına ilişkin ulusal ve uluslararası alanyazında birçok tanım yapılmıştır. Psikolojik sağlamlığın anlamı ve işlevsel tanımı, yıllar boyunca önemli tartışmalara konu olmuştur. Psikolojik sağlamlık araştırmalarında yapılan en yaygın eleştirilerden biri, soyut bir kavram olması nedeniyle birçok farklı yönden yapılan tanımların birleştirildiği ortak bir anlayışın eksikliğidir. Bu nedenle psikolojik sağlamlık tanımlarındaki kilit yapıların işleyişine ve ölçülmesine yönelik farklı yaklaşımlardan kaynaklanan bir anlam karmaşası vardır (Cicchetti ve Garmezy, 1993; Glantz ve Sloboda, 1999; Kumpfer, 1999). Kaplan (1999: 19), yapılan çalışmalarda çoğunlukla tanımlayıcı dildeki eksiklikler ve belirsizlikler nedeniyle araştırmacının yanlış yorumlanmasına yol açtığını belirtmiştir. Araştırmacının, araştırmada izlediği psikolojik sağlamlık yaklaşımı, araştırmacının yöntemini ve bulguların yorumlanmasını etkilemektedir. Bu nedenle evrensel bir tanımının yapılamadığı, çok yönlü ve soyut kavramlarda olduğu gibi psikolojik sağlamlık çalışmalarında da araştırmacının araştırma kapsamında benimsediği tanımları ayrıntılı bir biçimde belirtmesi önemli ve gerekli görülmektedir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili araştırmalar yönlendirilirken ve okumalar yapılırken kavramın tarihsel gelişimine ve araştırmacıların söylediklerinin dâhil olduğu dönem bağlamında değerlendirilmesi dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biridir. Araştırmaların tarihsel gelişimi göz önüne alındığında genel olarak dört dalgaya ayrıldığı görülmektedir. Her dönemde psikolojik sağlamlığa yönelik tanım ve yaklaşımlar farklı şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle tanımların bu dönemler bazında incelenmesi psikolojik sağlamlık kavramının gelişimi ve hangi anlamda kullanıldığıyla ilgili daha net bir bakış ve doğru değerlendirme olanağı sağlayacaktır. Bu noktada, literatürde psikolojik sağlamlıkla ilgili çalışmalarda psikolojik sağlamlık kavramının hangi anlam ve bağlam içinde kullanıldığının da belirtilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Steyn, 2006: 6). Bu çalışmadaki psikolojik sağlamlık kavramı, risk altında olan bazı ergenlerin sıkıntıyla baş edebilmesine, yaşamın büyük zorlukları ve dezavantajlarıyla başa çıkmasına, yönetmesine ve gelişmesine izin veren psikolojik sağlamlığa atıfta bulunmaktadır.

Psikolojik sağamlıkla ilgili yapılan tüm çalışmalar, tanımları ve yaklaşımları itibariyle “dalga” olarak adlandırılan dört döneme ayırarak incelenmektedir. Birinci dalgada psikolojik sağamlık, bireye özgü içsel bir etmen olarak tanımlanmış ve odak olarak bireyin kendisi kabul edilmiştir. İkinci dalgada, psikolojik sağamlık psikopatolojik bağlamda değerlendirilmiş, bağlam ve gelişim özellikleri dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ünc dalgada, önceki dönemlerde elde edilen bilgiler doğrultusunda müdahale ve önlem amaçlı araştırmalar yaygınlaşmıştır. Dördüncü dalgada ise psikolojik sağamlık kavramı genetik, nörobiyolojik, davranışsal, bağlamsal gibi birçok farklı alanda aynı anda çok yönlü bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır (Brooks ve Brooks, 2014).

Aşağıda da benzer tanımlar üzerinde ortak görüşe ve yaklaşıma sahip olan araştırmacılar, konuya derinlemesine bir bakış sağlamak amacıyla dâhil oldukları dönemlerle birlikte aktarılmaktadır.

Psikolojik sağamlıkla ilgili olarak yapılan tanımlamalar ortak bir sonuca ulaşmamakla birlikte tüm tanımlar, bir bireyin yaşadığı olumsuz deneyimler sonucunda olumlu çıktılar elde edebilmesi üzerine kurulmaktadır (Wang & Gordon, 1994; Masten ve ark. 1999; Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000; Masten ve Powell, 2003). Fraser, Richman ve Galinsky (2001), araştırmayı gerçekleştirdikleri tarihe kadar yapılan psikolojik sağamlık çalışmalarındaki tanımların ortak noktasını “bireyin kişisel özellikleri ile vre faktörleri arasındaki etkileşim” olarak belirlemişlerdir.

Psikolojik sağamlık kavramını bazı araştırmacılar “kişilik özelliği” olarak tanımlar (Gentry ve Kobasa, 1984; Holahan ve Moos, 1985; Cencirulo, 2001; Bartone ve ark., 2008). Kobasa (1979) “stresli yaşam olayları ile karşısında direnç gösteren kişilik özelliği” olarak; Gentry ve Kobasa (1984), “hastalığa yol açan organizmik gerginliği önleyen ve stresin olumsuz etkilerini azaltan kişilik özelliği” olarak; Bartone ve ark. (2008) “stresle mücadeleyi artıran bir kişilik özelliği” olarak; Holahan ve Moos (1985) “psikolojik ve fiziksel zorlanmalar durumunda yaşama uyum sağlama” Cencirulo (2001), “kişilerin stresli hayat olaylarında kendilerine karşı olumlu bakış açısı kazanabilmeleri” olarak tanımlar.

Masten (2001a: 228) psikolojik sağamlığı “gelişim sürecinde uyum sürecine olan ciddi tehditlere karşı iyi sonuçlar elde edilmesine neden olan bireysel kapasite”

şeklinde tanımlar. Masten'e göre psikolojik sağlam bir birey, fiziksel ve zihinsel gelişimini ve uyumunu etkileyecek kadar yüksek risk faktörleriyle karşılaşmasına rağmen iyi sonuçlar elde edebilmektedir. Olumsuzluklara maruz kalan psikolojik sağlam bireylerin başarısız, yetersiz, düşük özgüven gibi negatif yönde sonuçlar beklendiği halde tam tersine daha iyi sonuçlar elde eden, stresli durumlarla baş edebilen, travmatik olaylar karşısında çabuk toparlanabilen, uyum gösteren bir yapı kazandıkları belirlenmiştir (Masten, 1994). Bireyin riskli durumlar, olumsuz duygular ve değişen koşullar karşısında esnek olabilmesi ve uyum kapasitesi sağlaması olarak gören Masten ile benzer şekilde psikolojik sağlamlığı “bireysel kapasite” olarak tanımlayan başka araştırmacılar vardır. Wolin ve Wolin (1993: 5) psikolojik sağlamlığı; “zorluklarla başa çıkma ve kendini onarabilme kapasitesi” olarak ifade eder. Psikolojik sağlamlık, bireyin maruz kaldığı olumsuz durumların zarar verici etkisini en aza düşürmesini ve baş edebilmesini sağlayan evrensel bir kapasitedir (Grotberg, 1997).

Psikolojik sağlamlık kavramını bazı araştırmacılar, sıkıntılı durumlar karşısında olumlu uyumu içine alan bir “dinamik süreç” olduğunu belirtmişlerdir (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000: 543). Masten, Best ve Garmezy (1991: 426) “zorluklar karşısında olumlu sonuçlar elde edilen bir süreç; yüksek riskli durumlardan olumlu neticeler elde ederek çıkmak, sosyal yeterliği devam ettirebilme ve travmatik etkilerden kurtulabilme” şeklinde tanımlamaktadır. Aynı zamanda psikolojik sağlamlıkla ilgili tanımları üç başlık altında gruplandırmıştır: riskli gruplarda olumlu sonuçları yordayan değişkenler; risk faktörlerini etkileyen moderatörler ve travma sonrası iyileşme gücü (Akar, 2018: 4).

Psikolojik sağlamlık olgusu şu açılardan da tanımlanmıştır: sıkıntı veya stres karşısında olumlu gelişimsel sonuçlar (Masten, 2001a; Wyman ve ark. 1999); psikososyal risk deneyimlerine nispeten dirençli olmak (Rutter, 1999); ve yüksek risk durumuna veya kronik strese rağmen başarılı adaptasyon veya yetkinlik gelişimi (Gartland, 2009: 7). Psikolojik sağlamlık kavramını bazı araştırmacılar, temel olarak zor durumlarla başa çıkabilme yeteneği ya da potansiyeli olarak tanımlar.

Literatürde tartışılan psikolojik sağlamlığın operasyonel ve işlevsel açıdan iki temel bileşenini çevreleyen genel bir fikir birliği vardır (Fletcher ve Sarkar, 2013). Bununla birlikte, psikolojik sağlamlığın kavramsallaştırılma şekli, “sonuç” veya

“süreç” yaklaşımını uygulayan çalışmalarla farklılık gösterir (Cwik ve ark., 2019). Psikolojik sağlamlık üzerine yapılan ilk çalışmaların önemli bir kısmı sonuç yaklaşımını uygulamıştır. Böylece psikolojik sağlamlık, bireylerin sıkıntıdan 'geri dönmesini' sağlayan istikrarlı bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılmıştır (Luthar, 2006; Windle, 2011). Sonuç yaklaşımını uygulayan araştırmacılar, bireyde psikolojik sağlamlığın olduğunu ve bu nedenle değiştirilemediğini varsayarlar. Bu yaklaşım birey ve çevresi arasında var olan karşılıklı etkileşimleri dikkate almamaktadır (Kolar, 2011).

Psikolojik sağlamlığı, bireyin beceri ve yetkinliklerinin bir kümesi olarak tanımlayan bazı araştırmacıların yanında bazıları ise psikolojik sağlamlığın daha çok bireyin sıkıntıyı aşma çabalarının sonucuyla ilgili olduğunu belirtmektedir (Werner, 1992, 1994, 1995; Rutter, 1995; Kaplan, 1999). İç özellikler ve dış sonuçlar arasındaki bu yanlış ikilik, bireyin kişiliği, yetenekleri ve gelişimsel faktörleri ile içinde esnek bir sonucunun belirlendiği birbiriyle ilişkili çerçeve arasındaki etkileşimi dikkate almaz (Alayarian, 2015). Psikolojik sağlamlığın bir süreç olduğunu ifade eden araştırmacılar ise psikolojik sağlamlığın ortaya çıkmasında bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimin bir rolü olduğunu savunur (Ungar, 2004: 342). Bu araştırmacılar psikolojik sağlamlığı, bireyin olumsuz sıkıntı durumlarla karşılaştığında risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin etkileşimi ile yaşamındaki değişikliklere uyum sağlaması olarak tanımlamıştır. Rutter (1985, 1989), psikolojik sağlamlığı bir süreç olarak inceleme ihtiyacını ilk vurgulayan kişidir. Sonraki çalışmalarda özellikle ergenlerde ruh sağlığına yönelik psikolojik sağlamlık çalışmalarında sosyal destek gibi çevresel kaynakların da etkili olduğu belirlenmiştir (Vanderbilt-Adrianne ve Shaw, 2008). Geniş bakış açılarıyla tasarlanan psikolojik sağlamlık modellerine bakıldığında, bireylerle çevresel kaynaklar arasındaki etkileşimin, psikolojik sağlamlığı etkileyen süreç yaklaşımlarını da kapsamı gerektiğini önermişlerdir (Luthar ve ark., 2006). Psikolojik sağlamlığın bir süreç olduğunu ifade eden araştırmacılar, bir bireyin içinde bulunduğu durumda bireye yönelik toplumsal beklentilerin aşılmasını farklı bir bağlamda gerçekleştiğini kabul eder. Bağlamın ve sürecin tanıma dâhil edilmesi, risklerin ve olumlu sonuçların bağlamlar arasında değiştiği ve psikolojik sağlamlığın zaman içinde bir süreç olarak ortaya çıktığı bir ayrıcalığı gösterir. Bu bakış açısıyla Ungar (2004: 342)'ın yaptığı daha yeni bir tanım, riski yaşayan kişinin içinde olduğu

bağlamı ve algılarını içerir. Psikolojik sağlamlığı “kaynakların kendilerini toplu olarak olumsuz görülen koşullar arasında sağlıklı olarak tanımlamaları için bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimin bir sonucu” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, yalnızca araştırmacının dış algısını tanımaktan ziyade, bireyin çevresini nasıl algıladığını, kullanabildikleri kaynakları ve kendi “esnekliğini” tanıdığından diğer tanımlardan daha kapsamlıdır (Shean, 2010).

Bireysel algıları içeren tanımların bir eleştirisi, risk ve pozitif sonuçları içerebilecek durumların çok geniş hale gelmesi ve bu durumların bazılarının toplumdaki normlara göre sağlıklı olamayacağıdır (Ungar ve Teram, 2005). Örneğin, dezavantajlı bir genç, yiyecekleri yoksa çalmayı esnek olarak görebilir. Bu tür kapsayıcı tanımların kabul edilmesi, risk ve olumlu sonuçların belirlenmesini zorlaştırabilir ve sonuç olarak, bölgedeki araştırmaları ve gelecekteki müdahaleleri çok zorlaştıracaktır. Bu nedenle, dayanıklılığı tanımlarken, gençlerin kendi tanımlarına saygı duymak ve yine de topluma tam olarak katılmak için neyin gerekli olduğunu anlamak gerekir (Shean, 2010).

Özet olarak, psikolojik sağlamlık tanımlarının bağlamı içermesi gerekir, böylece riskler, koruyucu süreçler ve olumlu sonuçlar bu bağlamın kaynakları ve kısıtlamaları ile anlaşılır. Ayrıca, her bireyin kendi bağlamındaki riskleri ve olumlu sonuçları algılama biçimi de ele alınmalıdır çünkü aynı bağlamdaki bireyler arasında farklılık gösterebilir. Bağlam ve bireysel algılamalar dâhil edilerek, çok sayıda olumsuzluk ve olumlu sonuç tanımına erişilebilir, ana akım tanımların “dışında” olan esneklik vakaları tanımlanabilir ve riskler ile koruyucu süreçler ilk elden deneyimlere erişilerek daha ayrıntılı olarak anlaşılabilir (Luthar, Sawyer ve Brown, 2006).

2.2.3. Psikolojik Sağlamlık Araştırmalarının Önemi

Stresli ve dezavantajlı koşullarda bir çocukluk geçirdiği halde normal ve başarılı yetişkinliğe olgunlaşan bireylerin sayısı şaşırtıcı derecede yüksektir. Psikolojik sağlamlık üzerinde çalışan öncü araştırmacılar, bu önemli perspektifin uzun zamandır göz ardı edildiğini veya fark edilmediğini savunmaktadır (Rutter, 1979; Garnezy, 1985; Anthony ve Cohler, 1987; Werner, 1987). Garnezy (1987: 164), psikolojik sağlamlığı, sıkıntıların varlığına rağmen yetkinlik ve güç elde eden çocukların varlığını “büyüleyici bir fenomen” olarak değerlendirmiştir.

Araştırmacılar, psikolojik sağlamlık çalışmalarına büyüleyici bir fenomen olmanın ötesinde, neden önem verilmesi gerektiğine yönelik farklı açıklamalar getirmişlerdir.

Psikolojik sağlamlık araştırmaları, araştırmacılara ve klinisyenlere çeşitli şekillerde yardımcı olma potansiyeline sahiptir. Öncelikle, bazı bireylerin neden sıkıntıya yenik düşmediğinin incelenmesi, sağlıklı ya da sağlıksız gelişimin teorik olarak anlaşılmasına yardımcı olur. Dezavantajlara ve zorluklara maruz kalan çocuk ve yetişkin sayısının çokluğu, sıkıntı karşısında sağlıklı gelişimin sürdürülebilmesiyle ilgili yapılabileceklerin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Toplumu ve ebeveynleri, böyle sağlıklı bir gelişimi kolaylaştırması ve teşvik etmesi için gelişimin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması gereklidir (Masten ve Coatsworth, 1998).

Psikolojik sağlamlık araştırmaları, akıl hastalığı riskinden koruyan veya iyileştiren faktörleri tanımlamayı amaçlamaktadır. Kimlerin, neden hastalanmadığının araştırılması olumlu ya da olumsuz sonuçların neden ortaya çıktığını daha iyi anlayarak etkili önlemler alınmasını ve doğru müdahaleleri sağlar. Bireylerin ve toplulukların hastalık yükünü azaltmayı amaçlayan önlem ve tedavi yaklaşımları geliştirme konusunda klinisyenlere ve politika belirleyicilere yol göstermede hayati bir rol oynar (Rutter, 1979: 49). Psikolojik sağlamlığın elde edilmesine ilişkin bilgiler, olumsuzluğa maruz kalma nedeniyle kötü sonuçlar doğurma riski olan çocuklar ve aileler için önleyici müdahalelerin geliştirilmesi için bir sıçrama tahtası sağlar (Luthar, 1999; Masten ve Coatsworth, 1998; Kumpfer, 1999; Wyman ark., 1999).

Psikolojik sağlamlık çerçevesinin belirlenmesinin müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanması üzerinde birçok etkisi vardır. Yetkinliği artıran programların, tek başına önleme odaklı programlardan daha başarılı olduğu gösterilmiştir (Cicchetti, Rappaport, Sandler ve Weissberg, 2000; Masten, 2001b). Örneğin planlanmamış hamilelik, suçluluk veya okul terkinin önlenmesinden ziyade akademik başarıyı teşvik etmeye odaklanmak daha etkin sonuçlar elde edilmesini sağlar. Ayrıca yetkinliğin desteklenmesi gibi daha köklü çözümler, tek bir olumsuz sonucu önlemek için çabalamaktan daha geniş etkiler yaratır. Örneğin, akademik başarıyı teşvik etmek, planlanmamış hamileliğin, suçluluğun ve okul terki gibi birçok olumsuz sonucun ortaya çıkmasını engelleyebilir. Benzer biçimde, psikolojik sağlamlığın araştırılması ve bireyleri olumsuz sonuçlardan koruyan faktörlerin tanımlanmasının geniş kapsamlı sonuçları ve faydaları vardır (Masten ve Powell,

2003). Bu nedenle risk ve koruyucu faktörler bağlamında nelerin daha etkin olduğunun belirlenmesi bireyleri doğru biçimde müdahale programlarına yönlendirmek, sürekliliğini ve tamamlayabilmesini sağlamak açısından da önemlidir. Risk ve koruyucu faktörlerin daha iyi anlaşılması ve bunların bireysel yaşamlarda nasıl işlediğinin bilinmesi; sağlık çalışanlarına, politika yapıcılara ve ebeveynlere; çocukların olumlu büyümesini ve gelişmesini daha iyi desteklemeleri adına yardımcı olur (Gartland, 2009: 7).

2.2.4. Risk Faktörleri

Risk, olumsuz neticelere sebep olma potansiyeline sahip ölçülebilir durumları ifade eder (Masten ve Reed, 2002). Dent ve Cameron (2003: 4) risk faktörlerini; olumlu uyum sağlama çıktılarını ve sağlıklı gelişimi tehdit eden ya da mücadele gerektiren durumları bir araya getiren koşullar şekliyle tanımlamaktadır. Masten ve ark. (1990), bireyin akıl hastalığı, yaşamında karşısına çıkan davranışsal veya sosyal zorluklar gibi olumsuz sonuçları artırma riskini taşıyan faktörleri risk faktörleri şeklinde tanımlar. Özetle risk faktörleri, kişinin dengesinin bozulmasına sebep olan ve stres ortaya koyan tehdit unsurlarıdır. Kişiler sıklıkla risk faktörü olmadığında uyumlu ve normal davranışlar sergilerler.

Fiziksel ve ruhsal hastalıklara sahip bireylerde, sosyal veya davranışsal zorlukları güçlendiren öncülleri veya faktörleri tıp, psikiyatri ve psikoloji disiplinleri uzun yıllar boyunca incelemiştir (APA, 1921). Garnezy (1993), psikolojik sağlık konusunda çalışma yapan araştırmacıların çalışmalarında, bireyleri olumsuz yönde etkileyen risk faktörlerinin belirlenmesinin gerekliliğine önemli ölçüde dikkat çekmiştir. Yapılan psikolojik sağlık tanımlamalarının, risk faktörlerini belirtmediği takdirde eksik kalacağını vurgulamıştır. Masten (2001b), risk durumu olmaksızın bireyin psikolojik sağlamlığı ile ilgili yorum yapılamayacağını belirtmiştir.

Risk faktörleriyle ilgili yapılan ilk araştırmalarda genellikle araştırmacılar belirli bir tek risk faktörünün etkilerini belirlemeye odaklanmışlar ancak sonraki dönemlerde birden çok risk faktörünün bir arada bulunduğunu fark etmişlerdir. Durlak (1998: 513), bazı olumsuz deneyimlerin çoğunlukla daha büyük negatif çıktılara sebep olduğunu ve olumsuzluklara maruz kalan birçok çocuğun büyük problemler geliştirmemesine rağmen, risk faktörünün negatif sonuç olasılığını artırabileceğini

ifade eder. Bununla birlikte, Smith ve Carlson (1997: 235) ve Waller (2001: 293), olumsuz sonuçları daha tutarlı bir şekilde üretme eğiliminde olan tek bir özel risk faktörü yerine risk faktörlerinin kümülatif etkisi olduğunu vurgular. Masten ve Reed (2002), benzer şekilde risk faktörlerinin kümülatif bir biçimde biriktiğini ve çoğunlukla eş zamanlı olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Garnezy (1987), risk faktörlerinin artmasıyla birlikte bireyin maruz kaldığı olumsuzlukların arttığını ve daha az koruyucu faktöre sahip koşullarla birlikte zihinsel kapasite, yetenek ve becerilerinin daha düşük olduğunu ifade etmiştir.

Bireyin erken dönemlerde maruz kaldığı stres, özellikle bebeklik ve erken çocukluk gibi riskli süreçlerde bilişsel, duygusal yönden beyni etkileyerek tüm hayatını etkileyecek düzeyde izler bırakmaktadır (Kernberg, 2002). Poole, Dobson ve Pusch (2017), çocukluk döneminde maruz kalınan zorlu koşulların depresyon riskini artırırken, psikolojik sağlamlığa sahip bireylerde bu riskin daha düşük olduğunu belirlemiştir.

Risk algısının göreceli olması (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000)) nedeniyle risk faktörlerinin belirlenmesi zordur. Bu nedenle Luthar ve Cushing (1999) psikolojik sağlamlık çalışmalarında riskleri belirlerken dikkat edilmesi gereken üç noktaya dikkat çeker;

- Araştırma konusu belirli bir stres ya da travma yaratan zorluk durumu üzerine kurulmalı (boşanma, yoksulluk, cinsel istismar, savaş ve göç vb) ,
- Çoklu risk faktörleri (ailede görülen psikopatoloji, kalabalık aile, düşük sosyo-ekonomik düzey vd.) birlikte değerlendirilmeli,
- Geçerliği ve güvenilirliği olan ölçme araçları kullanılmalıdır.

Risk faktörünün belirlenmesinin ardından yapılan değerlendirmelerde risk faktörü ile bireyin elde ettiği olumlu çıktılar arasında güçlü bir korelasyon varsa psikolojik sağlamlık olgusundan bahsedilebilir (Luthar ve Cushing, 1999).

Risk faktörleri normal gelişimsel süreçleri engelleyen biyolojik, psikolojik, bilişsel ve çevresel koşullar olarak tanımlanmıştır. İçsel ve dışsal olarak da sınıflandırılabilen risk faktörleri, herhangi bir sistemik düzeyde (yani birey, aile, toplum) meydana gelen etkilere (Steyn, 2006: 39).

Aile içi travmatik olaylar, yoksulluk, doğal felaketler, boşanma durumları, ebeveynlerin psikolojik sorunları, terörizm, fiziksel şiddet görmek, cinsel saldırıya uğramak gibi durumlar risk faktörlerine örnek gösterilebilir. (Werner, 1989). Gelişimsel problemlerin yordayıcıları şeklinde ifade edilen risk faktörleri sayılamayacak kadar fazladır ve kişileri savunmasız kılar. Gelişim evreleri, kültürel ve tarihsel bağlama göre de değişebilir (Egeland vd. 1993; Werner, 1986).

2.2.4.1. Bireysel risk faktörleri

Smith ve Carlson (1997: 235) çocukların erken çocukluk döneminde gelişimsel risklere karşı savunmasız olduklarını belirtmektedir. Bu etmenler bireyin zarar görmesine neden olur. Bu faktörlerden bazıları (Cosden 2001: 355; Smith ve Carlson 1997: 235; Keogh 2000: 3; Early ve Vonk 2001: 12; Tarullo ve vd., 1993; Masten ve ark., 1999; Collishaw ve vd., 2007; Durlak, 1998; Gizir, 2007; Werner, 1993):

- Beyin hasarları
- Birinci yaşam yılında birinci basamak bakım hizmeti veren kişiden uzun süreli ayrılma
- Ciddi / kronik hastalık
- Düşük doğum ağırlığı
- Engellilik
- Erken doğum
- Gelişimsel gecikmeler
- Genetik bozukluklar / engeller
- Kötü muameleye maruz kalma
- Kronik hastalıklar
- Mizaç
- Olumsuz yaşam olayları
- Perinatal problemler
- Yüksek kronik stres

2.2.4.2. Aileden kaynaklanan risk faktörleri

Ailesel risk faktörü olarak akıl hastalığı olan bir ebeveyne sahip olma deneyimi, bir dizi kötü sonuçla ilişkili bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır. Bir

çalışmada, şizofren bir ebeveynden doğan çocukların %15'inin 45 yaşına kadar bir çeşit “şizofreni bozukluğu” yaşarken, %35'inden daha fazlasının “alternatif sapkın, atipik davranış” gösterdiği belirlenmiştir (Garmezy, 1971). Benzer şekilde, depresyon veya kişilik bozukluğu olan ebeveynlerin çocukları için duygusal ve davranışsal rahatsızlık riskinin önemli ölçüde arttığı bulunmuştur (Gartland, 2009: 5).

Aile risk faktörleri problemlili çocuk sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir (Buysse 1997: 647; Smith ve Carlson 1997: 235; Jackson ve Martin (1998): 577; Kalil ve Kunz 1999: 198; Keogh 2000: 4; Daniel, Wassell, Ennis, Gilligan ve Ennis 1997: 212).

Çocuklar için stres kaynağı olan faktörler şunlardır (Durlak, 1998; Tarullo vd, 1993; Masten, 2001b):

- Aile çatışması ve psikopatoloji
- Aile içi şiddet ve çatışma düzeyi
- Aile içi yakınların kaybı
- Ailedeki patolojik bozukluklar
- Anne-babanın geçirdiği depresyon
- Annenin zihinsel sağlığı
- Babanın hapis cezası alması
- Belirli ebeveynlik tarzları (otoriter / yanıt vermeyen, izin veren çocuk yetiştirme uygulamaları)
- Boşanma ve ayrılık
- Büyük aile boyu
- Büyük aile sorunları (yas, işsizlik)
- Ciddi evlilik anlaşmazlığı
- Ebeveynlerin düşük eğitim düzeyine sahip olması
- Ebeveynin fiziksel kontrolünün olmaması
- Ebeveynlerden birinin madde kullanımı
- Ev dışı yerleşim; çocuğun topluma kabulü
- Güvensiz bağlanma ve kötü aile iletişimi
- Güvensiz mahalle
- İhmalci ve bozuk ağızlı ebeveynler
- Kalabalık ev ortamı

- Psikiyatrik hastalığı olan bir ebeveynle yaşamak
- Sık adres değişikliği
- Sosyal desteğin yetersizliği
- Sosyal izolasyon
- Yoksulluk / düşük sosyo-ekonomik durum
- Zayıf denetim

2.2.4.3. Sosyal-çevresel risk faktörleri

Ergenlik döneminde belirli okul ortamı değişkenlerinin eksikliğinin, ergenlerin "risk altında" olduğunu düşünenlere katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Bu değişkenler şunları içerir (Buysse 1997: 647; Durlak, 1998; Capella ve Weinstein 2001: 759; Masten, 2001a):

- Akran zorbalığı
- Olumsuz akran gruplarının varlığı
- Çocuk istismarına maruz kalmak
- Demokratik olmayan öğretim tarzı
- Deprem
- Doğal afetler
- Düşük başarı standartlarına sahip yoksul bir okul kültürü
- Eğitimcilerle çatışma
- İlkokuldan liseye geçişte okulda yapısal destek eksikliği
- Kültürel ayrımcılığın varlığı ve bu duruma maruz kalma
- Okul başarısının düşük olması
- Okula bağlılığın yetersiz olması
- Sosyal çevreden şiddet görme
- Sosyal destek veren kuruluşların yetersizliği
- Yoksulluk
- Zayıf skolastik motivasyon ve akademik performans

Akran grubunun, akranların görüşlerinin ve akranlar tarafından kabul edilmenin; bakım verenlerin ve eğitimcilerin etkisini azaltabileceği ve ergen yaşamında baskın bir rol oynadığı kabul edilen bir gerçektir. Akran grubunun,

genellikle ergenleri kendini gerçekleştirmeye iten olumlu ve destekleyici bir etkisi olsa da, durum her zaman böyle değildir. Dolayısıyla, akran grubunun bazen ergen üzerindeki olumsuz etkisinin bilincinde olunması gerekir. Bir sonraki paragrafta, risk faktörü olarak görev yapan akran grubunun olumsuz etkileri kısaca açıklanmaktadır.

Olumsuz akran davranışının kötü psikolojik işlevsellik ve zayıf okul notları ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Capella ve Weinstein 2001: 759). Akran grubunun olumsuz etkisi ile birlikte, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını olumsuz etkileyen bazı etmenler şunlardır (Buysse 1997; Dekovic ve Meeus 1997; Cosden 2001):

- Arkadaşlarda anti-sosyal davranış
- Riskli boş zaman davranışları (alkol ve uyuşturucu bağımlılığı)
- Akranlar ile ilişki sorunları.

Minnard (2001: 237), Dent ve Cameron (2003: 11), Janas ve Nabors (2000: 18) dayanıklılığın artırılmasında okulun ve eğitimcilerinin rolünün hafife alınmaması gerektiğini göstermiştir. Birçok durumda, esnek olduğu düşünülen ergen, esnekliğine katkıda bulunan faktörler hakkında sorgulandığında, hayatının zor zamanlarında kendisine mentor olarak görev yapan eğitimcilerin ve spor antrenörlerinin cesaretlendirmesinden ve ona olan inancından söz etmiştir. Okul ortamının sağladığı yapı ve özen birçok durumda bir güvenlik ve konfor kaynağı olarak algılanmıştır.

2.2.5. Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler, psikolojik sağlamlık araştırmalarında incelenen grupların psikolojik sağlamlığına katkı sağlayan ve olumlu tepki vermesini kolaylaştıran etkenleri temsil eder. Risklerin olumsuz sonuçlarına karşı kişileri koruyan işlevdedirler (Durlak, 1998). Kişilerin stres ve zorluklarla güçlü olarak başa çıkma ve adaptasyon kapasitelerini arttıran koşulların ya da özelliklerin ortaya konulması temel araştırma konusudur. Garnezy (1993), araştırmacıların çalışmalarında risk altındaki kişilerin uyum sorunu göstermesini azaltan veya engelleyen koruyucu faktörlerin ortaya konulması gerektiğine bilhassa dikkat çekmiştir.

Koruyucu faktörler, uzun süreli duygusal ve sosyal yönden iyi oluşu ve diğer bireylerle kıyaslandığında bireyin zorlu yaşam durumlarıyla daha iyi başa çıkabilmesini sağlar. Olumsuz durumların bireyi daha az etkilemesini ve bireyin psikolojik sağlamlığının artmasını sağlar (Daniel ve ark. 1997: 202).

Masten, Best ve Garmezy (1991), bireyin iyi bir problem çözme ve öğrenme becerilerine sahip olmasının; Cicchetti vd. (1993) bilişsel olgunluk, benlik saygısı, ego psikolojik sağlamlığı ve ego kontrolünün; Luthar (2006), güçlü aile etkileşimlerinin; Masten ve Powell (2003) ebeveynlerin yeterliliğinin, sosyo ekonomik kaynaklar ve bilişsel fonksiyonların etkileşimli olarak psikolojik sağlamlığı etkilediğini belirlemişlerdir. Masten (2004), özellikle ikinci dalga araştırmacılarının risk ve koruyucu faktörleri belirlemeye odaklandığını ve bu yönde birçok araştırma yaptığını belirtir.

Masten (1994; 2001a), koruyucu faktörler ile risk faktörlerini iki zıt kutup olarak tanımlamıştır. Risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin nasıl kategorize edilmesi gerektiği ile ilgili net bir yapı oluşmamıştır. Risk ve koruyucu faktörlerin kendi içindeki sınıflandırmalarıyla ilgili çalışmalar değerlendirildiğinde bu iki zıt kutup arasında benzer bir yapının olması dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalarda hem risk faktörlerinin hem de koruyucu faktörlerin bireysel, ailesel ve çevresel etmenlerle şekillendiği ve bireyin psikolojik sağlamlığını etkilediği görülmektedir. Birbirine zıt olarak tanımlanmış olsa da koruyucu faktörler ile risk faktörleri arasında önemli farklar vardır ancak her zaman birinin tersi diğerini işaret etmez. Örneğin, zorluklar karşısında olumlu gelişim için olumlu erken bakımın temel bir bileşen olduğunu kanıtlar desteklemektedir (Kim, Conger, Elder ve Lorenz, 2003). Tersine, zayıf veya kesintiye uğramış erken bakıma maruz kalan bireyler, çeşitli kötü sonuçlara karşı sürekli olarak zayıflık gösterirler (Rutter, Quinton ve Hill, 1990). Pozitif ebeveynlik, sürekli olarak sıkıntıya maruz kalan çocuklar için koruyucu olarak tanımlanırken, pozitif ebeveynlik yaşayan bireyler, devam eden, önemli sıkıntı karşısında olumsuz sonuçlar gösterebilirler (Gartland, 2009: 15). İlgisiz bir aile risk faktörü oluşturabilir ancak ilgili bir aile koruyucu faktörleri oluşturmayabilir (Luthar, 2006; Coleman ve Hagel, 2007; Kaya, 2015: 48-49). Bu nedenle koruyucu faktörlerle risk faktörlerini iki zıt kutup olarak değerlendirmekten ziyade bu faktörlere psikolojik sağlamlığın ortaya çıkmasında etkili iki tamamlayıcı mekanizma olarak bakmak daha sağlıklıdır.

Psikolojik sağlamlık araştırmalarında kullanılan metodoloji, incelenen risk altındaki gruplarda ve sonuçlarda büyük ölçüde değişmektedir. Yine de tanımlanan koruyucu faktörlerin çoğu, psikolojik sağlamlığa olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Ancak, araştırmacılar tüm bireylere tutarlı bir şekilde psikolojik

sağlamlık kazandıran tek bir koruyucu faktörü veya tüm faktörlerin bir kombinasyonunu tanımlayamamıştır. Bazı faktörler, tutarlı ve net koruyucu fonksiyonlara sahip olmakla birlikte, bireyleri tüm yaşam süresi boyunca karşılaşılan tüm zorluklara karşı aşılamış olmaz. Durumlara göre birey farklı tepki ve esneklikler gösterebilir (Rutter, 1987; Gartland, 2009: 15).

Rutter, potansiyel olarak zorlu ve zararlı deneyimlerin bireyi koruyabileceğini, onları gelecekteki stres faktörlerine karşı 'güçlendirebileceğini' veya kişiyi sonraki stres deneyimlerine karşı daha duyarlı hale getirebileceğini ileri sürmüştür. Rutter'in teorisi, bir strese maruz kalmanın kontrollü maruziyetinden kaynaklanan etkilere odaklanmıştır. Bu tür aşılama, tipik yaşam stres kaynakları ile karşı karşıya kaldığında her zaman mümkün değildir; sıkıntı genellikle öngörülemeyen ve kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkar. Rutter'in öngörülleri ampirik çalışmalarda onaylanmıştır. Örneğin, Seery, Holman ve Silver (2010: 1038), ömrü boyunca orta düzeyde strese maruz kalan yaşlıların, çok az stres yaşayan ya da hayatında çok strese maruz kalanlara kıyasla daha yüksek seviyelerde psikolojik işlevsellik ve refah ile karakterize edilen büyümenin gelişmesine yol açtığını düşünmektedir (Seery, Holman ve Silver (2010: Akt. George, 2014).

Akıl hastalığı olan bir ebeveyne sahip olmak gibi risk faktörlerine maruz kalan bazı çocukların ebeveynlerin ve ailenin sorunları ve sıkıntılarının olumsuz etkilerinden kaçmasına olanak sağlayan nedir? sorusuyla araştırmacılar, bu bireyleri aynı durumda başkaları tarafından sergilenen olumsuz sonuçlardan 'koruyan' bireysel özellikleri veya çevresel faktörleri tanımlamaya çalışmışlardır. Sıkıntı karşısında olumlu sonuçların ortaya çıkma olasılığını artırmak için çalışan koruyucu faktörlerin tanımlanması, dayanıklılık araştırmalarının odağı olmuştur. Örneğin, Egeland, Jacobvitz ve Sroufe (1988) çocukken fiziksel, cinsel veya duygusal olarak istismara uğramış anneleri araştırmıştır. Bu annelerin %40'ının kendi çocuklarını istismar ettiği; %30'unun asgari bakım sağladığı; geri kalan %30'nun ise kaliteli annelik sağladığı belirlenmiştir. İstismar döngüsünü kırabilen annelerin daha fazla incelenmesi ortak bir deneyim ortaya koymuştur. Bu anneler koruyucu anne-baba, akraba veya başka bir yetişkinin onlara çocuk veya ergen olarak duygusal destek sağladığını ve bazı anneler de uzun süreli tedaviye katıldığını bildirmiştir. Bu nedenle, bir yetişkinle olumlu, duygusal olarak destekleyici bir ilişkinin yaşanması, istismar yaşayan diğer annelerin oynadığı

olumsuz yörüngeye karşı koruma sağlıyor gibi görünüyordu. Diğer birçok çalışma da bir bakıcı veya diğer bir yetişkinle duygusal olarak destekleyici bir ilişkinin olduğunu belirlemiştir (Clark, 1983; Garnezy, 1987; Werner ve Smith, 1992; Smith ve Prior, 1995; Spaccarelli ve Kim, 1995; Fergusson ve Lynskey, 1996). Risk altındaki popülasyonlarda olumlu sonuçları teşvik eden faktörler, koruyucu faktörler olarak etiketlenmiştir (Gartland, 2009: 14).

Koruyucu faktörler üzerine araştırmalar, psikolojik sağlamlık düzeyleri yüksek sonuçlara uygun iç ve dış özellikleri tanımlayarak kişi-çevre etkileşimlerini birleştirmeye çalışmaktadır (Werner, 1993). Bu özelliklerin bireyin psikolojik sağlamlık yeteneklerini etkilediği görülmektedir. Garnezy (1985) koruyucu faktörleri üç grupta sınıflandırmıştır:

- ✓ **Kişisel özellikler** (cinsiyet, sorumluluk, empati yapabilmek, içsel denetim, sosyal olgunluk, olumlu benlik kavramı, başarı yönelimli olmak, nezaket, sosyal anlayış, değerler dizisi, zekâ, plan yapma kapasitesi ve istekliliği)
- ✓ **Uyumsuzluğa karşı aile uyumunun varlığı** (ailedeki en az bir kişi ile yakın bağ kurmak, güven ve fiziksel/duygusal beslenme, ayrılığın olmaması, ebeveyn ruh sağlığı veya bağımlılık problemlerinin olmaması, aile ortamında gerekli yardımseverliğin olması, özerkliğin teşvik edilmesi (kızlar için), duygularını ifade etmenin teşvik edilmesi (erkekler için), dede, babaanne gibi aile büyükleri ile yakın ilişki, aile uyumu, kardeşlerle kurulan bağ, dört veya daha az kardeşe sahip olmak, yeterli maddi kaynaklar)
- ✓ **Pozitif harici destek sistemlerine sahip olmak** (komşulardan ve diğer sosyal çevreden alınan sosyal destek, akran etkileşimi, başarılı okul deneyimi, olumlu yetişkin rol modelleri).

Rutter (1985) benzer şekilde dirençli çocuklar arasında kişilik faktörleri ve güçlü kişisel ilişkilerin bir kombinasyonunu belirlemiş ve bu faktörlerin etkilerinin olduğu dört ana süreci vurgulamıştır:

- Riskin birey üzerindeki etkisini azaltmak,
- Negatif zincir olaylarının meydana gelme olasılığını azaltmak,
- Riske maruz kalmanın bir sonucu olarak benlik saygısı ve öz-yeterlik düzeylerini iyileştirmek,

- Bireye yeni ve faydalı fırsatlar sunmak.

Bu faktörler daha yakın tarihli araştırmalarda da ortaya çıkmış ve desteklenmiştir. Örneğin, gelişimsel ve biyososyal teorisyenler, uyum üzerinde genetik, çevresel, sosyal ve biyolojik süreçleri içeren bir dizi bireysel ve etkileşimli faktör tespit etmişlerdir (Masten ve Narayan, 2012; Granger ve Kivlighan, 2003). Bununla birlikte, koruyucu faktörler teorisi metodolojik kusurları nedeniyle eleştirilmiştir. Gore ve Eckenrode (1996), bu alandaki araştırmaların koruyucu faktörleri, risk faktörlerinden ayırt edemediğini vurgulamaktadır. Böyle bir örnek, ampirik çalışmalarda aile uyumunun değerlendirilmesinde görülebilir. Tiet, Huizinga ve Byrnes (2010), aile uyumunu; yüksek riskli mahallelerde gençler arasındaki uyumu teşvik eden kilit koruyucu bir faktör olarak belirtmektedir. Bununla birlikte, ergenlerin psikolojik sağlamlığını araştırırken Fergusson ve Lynskey (1996), risk altındaki ergenleri ayırt etmek için yüksek düzeyde ailevi sıkıntıdan yararlanmaktadır. Bu nedenle, bu araştırma dalı dâhilinde, bir faktörün kesin doğasını belirlemek için kullanılan kriterler, koruyucu olup olmadığı veya yokluğunun bir kırılganlık kaynağı olarak görülüp görülemeyeceği, çıkarılan sonuçların geçerliliğini etkilemektedir.

2.2.6. Bireylerde Psikolojik Sağlamlık Nitelikleri

Psikolojik sağlam bireylerin en dikkat çekici özellikleri bazı araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. Anthony (1987) diğerlerine göre daha dirençli ve esnek çocukların yaşamlarında tekrarlayan olumsuz olaylara hâkim olabildiklerini belirtmiştir. Anthony ve Cohler (1987), bu çocukların korkutucu gerçeklerle başa çıkmak için yapıcı ve yaratıcı çözümler geliştirme yollarını bulabildiklerini, çok çeşitli başa çıkma becerileri edinme kapasitelerinin olduğunu ve hayata doğal bir sağlamlıkla yaklaştıklarını belirtmiştir. Bu tür bireyleri “yenilmez” ya da “yılmaz” olarak nitelendirmişlerdir (Gartland, 2009: 4).

Kauai çalışması (Werner, 1989, 1993, 2001) ve Lundby çalışması (Cederblad, 1996), Masten ve Reed (2002) gibi kırk yılda yapılan uzun dönemli çalışmalar, zor yaşam koşullarının üstesinden gelen, psikolojik sağlamlığa sahip insanları karakterize eden birkaç temel özelliği vurgulamıştır. Genel olarak, psikolojik sağlamlığa sahip bireyler, savunmasız insanlardan daha esnektir ve kendi içlerinde veya çevrelerindeki zor durumlarla, birkaç koruyucu kaynak kullanarak başa çıkabilirler. Birçok çalışma,

psikolojik sağlamlığa sahip bireylerin içsel kontrol odağı, yaşamsal streslerle yüzleşmek için sosyal davranış ve empati yeteneklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bireylerin aynı zamanda olumlu bir öz imajı vardır ve gelecek için büyük bir iyimserlik sergilerler. Ayrıca, psikolojik olarak sağlam insanların yaşamlarını organize etme konusunda güçlü öngörülere sahip olukları dikkat çekmektedir (Friborg vd., 2006).

Bernard (1991), psikolojik sağlamlık düzeyi yüksek olan bireylerin ortak özelliklerini 4 başlık altında toplamıştır (Bindal, 2018):

- Amaç ve gelecek duygusu
- Özerklik
- Sorun çözme becerisi
- Sosyal yeterlik

Sonraki çalışmalar bu nitelikleri genişletmiştir (Kumpfer, 1999; Masten ve Coastworth, 1998):

- Bilişsel yeterlilik
- Deneyimleri yapıcı olarak algılama becerisi
- Destekleyici aile ilişkileri
- İnanç
- İyimserlik
- Mizahi yaklaşım yeteneği
- Planlama yeteneği
- Uyumlu karakter yapısı
- Yüksek benlik saygısı
- Yüksek empati

2.2.7. Psikolojik Sağlamlığın Ölçülmesi

Psikolojik sağlamlık, soyut, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle psikolojik sağlamlığın ölçümünde ve değerlendirilmesinde önemli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin ölçülmesi ve hangi parametrelere bağlı olarak değişim gösterdiğinin belirlenmesi; sağlık çalışmaları, önleyici ve müdahale programlarının başarısı açısından oldukça önemlidir. Ancak ulusal literatürde psikolojik sağlamlıkla ilgili ölçme araçlarının oldukça sınırlı olduğu dikkati çekmektedir.

Gizir ve Aydın (2006) tarafından geliştirilen “Çocuk ve Ergenlere Yönelik Psikolojik Sağlamlık Ölçme Aracı” psikolojik sağlamlıkla koruyucu faktörleri belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş ve aynı zamanda ulusal literatürdeki ilk ölçme araçlarından biri olması nedeniyle önemlidir. Sonraki yıllarda psikolojik sağlamlığın öneminin fark edilmesi ve çalışmaların yaygınlaşmasıyla birlikte geliştirilen veya Türkçe uyarlaması yapılan ölçekler artmıştır. Psikolojik sağlamlığın ölçülmesi amacıyla geliştirilen ya da Türkçe’ye uyarlanan bazı çalışmalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- “Çocuk ve Ergenlere Yönelik Psikolojik Sağlamlık Ölçme Aracı” (Gizir ve Aydın, 2006).
- “Yılmazlık Ölçeği (YÖ) Ölçeğin Geliştirilmesi Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması” (Gürkan, 2006).
- “Connor-Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” (Kararmak, 2010).
- “Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları” (Basım ve Çetin, 2011).
- “Ergen Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” (Bulut, Doğan ve Altundağ, 2013).
- “Bilişsel Üçlü Envanteri: Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide benlik saygısı, pozitif dünya görüşü ve umudun aracı rolünün incelenmesi” (Erarslan, 2014).
- “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin (ÇGPSÖ-12) Psikometrik Özellikleri: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması” (Arslan, 2015).
- “Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin (YPSÖ) Psikometrik Özellikleri: Düşük Sosyoekonomik Örnekleme Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” (Arslan, 2015a).
- “Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” (Doğan, 2015).
- “Okul Öncesi Çocuklar İçin Sosyal Duygusal İyi Oluş ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin (PERİK) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” (Özbey, 2019).
- “Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği” (Aktan ve Akar, 2020).

Uluslararası literatürde ise daha ayrıntılı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Türkçe’ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik testleri gerçekleştirilmiştir.

- Basım ve Çetin (2011) Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.
- Doğan (2015) Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları
- Arslan (2015b), Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin (ÇGPSÖ-12) Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları
- Gürkan (2006) Yılmazlık Ölçeği (YÖ) ölçeğin geliştirilmesi geçerlilik ve güvenilirlik çalışması

2.3. ANNE BABA TUTUMLARININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞA ETKİSİ

Psikoloji literatüründeki en köklü ve önemli konulardan biri, aile kavramının bireylerin gelişimindeki rolüyle ilgilidir. Ebeveynler, bireyin doğumundan itibaren bakımını sağlayan, ilk etkileştiği ve yaşamı tanımaya başladığı yakın çevresini oluşturur. Birey, tüm yaşamı boyunca sürekli farklı kişilerle sosyal ilişkiler içinde olsa da, doğumdan itibaren ilk sosyalleşme çalışmaları aile içinde olmaktadır. Bu nedenle kişilik gelişimi üzerinde anne babaların özel bir önemi vardır (Schultz ve Schultz, 2015).

Anne babalar ve çocuklar arasındaki çalışmalar genel olarak ebeveynlerin tutum, uygulama ve davranışları odağında değerlendirilmektedir. Özellikle tutumların, davranış ve uygulamalardan çok farklı olduğu, doğrudan gözlenemediği ve ölçülemeyişi vurgulanmaktadır. Ebeveyn uygulamaları, belirli bağlamlarda hedeflere ulaşmak üzere kullanılan stratejiler olarak tanımlanırken (Darling ve Steinberg, 1993; Grusec ve Goodnow, 1994); tutumlar ebeveynler ile çocuğun arasındaki genel etkileşim ortamını ve bu etkileşim ortamında ortaya çıkan davranışlar bütününi ifade etmektedir (Mize ve Petit, 1997). Bu çalışma kapsamında, aile içindeki davranışların kökenini ve genel yönelimini belirlediği için anne baba tutumları merkeze alınmıştır.

Anne baba tutumlarının psikolojik sağlamlığa etkisi önemli araştırma sorularından birini oluşturmaktadır. Yapılan birçok çalışma anne-baba tutumlarının çocuk ve ergenler üzerindeki etkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bölümde öncelikle tutum kavramı aktarılmış, ardından anne baba tutumları ve psikolojik sağlamlığa olan etkisine yönelik yapılan çalışmalar incelenerek konuya bir altyapı sağlamak amaçlanmıştır.

2.3.1. Tutum Kavramı

Tutum kişilere özgü içsel ve zihinsel bir durumu ifade eder. Düşünce düzleminde var olduğundan soyut ve karmaşıktır. Dolayısıyla tutumla ilgili birçok tanım ve yaklaşım bulunmaktadır. Daniel Katz tutumu, “bireyin değerlerine bağlı olarak dünyaya, başka bireylere ya da nesnelere yönelik algısı; ön düşünce biçimi” olarak tanımlar (Tolan, İsen ve Batmaz, 1991).

Kağıtçıbaşı (1979: 84) tutumu “bir bireyin bir konu, olay veya nesneye yönelik düşünce, duygu ve davranış öğelerini barındıran eğilimler” olarak ifade etmiştir.

Cüceloğlu (1996), tutumun uzun süreli organize olmuş duygu, inanç ve davranış eğilimi olduğunu belirtir.

Cacioppo vd. (1996), tutumların temel belirleyicisinin inanç ve davranışlar olduğunu belirtmiştir. Tutumlar, belirli yaşantı ve deneyimler sonucunda bilişsel süreçlerle aşamalı ve düşünce örüntüsüne bağlı olarak gelişir. Yapılan tanımlar, tutumun oluşumunda bireylerin deneyimlerinin etkin olduğunu ve bilişsel süreç içinde aşamalı bir gelişim sağladığını göstermektedir. Günlük yaşamda davranışları belirleyen tutumlar, aile içinde rol model edinme ile başlar, okuldaki akran etkileşimleriyle yeniden belirlenir. Kısacası tutumlar, bireysel özellikler, aile, çevre, kültür, sosyalleşme süreci ve yaşamsal deneyimlerden etkilenir (Özyürek ve Özkan 2015).

Muzaffer Sherif (1969), tutumun yapısına ışık tutan noktalara değinmiştir.

- Tutumlar, öğrenme süreci içinde sosyal ve kültürel etkileşimlerle gelişir; doğuştan kazanılmaz.
- Kişiler bir nesneye ya da başka bireye ilişkin düşüncelerini karşılaştırma ile geliştirirler. Böylece nesneyi ya da kişiyi diğerleriyle karşılaştırarak tutumlarını şekillendirirler.
- Tutumlar bireylerin kişi ya da nesnelere karşı taraflı yaklaşımlarına sebep olur. Farklı durumlarda kişiye karşı geliştirilen tutuma göre kişinin yanında ya da karşısında duracaktır.
- Tutumlar, süreç içinde yapılandığından geçici değildir; düşünsel durumu değiştirecek yeni etki ve öğrenmeler yoksa sürekliliği devam eder.
- Tutumların oluşma biçimi ve sürekliliği, kişilerin algı ve yargılarını düzenler. Böylece toplumsal ve kişiler arası ilişkilerde düzenin ve kararlılığın sağlanmasında etkilidir.
- Tutumlar, toplumsal düzlemde de kişisel tutumlara benzer ilkelerle ve kişilerin tutumlarına bağlı olarak oluşur. Toplumsal tutumlar, toplumla ilgili değerlere yöneliktir (Tolan, İsen ve Batmaz, 1991: 260).

2.3.2. Anne Baba Tutumları

Darling ve Steinberg (1993) ebeveynliği, çocuklarının gelişimini etkileyen özel davranışları içeren karmaşık faaliyetler bütünü olarak tanımlamaktadır. Steinberg'in

(1993) “ebeveynlik bağlamı” olarak tanımladığı “psikolojik atmosfer”, aile içinde bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığını etkiler ve aile içi değerlerle şekillenen temel tutum ve davranışları kapsar. Ebeveynlerin tutumları, bireyin uyum, tutarlılık, iletişim, özgüven, benlik saygısı, karar verme, problem çözme, girişken olma gibi farklı becerilerinin düzeyini belirler ve karakter özelliklerinin yapılandırılmasında etkin rol oynar (Özyürek ve Tezel Şahin, 2010: 38; Çağdaş ve Seçer, 2010: 178).

Bireyin yaşamsal ve sosyal sürecinin temel birimini oluşturan ailenin temel işlevini, Robert LeVine (1974), hiyerarşik sıralamayla önce sağlıklı bir yaşam sürdürme, ardından ekonomik açıdan kendine yetme ve son olarak kendini gerçekleştirme olarak tanımlamıştır. LeVine ve çağdaşları aile kavramını eğiten ve yönlendiren bir biçimde konumlandırarak aileden çocuğa doğru tek taraflı bir öğrenme modeli olduğunu düşünmüştür. Sonraki yıllarda ise aile ve çocuk arasında bir etkileşimin olduğu, çocukların da ebeveynlerini etkilediği anlaşılmış, aile bir sosyal sistem olarak kabul edilerek çift yönlü bir ilişki modeli geliştirilmiştir (Bronfenbrenner, 1986).

Çocuk doğumdan itibaren yiyecek, bakım, güvenlik, korunma, iletişim, bilgi, sevgi, ilgi, disiplin, kontrol gibi ihtiyaçları ebeveynlerinden bekler ve tamamlayıcı bir ilişki içine girer. Çocukluk döneminde simetrik olmayan bu karşılıklı etkileşim alanı, ergenlik döneminde ise daha simetrik bir düzeye evrilir. Ergenler, ebeveynlerin otoritesini kabul etmekle birlikte kendi düşüncelerinin ve seçimlerinin de önemi belirginleşir. Bu nedenle ergenlik döneminde aileyle olan ilişki simetrik ve eş düzeyli olarak tanımlanır. Ebeveynler, çocuklarının bağımsızlığını kazanmasını ve sosyalleşmesini istemekle birlikte uygulamada ve iletişimde farklılıklar gösterirler. (Yılmaz, 2000: 18).

Alanyazındaki anne baba tutumları araştırmaları ilk dönemlerde ağırlıklı olarak okul öncesi ve temel okul dönemine yoğunlaşmıştır. Okul öncesi dönem üzerine inceleme yapan Baumrind (1967), ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimini inceleyerek anne baba tutumunu “ebeveynlerin sahip olduğu inançlar, değerler ve davranışlar bütünü” olarak tanımlamıştır. En genel anlamıyla anne-baba tutumu, çocuğa yöneltilen davranışların bütününe ifade eder. Ailenin çocuk yetiştirmek için benimsediği yaklaşımlar, ebeveynlerin tutumlarını biçimlendirir ve tutumları davranışlarına yansır.

2.3.3. Anne Baba Tutumlarına İlişkin Geliştirilen Modeller

Alanyazında yapılan çalışmalar belli başlı ebeveyn tutumlarının kategorik olarak sınıflandırılmasını sağlamıştır. Böylece tutumların birey üzerindeki etkilerinin daha belirgin biçimlerde ortaya konması hedeflenmiştir. Bu noktada öncü olan bazı yaklaşımlar kapsamında geliştirilen anne baba tutumları ve sınıfları incelenmiş ve çalışma kapsamında bu tutumların ergenlik dönemindeki etkileri ağırlıklı olarak incelenmiştir (Darling ve Steinberg, 1993).

2.3.3.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modele göre gelişimin temel belirleyicisi biyolojiktir. Anne babaların istekleri ile toplumsal beklentilerin çatışması doğaldır. Çocuklukta libidal ihtiyaçlarla aile arasındaki etkileşimin bireysel farklılaşmalara yol açtığı varsayılır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerdeki farklılıkların temel sebebi anne baba tutumlarından kaynaklanır (Darling ve Steinberg, 1993).

2.3.3.2. Davranışçı Model

Davranışçı model, bireyin gelişiminde çevreden gelen uyarıcıların etkisini inceler. Davranışçı modele göre çocuğun gelişimi üzerinde ebeveyn davranışları, ebeveyn tutumundan daha etkili olmaktadır. Tutum bir şeye yönelik zihinsel düşüncedir. Bu yüzden davranışlarla dışarıya yansıtılır. Davranışçı yaklaşımda, anne babaların tutumları davranışlar üzerinden gruplandırılmaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu öğrenme ortamlarının, ebeveynlerin inanç ve davranış örüntüleriyle şekillendiği ve çocuğun doğasıyla birlikte bireysel farklılıklara yol açtığı değerlendirilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993).

2.3.3.3. Baumrind'in Sınıflandırması

Anne baba tutumlarına ilişkin Baumrind (1971) tarafından geliştirilen sınıflama kuramı, bu alandaki çalışmalara öncülük etmiştir. Okul öncesi dönem üzerine inceleme yapan Baumrind, ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimini inceleyerek anne baba tutumlarını 4 farklı boyutla ilişkilendirmiş ve bu boyutların farklı kombinasyonlarını geliştirerek anne-baba tutumlarını sınıflandırmıştır. Baumrind, sınıflandırmasının temelini oluşturan boyutları şöyle açıklamıştır (Baumrind, 1971):

Anne baba kontrolü boyutu; çocukların kurallara uyma zorunluluğu düzeylerini ifade eder.

İletişimde açıklık boyutu; aile içinde alınacak kararlarda çocukların duygu ve düşüncelerine ne düzeyde saygı gösterildiğini, söz hakkı verilme düzeyini ve konuşmaya ne kadar teşvik edildiğini ifade eder.

Olgunluk beklentisi boyutu; çocukların yeterliliklerinin gelişmesini sağlayan sosyal, zihinsel ve duygusal olgunluk teşviki ve beklentisidir.

Bakım destek boyutu; ebeveynlerin çocuklarıyla sıcaklık, ilgi, yakınlık derecesini ifade eder.

Belirlenen boyutların her biri yüksek ve düşük düzeyler arasında değişir. Böylece her bir boyuta yönelik ebeveynlerde bulunan beklenti düzeyi anne babaların tutumunu biçimlendirir. Tablo 1’de boyutlardaki düzeylerin değişimine göre ortaya çıkan anne baba tutumlarını listelenmektedir. Baumrind’e (1971) göre, “izin verici”, “demokratik” ve “otoriter”, olmak üzere 3 farklı anne baba tutumu ortaya çıkmaktadır. Tablo 1, Baumrind’in geliştirdiği boyutları ve anne baba tutumlarını temsil etmektedir. Tablo 1.

Baumrind’in sınıflandırmasına göre belirlenen anne baba tutumları

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım Destek	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin Verici		*	*			*	*	

2.3.3.4. Maccoby ve Martin Modeli

Maccoby ve Martin (1983), anne baba tutumlarını, ebeveynlerin çocukların davranışlarına verdikleri tepkilere göre sınıflamıştır. Anne baba tutumlarını temel olarak duyarlılık/kabul-ilgi ve talepkarlık/kontrol olmak üzere 2 boyuta ayırmışlardır. Bu iki boyutun kesişimlerinden, boyutun düzeyine göre farklı kombinasyonlar değerlendirildiğinde demokratik, otoriter, izin verici/ihtimalkâr, izin

verici/müsamahakâr olmak üzere 4 anne baba tutumu ortaya çıkmaktadır. Tablo 2, Maccoby ve Martin'in geliştirdiği boyutları ve anne baba tutumlarını temsil etmektedir.

Tablo 2.

Maccoby ve Martin modeline göre belirlenen anne baba tutumları

	Duyarlılık/Kabul-İlgi		
	Yüksek		Düşük
	Yüksek	Demokratik	Otoriter
Talepkarlık/Kontrol	Düşük	İzin Verici/Müsamahakar	İzin Verici/İhmalkar

2.3.3.5. Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush Modeli

Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush (1991), önceki araştırmaları inceleyerek sentezlemiş ve kendi modellerini oluşturmuşlardır (Baumrind, 1971; Maccoby ve Martin, 1983; Dornbush vd., 1985; Steinberg vd., 1989). Modellerinde çocuğa tepki verme duyarlılığı ve talepkârlık üzerine odaklanmışlar ve geliştirerek kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik olmak üzere 3 temel boyut belirlemişlerdir. Tablo 3, Lamborn vd.'nin (1991) geliştirdiği boyutları ve anne baba tutumlarını temsil etmektedir.

Tablo 3.

Lamborn vd. (1991) modeline göre belirlenen anne baba tutumları

	Kabul/İlgi		Kontrol/Denetleme	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Demokratik	*		*	
Otoriter		*	*	
İhmalkâr		*		*
Müsamahakâr	*			*

2.3.4. Anne Baba Tutumunun Boyutları

Alanyazındaki anne baba tutumları zamanla çoğalarak birçok farklı tutum tanımlanmıştır. Bu bölümde tez kapsamında kullanılan “Anne Baba Tutum Ölçeği”

(Yılmaz, 2000) ile tanımlanan boyutların yorumlanmasına altyapı kazandırmak amaçlanmıştır.

2.3.4.1. Kabul/İlgi

Çocukların ebeveynlerine olan algısını ebeveynlerin ilgisi, katılımcılığı ve sevecenliği üzerinden değerlendirmektedir.

2.3.4.2. Kontrol/Denetleme

Çocukların ebeveynlerine olan algısını ebeveynlerin kuralcılığı, kontrol ve denetleyiciliği üzerinden değerlendirmektedir. Ebeveynlerinin desteğini hisseden çocuklar daha özgüvenli ve girişimci olurlar.

2.3.4.3. Psikolojik Özerklik

Çocukların ebeveynlerine olan algısını ebeveynlerin kendi bireyselliklerini ne düzeyde teşvik ettiği üzerinden değerlendirmektedir. Ebeveynlerinin demokratiklik düzeyinin bir göstergesidir.

2.3.5. Anne Baba Tutumlarının Sonuçları

Anne baba tutumlarıyla ilgili modeller incelendiğinde genellikle tutumların iki uç arasında değişim gösterdiği dikkati çekmektedir. Modellerde, baskıcı/otoriter anne baba tutumu ile demokratik tutum birbirinin zıttı gibi değerlendirilmektedir. Anne babaların tutum, davranış ve uygulamalarıyla ilgili genel bir çerçeve çizildiğinde elde edilen sonuçların da bu iki ucun arasındaki davranış dozuna göre şekillendiği dikkati çekmektedir.

Ebeveynlerin bazıları bilinçli ebeveyn olma gerekçesiyle çocukları veya kendileri bir davranışa girdiklerinde bunun altında yatan sebepleri ararlar, araştırırlar. Eğer süreci doğru yönetir ise ebevenlikleri etkili bir hal alır. Ancak araştırmalarının sonunda kendilerinde veya çocuklarında depresyon ve kızgınlık duygularına yol açarlarsa, ebeveynlerin etkililiği sınırlanabilir. Anne ve babanın depresyon ve kızgınlık gibi olumsuz duyguları, ebeveynlerin anne-babalık rollerini doğru yapamamalarına neden olmakla birlikte, çocukta sosyalleşememe sorunlarını derinleştirdiği görülmektedir (Bugental, Brown ve Reiss, 1996).

Baskıcı/otoriter tutuma sahip anne-babalar, çocuklarının davranışlarını hiç esnemeyen kurallarla şekillendirme eğilimindedir. Kurallar, çocuğa danışmadan ve açıklama yapmadan konulur. Ebeveynler mutlak ölçütlere göre denetleme ve yargılama eğilimindedirler. Ebeveyn, kendini toplumun otoriter temsilcisi olarak görür ve bu otoriterlik rolü üzerinden çocuğun toplumsal kurallara mutlak itaat etmesini ister. Çoğu otoriter anne baba, çocuğun kendine ait bir fikri olduğunu kabul etmez ve çocuğu kendi tasarladığı biçimde şekillendirmeye çalışır. Çocuğun söyleneni yapma zorunluluğu vardır ve ebeveynler istiyorsa çocuk eylemi tartışmasız gerçekleştirmek zorundadır (Yavuzer, 2005).

Otoriter ve baskıcı anne babalar, çocuğu bir birey olarak görmediklerinden, çocukla sözel iletişim kurmaya önem vermez, çocuğun kendini yönetebilecek güçte olduğuna inanmaz ve kendiyle ilgili kararlarda bile bağımsızlığı ve bireyselliğini desteklemez. Çocuğun hakları, bireysel ilgi ve özellikleri görmezden gelir. Çocuk, uslu durmalı ve saygılı olmalıdır. Aksi takdirde en doğal hakları bile esirgenir. Sevgi ihtiyacı, pekiştireç olarak kullanılır (Özyürek ve Tezel Şahin, 2010: 39).

Baskıcı ailelerde çocuğun en küçük yanığı ve yaramazlıkları cezalandırılır ve çocuk sürekli eleştirilerle karşı karşıyadır. Suçla orantısız ceza uygulamaları çocukta sürekli hata yapma korkusu yaratır. Cezanın nedeni açıklanmadığı için çocuk hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı konusunda da fikir yürütemez. Ceza fiziksel de olabilir, suçlama, kınama, ayıplama biçiminde de olabilir. Baskı ve cezanın biçimi çocuğun korku ile davranış değiştirmesini sağlarken, doğru davranış kalıbını öğrenmesini engelleyecektir (Yavuzer, 2005; Aydın, 2005).

Otoriter ve baskıcı ailelerde büyüyen çocuklar yaşamı boyunca başkaları ile iyi ilişkiler kurmakta ve uyum sağlamakta zorluk çeker. Yaşayacağı psikolojik sorunlar bireyin hayatını zorlaştırır. Akranlarıyla kıyaslandığında daha düşük sosyal ve iletişim becerileri ile zayıf girişimcilik yetenekleri dikkati çeker (Çağdaş ve Seçer, 2010: 193). Bu çocuklar, kendini ifade etme becerileri zayıf, çekingen, huysuz, yeni bir şeyler yapmayı denemekten kaçınan, rekabetten uzak olabilmektedir. Olaylarla ilgili nedensellik ilişkisi kurmakta zorlandıklarından başkalarının etkisinde kolay kalırlar, aşırı duyarlı ve içine kapanık olabilirler. Kızlar, daha pasif ve bağımlı olurken, erkekler isyankâr ve saldırgan olabilir (Trawick-Swith, 2010/2013: 478; Yavuzer, 2005; Özyürek ve Tezel Şahin, 2010: 39).

Ailelerin çocuklarına, fiziksel şiddet gibi çocuğun onurunu zedeleyici cezalar vermeleri çocukta özsaygının düşmesine ve benlik kavramının olumsuzlaşmasına sebep olabilmektedir (Çağdaş, 2011). Anne babalarına karşı öfke, düşmanlık duygusu geliştiren bu çocuklar, kendi yaş gruplarındaki bireylere karşı da agresif, incitici davranabilirler. Yetişkin olduklarında, kendi çocuklarına karşı katı bir tutum sergilemeleri beklenir. Çünkü ebeveynleri tarafından ceza verici bir tutumla büyütülen çocuk için bu durum, güçlü olanın güçsüz olanı ezeceği şeklinde olumsuz bir model olmuştur. (Çağdaş ve Seçer, 2010: 192; Ogelman, 2012: 64).

Demokratik ailelerde, sevgi ve bağımsızlık önemlidir. Çocuğa karşı anlayışlı ve sevecen davranan bu tip ailelerde aynı zamanda çocuğa olan sevgi de karşılıksızdır. Çocuğun haklarının dikkate alındığı, bireysel ve bağımsız olmasının desteklendiği bir ortam sağlanır. Çocuğun bir kimliği olduğunun farkında olan aile sürekli olarak çocuğu bu konuda destekler. Çocuğun söz ve karar hakkı vardır ve istekleri ilgiyle dinlenir. Benzer biçimde çocuk da aileyi dinlemeyi bilir. Sözlü iletişimde, nedensellik önemlidir. Ebeveynler; çocuklarıyla çatışma düzeyi düşük, isteklerinde mantıklı ve tutarlıdır. Ebeveynler istekleri arkasında yatan nedenleri çocukla tartışır. Çocuğa yapılan kısıtlamaların bir sebebi vardır ve özgürlüğü teşvik eden bir yöntemle farkındalık geliştirerek sınırlamalar uygulanır. Ebeveynler, gerekli gördükleri kısıtlamaların nedenlerini çocuğun anlayacağı şekilde açıklayıp onların uygulamalarını beklerler. Ebeveyn çocuğa kuralları öğretirken otoritesini sevgi ile koyar ancak, gerektiğinde kısıtlamalara uymalarını garantilemek için güç ve disiplin de kullanır. Güven verici, destekleyici ve demokratik tutumda ceza ve eleştiriden ziyade ödüllendirme, övme ve nedensellik ile farkındalık yaratma yöntemleri kullanılır. Anne baba iyi birer model olarak istenilen davranışları öğretmeye çalışır. Aynı zamanda, çocukla işbirliği ve paylaşım içinde olurlar (Trawick-Swith, 2010/2013: 478; Ogelman, 2012; Yavuzer, 2005).

Araştırmacılara göre; hoşgörölü ve demokratik evlerde büyüyen, yakın bir ilgiyle hoşgörölünün birleştğini gören çocuklar, yaşamı boyunca ilişkilerinde daha etkin ve girişken, yaratıcı, fikirlerini ifade edebilme becerisi yüksek bireyler olmaktadır. Kendi otokontrolüne daha erken ulaşırlar. Okul performansları yüksektir. Kendileriyle barışık, neşeli, dengeli ve mutlu bireyler olurlar.

Tutumlar üzerine yapılan çalışmalar, dengeli bir düzeyde kontrol ve sınırlamaların sıcak aile ortamı içinde davranışları olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Ancak görece olarak belirlenebilen bu dengenin üzerinde sosyo-kültürel yapının etkili rol oynadığı belirlenmiştir. Kontrollü tutumların Çin gibi Anglo-Avrupa olmayan sosyo-ekonomik düzeyi düşük kültürlerde çocukların gelişimini olumlu etkilediği belirlenmiştir (Grusec ve Goodnow, 1994).

Çocuğa dengeli ve yeterli sevgi, ilgi gösteren, belli sınırlarla birlikte özgür kalmaya teşvik eden, başarı için baskı uygulamayan, sorunların çözümünde destek veren, güvendiğini ve onu desteklediğini hissettiren, aşırı koruyucu bir tutum içine girmeden sevgi ve şefkat gösteren ailelerin daha mutlu ve uyumlu bireyler yetiştirdiği söylenebilir (Çağdaş, 2011). Baskıcı ya da aşırı izin verici tutum sergileyen ailelerde büyüyen çocukların ise, daha bağımlı, anti sosyal, özgüven eksikliği yaşayan, öz saygıları düşük, kendini iyi ifade edemeyen, hakkını savunamayan ve akademik yönden başarısız bireyler oldukları görülür (Yavuzer, 2005; Aydın, 2005).

2.4. AFFETME DAVRANIŞININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞA ETKİSİ

2.4.1. Affetme Kavramı

Affetme ve affedicilik kavramları, teoloji başta olmak üzere felsefe, edebiyat gibi farklı alanların çalışma konusu olmuş, pozitif psikolojinin gelişmesi ile birlikte bilimsel bir disiplin altında incelenen kavramlardan biri olarak; kendilik psikolojisi, sosyal psikoloji gibi birçok farklı disiplinin araştırma konusu haline gelmiştir. Affetme kavramının her kesimde kabul gören somut bir tanımı yapılamamıştır (Sarıçam ve Akın, 2013: 37).

Affetme, suçlama veya hata bulma işleminden vazgeçmek anlamına gelmektedir. Affetme, başka bir tarafça algılanan zarar veya yanlış davranmaya yanıt olarak yapılan bir eylemdir. Affetme, mağdurun iyi niyetli davranışını suçluya doğru genişleterek zarar görmüş bir ilişkiyi eski haline getirme veya yeniden kurma girişimi olan uzlaşma yoluyla ifade edilebilmektedir (McCullough vd., 1997). McCullough vd. (2001), affetmeyi davranışa vurgu yaparak tanımlamakta ve kişilerarası ilişkilerde hatalı davranmış bireye karşı içsel, olumlu bir değişim olarak görmektedirler. Buna göre, birey hatalı olan bireyi affettiğinde, affeden kişi duygu, düşünce ve davranış olarak değişim göstermektedir.

Smedes (1984), affetmeyi, zarara yol açan kişinin cezalandırılmadan bağışlanması olarak tanımlar. Birey, yaşanan olumsuz durumda haklı taraf olduğunu bilerek suçlu görülen kişiye merhamet, yardımseverlik ve hatta sevgi ile yaklaşma çabasına girer; ona karşı hissedilen olumsuz duygu ve yargıların üstesinden gelerek ona koşulsuz kabul gösterir (Enright, Gassin ve Wu, 1992; North, 1987).

Hargrave ve Sells (1997)'e göre affetme davranışı bireyin kendisini zarara uğratanlara karşı duyduğu öfke ve intikam duygularını bırakarak, aralarındaki bağları onararak, içsel ve duygusal yaralarının iyileşmesidir. Rye ve Pargament (2002) ise, affetmeyi, bireyin adaletsiz durumlara yönelik hissettiği negatif duygulardan vazgeçmesi, bazı durumlarda da pozitif tepkiler vermesi olarak tanımlamıştır.

Affetmeyi konu edinen çalışmalarda benimsenen teorik yaklaşımlar incelendiğinde, önceki ampirik çalışmaların sonuçlarına dayanan çalışmalarda benimsenen affetme tanımının veya teorik perspektifin net bir tanımının olmadığı görülmüştür.

Alencar ve Abreu (2019), affetme ile ilgili yapılan araştırmaların sistematik bir analizini yapmışlar ve var olan çalışmaların büyük çoğunluğunun çok kısa srelerde yapıldığını, araştırma tasarımlarında uzun süreli boylamsal çalışmaların az olduğunu belirlemişlerdir. Bu tür çalışmalar alanyazına katkı sağlamakla birlikte alanyazında önemli bir boşluk olduğunu da göstermektedir.

Hall ve Fincham (2008), affetmede değişkenlerin zamanla farklılık gösterdiğini ve anlık çalışmaların af sürecinin analizinde hataya yol açabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca, bu çalışmaların bir kısmı özellikle suçluluk, utanç, üzüntü, öfke vb. gibi duyguların özür dileme ve affedilmeye olan motivasyona olan etkisini analiz etmiştir (Bassett vd., 2006; 2011; Chiaramello vd., 2008; Howell, 2012). Bu duygular, belirli bir ihlalde yaşanan durumlara tepki olarak ve ayrıca bir katılımcının ihlal durumlarına tepki verme isteği olarak belirlenmiştir. Leunissen vd., (2012) affetme veya affedilme motivasyonuna farklı ve çelişkili bir şekilde yaklaşmıştır. Affetme kavramı ahlaki bir tutum olarak anlaşıldığında ve deneyimlendiğinde, dış sonuçlara koşullandırılmaz. Gerçek affetme davranışı, kişinin hatayı kabul etmeyi seçmesine ve diğerinin cevabına bakılmaksızın onu onarmaya çalıştığı bir tutum olarak değerlendirilmiştir (Enright ve Fitzgibbons, 2015).

Paleari vd., (2011) ile Stouten ve Tripp (2009) de, sırasıyla evlilik ilişkilerindeki adaletsizliğin etkileri ve suçlunun durumu ile ilgili olarak affetmenin ilişkisel yönüne dikkat çektikleri çalışmaların affetme ile çalışırken her zaman dahil olan tüm karakterleri ve ilişki düzeyleri farklı olanların olası etkilerini dikkate almanın önemini vurgulamaktadır. Çünkü her bireyin tepki verme şekli, süreçlerin bireysel deneyimleri üzerinde etkilere sahip olacaktır.

Affetme ile ilgili yapılan araştırmaların amaçları incelendiğinde bazılarının affetmenin motivasyon kaynağına odaklandığı görülmektedir (Bassett vd., 2006; 2011; Chiaramello vd., 2008; Neto, Barbunya, Chiaramello, and Suwartono 2013). Bazı alışmalar özür dilemeyi affetmenin olası bir öncüsü olarak kabul eder (Howell, 2012; Leunissen, De Cremer ve Folmer, 2012). Bu alışmalar, hangi faktörlerin, koşulların veya değişkenlerin özür dileme veya bağışlanma arayışında motivasyonu desteklediğini belirlemeye odaklanmıştır.

Enright gibi Worthington da affetmeyi bir süreç olarak algılar, ancak bu iki bileşen arasındaki bağlantının önemini vurgulayarak onun duygusal ve motivasyonel

yapısına dikkat çeker. Bassett ve diğ.. (2006) ile Chiaramello ve vd. (2008), affetme motivasyonunu açıklamayı amaçlayan çalışmalarıyla dikkat çekmektedir. Araştırmaların sonucunda affetme eğiliminin oluşmasında üç faktörlü bir yapı belirlenmiştir. Her faktör, farklı motivasyon derecelerini temsil eder ve benzer kabul edilebilir. Bunlar:

- Kalpteki sertlik (Bassett vd., 2006)
- Bağışlama arayışında yetersizlik (Chiaramello vd., 2008)
- Gerçeği aramak (Bassett vd., 2006)
- Koşullara duyarlılık (Chiaramello vd., 2008)

2.4.2. Tarihsel Gelişimi İçinde Affetme Kuramları

Affetme davranışı çoğunlukla dini ve felsefi alanların aktif konusu olmakla birlikte, psikolojide uzun bir süre sistematik biçimde ele alınmamıştır. McCullough vd. (2001), bu durumun temel nedenini öncelikle affetmeye verilen dini ve ruhani atıfla ilişkilendirerek açıklamıştır. Ayrıca psikolojide ilk çalışmaların daha davranış odaklı olması nedeniyle içsel bir süreç olan affetmeye yönelmenin zor olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Scobie ve Scobie, 1998; Gordon, Baucom ve Snyder, 2000).

1980'li yıllarda kendisine psikoloji alanında yer bulmaya başlayan affetme kavramı, gelişim psikolojisi, klinik psikoloji, sosyal psikoloji, psikoterapi, psikolojik danışma, aile danışmanlığı ve aile terapisi gibi farklı bağlamlarda yeniden incelenmiştir (McCullough vd. 2001). 1990'lı yıllarda, affetmenin çok boyutlu bir kavram olduğu (Enright vd., 1992) belirtilmiş, affetme davranışıyla ilgili bir süreç modeli önerilmiştir. Sonraki yıllarda araştırmacılar, affetme davranışının boyutları ve affetme süreci üzerinden yeni yaklaşımlar geliştirmişlerdir (Aşçıoğlu Önal, 2014).

2.4.2.1. Psikodinamik Model

Freud (1917) tarafından geliştirilen psikodinamik kuram, incinmenin bireyin doğruluk, adalet, saygınlık gibi değerlerine dokunan davranışlar ya da durumlar sonucunda başladığını kabul eder. Benliğe yöneltilen saldırı, kişinin sevgi ve saygı ihtiyacına ve incinebilen kırılgan yapısına işaret eder. Psikodinamik yaklaşım, incinmeyle başlayan affediciliğin altında yatan temel dinamiği oluşturan değerlerin

sevme ve bağıllık olduğunu savunur. Farkında olmadan sahip olunan olumlu duygular, inciten kişiye karşı sevgi ve sıcaklık duyulmasını sağlayarak, affetmeyi kolaylaştırmaktadır (Pingleton, 1989; Scobie ve Scobie, 1998).

Psikodinamik modelde, farklı bakış açılarıyla affetme ele alınmıştır. Nesne ilişkileri kuramı ve psikoseksüel gelişim kuramı üzerinden bakış açısı aşağıda verilmiştir:

Psikanalitik yaklaşıma göre, affetme kavramı, nesne ilişkileri kuramı üzerinde temellendirilmiştir. Bebek ile anne arasındaki bağ üzerinden affetme açıklanmaya çalışılmıştır. Doğumdan sonraki ilk altı ay içinde, bebeğin dünyasında, onun anne memesi talebini anne karşıladığında iyi anne; karşılamadığında kötü anne olacaktır. Bebeğin ihtiyaçlarına cevap veren anne, bebekte olumlu duygular yaratırken; ihtiyaçlarını karşılamayan anne bebekte anksiyeteye neden olmaktadır. Altı ay sonunda bebek, annesini holistik olarak algılamakta ve iyi/kötü tüm yönleriyle kabul etmektedir. Bu dönemde bebek, ihtiyaçlarına zaman zaman cevap vermeyen annesini affetme eğilimi göstermektedir (Taysi, 2007).

Psikoseksüel gelişim kuramında, insanların bazı psikoseksüel gelişim dönemlerinin affetme ile bağlantılı olduğu ele alınmıştır. Anal dönemde dışkısını kendinin parçası gibi gören bireyin, dışkısını bırakarak kendinden ayrı olduğunu kabul etmesiyle anal dönem sağlıklı bir şekilde atlatılır. Bireyin, dışkısını bırakması, gitmesine izin vermesi ile affetme arasında bağ kurulmuştur. 3-6 yaş arasındaki fallik dönemde ise birey kendi cinsiyetinden olan ebeveyni ile özdeşim kurmakta; karşı cinse karşı cinsel hisler beslemektedir. Bu dönemde, özdeşim kurulan ebeveyn, karşı cins olan ebeveyn kıskanılır. Çocuk, ebeveynlerinin kendisini aldattığı duygusunu yaşar. Ebeveynlerini affederek bu dönemi sağlıklı şekilde, fiksasyon olmadan atlatabilir (Akhtar, 2002).

2.4.2.2. Süreç Modelleri

Robert Enright, İnsani Gelişim Çalışma Grubu ile birlikte (Human Development Study Group) affetme konusunda teorik ve metodolojik önerilerle öne çıkan teorisyenlerden biridir. Enright vd., (1992), affetmenin bir anlık bir davranış olmaktan ziyade, aşamalı bir süreç olduğunu savunduğu için kuram “Süreç Modeli” olarak anılmaktadır.

Enright vd. (1992) başkasını affetme sürecinin işleyişiyle ilgili bilişsel, duygusal ve davranışsal stratejileri birleştiren bir model önermiştir (Akt. Baskin ve Enright, 2004). Açığa çıkma, karar, çalışma ve sonuç şeklinde dört evreden oluşan model, affetme süreci için gerçekleşmesi beklenen 20 aşama içermektedir. Söz konusu 20 aşama, kademeli bir nitelik taşımamaktadır, ileri ya da geri adımlar şeklinde bireysel olarak farklılıklar gösterebilmektedir (Enright,1998).

Keşfetme, karar, çalışma ve iyileşme; affetme sürecinin bilişsel, duygusal ve davranışsal müdahale yöntemidir. Süreç 4 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; keşfetme, karar, eylem ve derinleşmedir. Bu aşamalar kişilerarası farklılık göstermektedir (Enright, Freedman ve Rique, 1998).

Keşfetme evresi, bireyin yaşadığı olumsuz duyguların farkında olma ve bunları kabullenmesiyle şekillenir. Bu evrede birey, savunma mekanizmalarını, öfke duygusunu, utancı, bilişsel tekrarları, duygusal tükenmişliklerini ve incinmişliklerini fark eder. Birey bu aşamada temelde, incinme ve adaletsizliğin farkına varır ve buna yönelik oluşan ve psikolojik iyi oluşunu tehlikeye sokan öfke duygusuyla yüzleşir. Öfke duygusuyla baş etmenin yollarını arar (Enright vd., 1998).

Karar evresinde, yaşanan olumsuz duygulardan arınmanın yolu olarak affetme kabul edilir. Bu evre, düşünsel bir süreçtir, affetme davranışı tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Bu aşamada birey, kendisini çözüme götürmeyen diğer yıkıcı seçenekleri ayıklayarak, affetme seçeneğine yönelir. Karar aşamasında birey, karşıdakini affetmeye istekli olduğu sürecin içindedir. Birey, kendisini daha iyi hissedeceği bir seçeneğe yönelmektedir (Enright vd., 1998).

Üçüncü eylem olan çalışma evresinde ise olumlu duygu üzerinde yoğunlaşılır. Öfke gibi yıkıcı duyguların yerine merhamet gibi olumlu duygulara odaklanılır. Bu aşamada, duygusal olarak dönüşüm gerçekleşmektedir. Kendisini inciten kişiye ve yaşadığı adaletsizliklere karşı merhamet duyarak, empatik yaklaşmaktadır. Birey kendisini incitene karşı empatik bir anlayışla bağlamı yeniden şekillendirir. Yaşanılan acı kabul edilerek, inciten bireye karşı yönelen öfkenin yerini merhamet alır. Bu şekilde ahlaki olarak inciten birey ödüllendirilmiş olur (Enright vd., 1998).

Son evre olan derinleşmede ise affetmenin getirdiği duygusal olarak rahatlama kısmı yaşanmaktadır. Bu evrede, birey duygu ve düşüncelerine karşı içgörü kazanmıştır. Affetmenin önemini kavrayarak, hayatına yeni anlam ve amaçlar katmaya

devam eder. Duygusal olarak sağlamlaştığını ve iyi olduğunu hisseder. Bu modele göre bireyler, yaşadıkları haksızlık ve incinme durumlarında, başkalarına ve kendilerine karşı öfke duyarlar. Oluşan bu öfke duygusunun fark edilmesi ve affetme süreciyle yıkıcı duygular olumlu duygulara evrilmektedir (Enright vd., 1998).

Affetmeyi süreç olarak ele alan sonraki modellerden biri olan Luskin ve Luskin (2002), affetme sürecinin 9 adımda gerçekleştiğini önermiştir:

1. Haksızlık karşısındaki duygu ve düşüncelerini fark edip, duygu ve düşüncelerini yakınlarıyla paylaşma,
2. Acı ile beslenmekten gönüllü olarak vazgeçme sorumluluğunu alması,
3. Affetmeyi doğru tanımlaması,
4. İncinmişlik durumunu, otomatik düşüncelerden arınarak objektif olarak yeniden değerlendirmesi,
5. İncinme durumlarına karşı yararlı beceriler edinmesi,
6. Beklentilerini gerçekçi olarak ele alması, sadece kendi duygu ve düşüncelerini kontrol edebileceğinin farkına varması,
7. Gelecek odaklı olması ve ileriye dönük gerçekçi hedefler belirlemesi,
8. Bireyin incinmişlik üzerine sürekli, tekrarlayan, ısrarcı düşünceleri yerine hayatın olumlu yanlarına odaklanması, iyileştiğini fark etmesi,
9. Kendine acıtmaktan vazgeçerek, potansiyellerine odaklanıp, affetmenin cesaret isteyen bir davranış olduğunu fark etmesi ve kendisiyle gurur duyması (Luskin ve Luskin, 2002).

Affetme davranışını gösterenlerde, yıkıcı duygular, düşmanca davranışlar, öfke ve tepkisellik azalmakta; olumlu duygu ve düşünceler ve psikolojik iyi oluş artmaktadır. Modele göre affedici bireylerin yoğun olarak farkındalık duygusunu deneyimledikleri düşünülmektedir. Affetme süreci bireyleri hem ruhsal hem fiziksel açıdan iyi hissettirmektedir. Modele göre, affetme süreciyle birey özgürleşmekte, olumlu duygulanım beraberinde psikolojik iyi oluşu da getirmektedir. Bireyler, affetme davranışıyla birlikte yıkıcı öfke ve düşmanca eğilimlerin sürüklediği depresyon yerine, olumlu duygulanımla sağlıklarına kavuşmaktadırlar.

2.4.2.3. Hargrave Modeli

Hargrave (1994) tarafından geliştirilen affetme modeli, aile içi ilişkilerdeki affetme olgusuna odaklanmaktadır. Hargrave, bağlamsal aile terapisine göre, aile içinde acı ve incinmeye neden olan faktörün, güven eksikliğinden kaynaklanan adaletsizlik ve yıkıcı haklar olduğunu belirtmiştir. Aile bireylerinden incinen kişi, inciten kişiye karşı kontrolsüz öfke ve kin duyguları yöneltmekte ve inciten kişinin güvenilir bir ilişkiyi hak etmediği düşüncesine kapılmaktadır. Üstelik bu düşünceden dolayı kendini de suçlayarak utanç duymaktadır. İncinen aile bireyi, kendini korumaya almak ve tekrar zarar görme riskini en aza indirmek için aşırı kontrol geliştirebilmektedir. Bazı durumlarda ise ilişki içinde incinmenin önüne geçilemeyeceğini ve kaçınılmaz olduğunu düşünerek kaos yaşamaktadır (Hargrave ve Sells, 1997).

Hargrave'nin modeli, aklama ve affetme olmak üzere iki temel bileşene sahiptir. Aile bireyi, kendisini inciten kişiye karşı empati geliştirerek onu aklamaya çalışır. İncinen ya da haksızlığa uğrayan taraf, inciten suçlu tarafın hissettiği ya da hissedebileceği duygusal yükü ortadan kaldırmak için çaba gösterir. Aklama, ortaya çıkan olumsuz eylemle ilgili iç görü kazanarak yaşanan içsel bir süreçtir. Böylece birey, sevgi ve güven duyduğu diğer aile bireyine yıkıcı davranışlarını fark etmesi ve değiştirmesi için izin vermektedir (Sells ve Hargrave, 1998). İç görü yeteneği gelişmiş insanın yaşadığı acıyla ilgili farkındalığı yüksektir ve bu zararlı etkileşimden nasıl kurtulacağını bilmektedir. Bu model, suçlunun sorumluluğunu ortadan kaldırmaksızın içinde bulunduğu konumu, sınırlılıklarını, çabalarını ve niyetini dikkate almayı içermektedir. Anlayış yeteneğinden yoksun insan, yaşanan olayla ilgili sorumluyu belirlemede makul olmayan suçlamalar yapma eğilimindedir. Anlayışın gelişmesiyle birlikte kurban, suçlunun yanılabilirliğini kabul etmektedir (Hargrave ve Sells, 1997).

Bu modele göre affetme kavramı ise aile içinde sevgi ve güvenin yeniden kurulması için incinen ve inciten bireylerin etkileşime geçtiği bir süreci ifade eder. Affetmenin gerçekleşmesi için bazı özel eylemler gerekmektedir. Bunlardan biri karşı tarafa hatasını telafi etmesi için fırsatlar vermektir. Böylece ilişkide yıkılan güvenin yeniden inşa edilmesi ve duygusal bağın yeniden kurulması için zemin yaratılır. Diğer eylem ise açıkça affetmedir. Açıkça affetmede ilişkide meydana gelen ihlal ve

yıpranma konuşulur ve güvenilir bir ilişki için tekrarından ya da benzeri durumlardan kaçınmak için anlaşmaya varılır (Hargrave ve Sells, 1997).

Aklama ve affetmenin farklı ilişkilerde farklı zamanlarda meydana gelebildiği ve modelde yer alan dört boyutun evre olarak yorumlanmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu boyutlar dalgalı şekilde birbirleriyle etkileşim gösterebilmektedir (Sells ve Hargrave, 1998).

2.4.2.4. Piramit Modeli

Worthington (1998), “Piramit Modeli” olarak da adlandırılan affetme modelinde affetme sürecini duygusal, bilişsel ve davranışsal düzeyde ele almış, önceki önerilerde dikkate alınmayan duygusal boyuta odaklanarak, duygusal düzey olmadan sürecin açıklanamayacağını vurgulamıştır. Affetmede önce duygusal olarak meydana gelen incinmenin bilişi ve davranışı etkilediği kabul edilmektedir.

Worthington’a ait bu model kendisine ismini veren REACH kelimesinin baş harflerinden oluşan, 5 aşamadan oluşur.

- Acıyla yüzleşmek (Recall the hurt)
- Empati kurmak (Empathize with the one who hurt you)
- Özgeci olmak (Altruistic gift of forgiveness)
- Affetmeye kendini adanmak (Commitment to forgive)
- Affetmeyi sürdürmek (Hold on to the forgiveness)

Modelde, affetmenin empati, alçakgönüllülük ve affettiğinin sözel ifadesi olmak üzere üç önemli bileşeni olduğu belirtilir. Modelin amacı bireylere kızgınlık, acı ve intikam hislerini nasıl fark ve kabul edeceklerini öğretmek ve affetmek istediği halde bunu başaramayan bireylere yardım etmektir. Beş aşamalı modele göre, olumsuz duygular, olumlu duygularla yer değiştirilerek affetmeye ulaşılır. Bu adımlar (Worthington 1998);

- Acının hatırlanması,
- İnciten kişiye empati,
- İnciten kişiye fedakâr davranma,
- Affetmenin ifade edilmesi,
- Affetmeyi sürdürmedir

Birinci adımda, birey destekleyici ve güvenli çevrede acı verici deneyimini hatırlar ve bununla yüzleşir. İkinci adımda, incitici ve adaletsiz durumu yaşayan kişi suçluyla dert ortağı olur. Bu modele göre, affetmenin temel düşüncesi, diğer insanların ne düşünebileceği ve hissedebileceğini düşündürmektir. McCullough vd. (1997), empatinin bedendeki yeni duygusal reaksiyon olan affetmeye aracılık ettiğini, affetmenin stres ve kızgınlığı azalttığını belirtmektedir. Üçüncü adımda, kişi karşı taraf ile empati kurarak suçlunun hareketlerini anlamak için çaba göstermektedir. Bu aşamada kişi suçluya karşı negatif duygusal davranışlar sergilemek yerine kişiye merhamet gösterebilmektedir. Bu sürecin sonunda kişi affetmeyi bir hediye olarak görür ve dördüncü adıma ilerlemektedir. Bu modele göre, affetmenin tarihini bildiren bir sertifika gibi bazı toplumsal raporlamalar yapmak affetme sürecini kolaylaştırmaktadır. Dördüncü adımda, kişi toplum içinde bu tecrübeyi yaşadından sonra gelecek yaşantısında bunu yeniden deneyim edecektir. Son aşamada ise, duygusal ve düşünsel olarak affetmeme düşüncesinin yerini affetme düşüncesi alır.

2.4.2.5. Bütünleştirilmiş Affetme Modeli

Scobie ve Scobie (1998), bireyin affetme davranışını incinmişlik düzeyine bağlı olarak verdiği tepkiler bağlamında derecelendirmiştir. Scobie ve Scobie, kasıt ya da art niyet olmayan ve ani gelişen incitme durumlarından, daha ağır, art niyet ve kasıt taşıdığı algısı oluşturan incitme durumlarına verilen affetme tepkilerine doğru aşağıdaki sırada 4 aşamada gruplandırmıştır:

- Otomatik özür
- Bağımlı özür
- Üçüncü düzey affetme
- Dördüncü düzey affetme

Scobie ve Scobie'nin affetme modelindeki otomatik özür, günlük olaylar süresince yanlışlıkla meydana geldiği her iki tarafça bilinen olaylardaki otomatik özür ve kolay affetme tepkisini ifade etmektedir. Bağımlı özür ise yine ani gelişen durumlarda meydana çıkar ancak kişinin art niyet taşıyıp taşımadığına bağlı olarak affetme tepkisi gecikir.

Üçüncü ve dördüncü düzey affetmede, incinmişlik derecesi daha yüksek ve olayın meydana gelmesi daha uzun bir süreci kapsamaktadır. Zaman faktörü arttıkça,

incinmenin düzeyi, verdiği psikolojik hasar ve affetme süresi de uzamakta ve zorlaşmaktadır. Dördüncü düzey affetmede, birey en ağır düzeyde değersizlik hissi yaşar. Affetmesi en zor olan durumdur. Psikolojik hasar yüksek olduğu için affetme davranışı da zor gerçekleşir.

2.4.2.6. McCullough Modeli

McCullough vd. (1998), “Başkalarını Affetmenin Sosyal Bilişsel Gelişimsel Modeli”; “Başkalarını Affetme Modeli” ya da “Affetmenin Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli” gibi farklı adlandırmalarla anılan affetme modeli, iki bileşenli güdüsel bir sistem üzerine kurgulanmıştır. Modelde, temel olarak kişilerarası ilişkilerde, incinme ve öfke duyguları üzerine odaklanarak çözümlemeye gidilmiştir. Gottman’a göre modelin temelini oluşturan incinme duygusu, inciten kişiden kaçma ve uzaklaşma davranışına yol açmaktadır. Modelin diğer temel bileşenini oluşturan öfke duygusu ise intikam, öç alma, cezalandırma gibi yıkıcı duyguları tetikler. Bu iki bileşenin meydana getirdiği güdüsel sistem, affetme sürecinin başlamasına engel olmaktadır. Kişi kendisini incitenlere karşı öfke hissediyorsa ya da kaçma hissi yaşıyorsa, bunlar kişiyi affedemediğinin göstergesi kabul edilmektedir.

2.4.2.7. Karar Odaklı Affetme Modeli

DiBlasio (1998), “Karar Odaklı Affetme Modeli” olarak da adlandırılan affetme modeli ile aile ve evlilik problemlerinin çözümünde affetmenin etkisini yakın ilişkilerde inceleyerek, karar verme temelli bir af tanımı geliştirmiştir. Karar merkezli affetme modeline göre bireyin kınama, intikam alma ya da yıkıcı olma davranışlarından bilişsel düzeyde vazgeçmesi olarak tanımlanmıştır. Modele göre duygusal hazırlık affetmeyi etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmez ve affetmenin duygulardan ziyade iradi bir seçim olduğu savunulur.

Karar Odaklı Affetme Modeli, 13 aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. 1-3. aşamalar tanımlama ve hazırlanma, 4-12. aşamalar affetme arayışı ve 13. son aşama tören olarak adlandırılmıştır (DiBlasio, 2000).

2.4.2.8. Bilişsel Affetme Modeli

Gordon, Baucom ve Snyder (2000), “Bilişsel Affetme Modeli” olarak adlandırılan affetme modelini daha çok bilişsel düzeye odaklanarak geliştirmiştir.

Modele göre, bilişsel olarak affetmeyi zorlaştıran, tekrarlayan ısrarcı olumsuz düşünceleri ortadan kaldırılsa affetme gerçekleşebilmektedir. Bireyin otomatik düşüncelerini fark ederek, bunlardan vazgeçmeyi seçmesi ve olumlu yeni bir anlamla yeniden yapılandırması gerekir. Bilişsel Affetme Modeli, 4 aşamadan oluşur. Bunlar sırasıyla;

- Etki,
- Anlama,
- İyileştirme,
- Affetmedir.

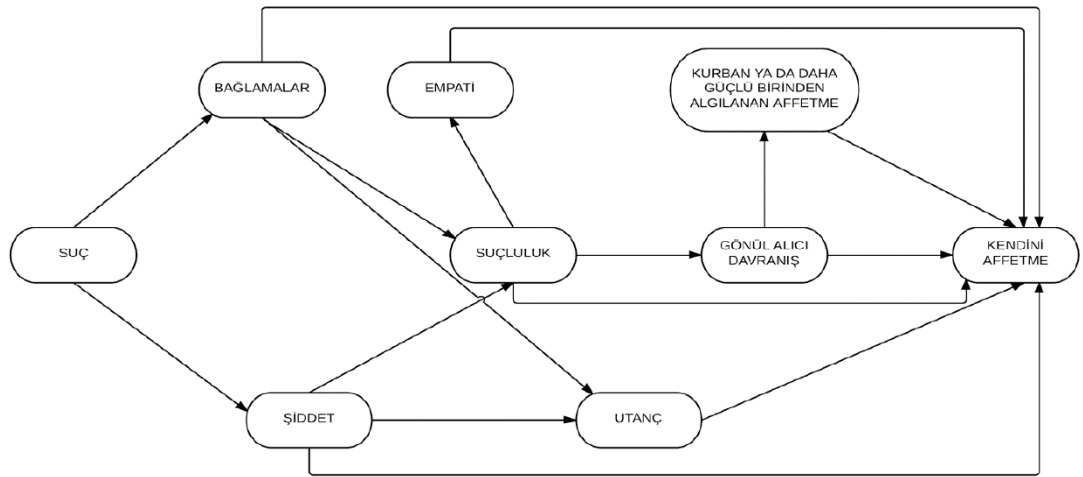
İlk evre olan etki evresinde birey, acı duygusunu fark etmekte, duygusal, bilişsel ve davranışsal yıkılma yaşamaktadır. Birey incindiğinde öncelikle kendine yönelik bir keşif yapar. Etki aşaması olarak adlandırılan bu durumda birey neye kızdığını algılamaya çalışır. Ardından anlama aşaması olarak adlandırılan durumda birey kendisini inciten ve adalet değerlerine zarar veren kişiyi anlamaya çalışır. İkinci evre olan anlama evresinde kişi acının sebebini ve hata yapan kişiyi anlamakta, birinci evrede kaybettiği kontrol duygusunu yeniden kazanmaktadır. Üçüncü evre olan iyileşme, harekete geçme evresinde kişi neden sorusuna cevap aramakta ve çektiği acıyı anlamlandırmakta, yaşanan olayın hayatını kontrol etmesini engellemektedir. Bu evre, bağışlayıcı ve bağışlanan kişi arasında gerçekleşen iletişim ile diğer evrelerden farklılaşmaktadır. Anlama sürecinden sonra gelen değerlendirme, bireyin durumu anlamlandırarak çözümlemeye başladığı aşamadır. Çözümlemeyle birlikte gelen iyileştirme aşamasında bireyin incinmiş duygularından kaynaklanan yıkıcı öfke duygusu, yerini olumlu duygulara bırakmakta ve affetme gerçekleşmektedir. Affetme evresinde kişi acı, dargınlık, kırgınlık gibi duygularından kurtularak özgür kalmakta ve karşısındakine karşı güveni yeniden tazelenmektedir.

2.4.2.9. Kendini Affetme Modeli

Hall ve Fincham, (2005), “Kendini Affetme Modeli” olarak da adlandırılan affetme modelinde, bireyin incindiği durumlarda kendi kendini affetme süreçleri üzerine odaklanmıştır. McCullough (1998) tarafından geliştirilen “Başkalarını Affetme Modeli” ile benzer biçimde affetmeyi güdüsel sistem üzerine

yapılandırmıştır. Modele göre, birey kendisini yıkıcı duygulardan korumak için olumsuz duygular ile olumlu duygularını yer değiştirmektedir

Modelde, kendini affetmeyi etkileyen duyuşsal, sosyobilişsel ve suçla ilgili süreçler ele alınmaktadır. Kendini affetme sürecinde duyuşsal olarak ele alınan kavramlar suçluluk ve utanma duygusudur. Suçluluk ve utanç duygularının yoğun olması, affetmeye engel oluşturmaktadır. Kendini affetmede sosyobilişsel etken yüklemelerdir. İncinmişlik durumlarında inciten bireye yönelik yapılan dışsal, değişken, öznel yüklemeler affetme üzerinde olumlu etkiye sahipken; içsel, sabit, evrensel yüklemeler affetmeye engel oluşturmaktadır. Üçüncü etken olan suçla ilgili süreçlerde ise telafi edici davranış (özür dilemek vb.), incinen kişi ya da üst güç tarafından affedilme düşüncesi ve incinmişlik düzeyi etkilidir.

Şekil 2 Kendini Affetme Modeli

2.4.3. Affetmenin Boyutları

Affetme eylemi gerçekleştirilirken nesnesi değişiklik gösterir. Affetme duruma yönelik, kendine ya da başkalarına yönelik olabilir (Thompson vd., 2005). Heartland geliştirdiği affetme ölçeğinde affetmenin boyutlarını affetmenin yöneldiği nesneye göre ele almıştır. Hepp-Daxx (1996) affetme modeli, affetmenin çok boyutlu olduğunu savunmuştur. Kendini affetme ve kişilerarası affetme boyutlarına, toplumsal, ulusal ve uluslararası affetme boyutlarını ekleyerek genişletmiştir.

2.4.3.1. Başkalarını Affetme

Kişilerarası affetme, mağdurların ve suçluların fiziksel ve duygusal refahına katkıda bulunan, aile üyeleri, arkadaşlar, meslektaşlar arasında, çalışma ortamları, şiddet ve önyargı geçmişi olan sosyal gruplar arasındaki sosyal ilişkilerin ve duygusal bağların sürekliliği için gerekli ve önemli bir ahlaki tutum olarak kabul edilir (Enright ve Fitzgibbons, 2015).

Bağışlanmanın ve kendini affetmenin boyutlarını teorik olarak keşfetmek çok değerlidir, ancak araştırmalar, birçok kazanımın, yalnızca suçlular için değil, aynı zamanda mağdurlar ve genel olarak kişilerarası ilişkiler için de bu tutumların geliştirilmesinden gelebileceğini göstermektedir. Bu gözden geçirme, tutumu affetmeye ve kendini affetmeye teşvik etmeye çalışan çalışmalara ve eylemlere yardımcı olabilir ve pratik eylemin daha etkili olması için bilgiyi etkinleştirebilir.

2.4.3.2. Kendini Affetme

Kendini affetme, affetmenin önemli bir boyutudur. Enright (1996) kendini affetmeyi, yaptığı hata ile yüzleşen bireyin, kendine kızmak yerine kabul, sevgi gibi olumlu duygular geliştirmesi olarak tanımlamıştır.

Holmgren (1998), kendini affetmenin gerçekten gerçekleşmesi için, kişinin işlediği suçu fark etmesi ve suçlu hissetmesi, hatasını kabul etmesi ile kendisine ve mağdura saygıya dayalı olumsuz duyguların üstesinden gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Suçlunun suçtan kaynaklanan olumsuz duyguları yaşaması ve ardından benzer hatalar yapmaktan kaçınmak için stratejiler geliştirmesi, kendisine ahlaki bir taahhütte bulunması gerekir. Bu doğrultuda Enright (1996) kendini affetmeyi şöyle tanımlar: “Hatayı kabul ettikten sonra suçluluk ve pişmanlığı hafifletmeye yönelik bir yönelim, merhamet, cömertlik ve kendine yönelik sevgiyi tercih etme”. Kendini affetmek, ötekine verilen zararı yansıtmayı ve kabul etmeyi, ötekinin acısının sorumluluğunu üstlenmeyi ve bundan dolayı, kendisiyle ve muhtemelen haksız yere kırılan diğeriyle bir uzlaşma arayışına girecek haksız eylemden vazgeçmeyi içerir (Alencar ve Abreu, 2019: 3).

Kendini affetme ile kişilerarası affetme arasında çok önemli farklar vardır. Hall ve Fincham (2005) bu farkları şöyle özetlemiştir:

- Nesnel suçun şekli, kendini affetmede duygular, davranışlar, düşünceler, arzu ve istekler iken, kişilerarası affetmede özellikle davranışlardır.
- Affetmenin odağı, kendini affetmede kendini ya da başkasını yaralama iken, kişilerarası affetmede başkasını ya da kurbanı yaralamaktır.
- Empati, kendini affetmede kişinin kendini affetmesini zorlaştırır ve affetmeyi engellerken, kişilerarası affetmede affetmeyi kolaylaştırır.
- Sınırlar, kendini affetmede şartlı ya da şartsız iken, kişilerarası affetmede şartsızdır. Kişi kendine şart koşabilir ancak başkasını affederken şart koymaz.
- Kurbanla uzlaşma, kendini affetmede gerekli iken, kişilerarası affetmede gereksizdir.
- Kaçışın odağı, kendini affetmede uyarıcıyla ilgili iken, kişilerarası affetmede suçlu olan kişidir.
- İntikamın odağı, kendini affetmede suç iken, kişilerarası affetmede suçludur.
- Yardımseverliğin odağı, kendini affetmede suç iken, kişilerarası affetmede suçludur.

2.4.3.3. Durumu Affetme

Thompson ve vd. (2005), affetmenin nesnesinin yalnızca kişilere değil, durumlara da yönlendirilebileceğini vurgulamıştır. Bireylerin “iyilere bir şey olmaz” ya da “ben çok sağlıklıyım” türündeki inanışları, depresyon, sel, kanser gibi durumlarda yıkılır. Kişi böyle durumlarda “ben bunu hak etmedim”, “niye bunlar benim başıma geliyor” türünde olumsuz duygu ve düşünceler geliştirebilir. Bu tür durumlarda bireyin affetme eylemi durumlara yönelik olduğunda iyileşme gerçekleşir.

2.4.4. Affetmeye Etki Eden Faktörler

Bir bireyin kendini, başkasını ya da bir durumu affedebilmesi için süreci etkileyen faktörler farklı yaklaşımlarla ortaya konmaya çalışılmıştır. Başkalarını Affetme Modeline göre affetme sürecini etkileyen dört faktör vardır. Bunlar;

- İncinme durumu,
- İncinen ile inciten arasındaki yakınlık,
- Kişilik özellikleri,
- Sosyal bilişsel özelliklerdir.

Modele göre, affetme üzerinde görece en etkili olan değişken sosyal bilişsel özellikler, en az etkiye sahip olan ise kişilik özellikleridir. Sosyal bilişsel özellikler; empati, yüklemeler (suçluluğa ilişkin değerlendirmeler vb.) ve ruminasyon (incinmişlik üzerinde düşünüp durmak) olarak ele alınmıştır (McCullough vd., 1998).

Affetme sürecine etki eden durumlardan biri zararın boyutudur. Affetmenin gerçekleşmesinde meydana gelen olayın verdiği zararın büyüklüğü de önemli bir rol oynar. Zararın büyüklüğü ve şiddeti arttıkça affetme zorlaşmaktadır (Boon ve Sulsky, 1997). Özür dileme, suçlunun kurbanına verdiği zararı kabul ettiğini ve sorumluluğu üstlendiğini bildirdiği bir sürece işaret ettiği için kurbanın affediciliğini kolaylaştırır. Özür dileyen kişi karşı tarafa durumu doğru değerlendirdiğini, haklı olduğunu ve öfkesinin yerinde olduğu mesajını vermektedir. Özür dilenen kişi ise zarar gördüğü eylemin tehdit düzeyini daha düşük görmeye başlar ve affetme kolaylaşır. Affetmeyle birlikte intikam duygusu da yok olur ya da önemsiz düzeye indirgenir (Eaton ve ark, 2006; Gauche ve Mullet 2005).

Yapılan araştırmalar, kişilik özellikleri ile affetme arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bazı karakter özelliklerine sahip olan kişilerin daha kolay affedebilirken, bazı karakter özelliklerine sahip kişilerin çok zor affedebildiği ortaya konmuştur (Bugay ve Demir, 2011). Berry ve ark. (2001: 1278), affetme eylemi ile affedici kişilik özelliğinin farklı kavramlar olduğunu özellikle vurgulayarak affediciliği “*zaman ve durumlardan bağımsız oluşu ve zararlı olayları affetme eğilimi*” olarak tanımlamıştır. Bunun yanında uzlaşmacı, empatik, inatçı gibi kişilik özelliklerinin affetme üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Empati affetmenin merkezinde olan bir beceridir. Worthington (1998), empatinin özür dilemeyi ve affetmeyi kolaylaştırdığını (McCullough vd. 1997) savunmaktadır.

Narsist karakter özelliğine sahip bireyler kendini beğenme, kendini üstün görme yaklaşımında olduklarından ortada bir suç ya da hata olduğunda, durumun diğerleri tarafından kaynaklandığını düşünme eğilimindedirler. Sürekli kendini haklı görme eğilimi ise affedicilik davranışı geliştirmelerine engel olmaktadır. Ayrıca narsist bireylerin intikam duyguları yüksektir (Brown, 2003). Exline ve ark. (2004), yaptıkları çalışma ile narsizmin affetme davranışını olumsuz yönde yüksek derecede yordadığını belirlemiştir. Eşlerin birbirini affetmesi üzerine yaptıkları araştırma sonucunda yüksek narsistik özellikleri olan eşlerin düşük narsistik özellikleri olan

eşlere göre daha zor affettiklerini ve erkeklerin kadınlara göre daha yüksek narsistik özellikler gösterdiklerini ortaya koymuştur. Strelan (2007), narsist bireyler içinde kendi iyi olma haline odaklı olanların kendini ve durumları affetme eğilimlerinin yüksek olduğunu, başkalarını affetme eğilimlerinin düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Kişilik özelliklerinin affetmeyle olan ilişkisi genellikle literatürde “Beş Faktör Kişilik Modeli” üzerinden araştırılmaktadır.

Tablo 4.

Beş faktör kişilik modeli

	Yüksek (Yeterli)	Düşük (Yetersiz)
Kararlı	Güvenli benlik saygısı	Boyun eğen benlik saygısı
Kararsız	Kırılgan benlik saygısı	Değişken benlik saygısı

Bağlanma kuramcıları, bireylerin ilişkiye bağlanma düzeyinin affetmeyi etkilediğini öne sürmektedir. Bowlby (1988) bağlanmayı; “seçilen bazı özel kişilerle geliştirilen farklılaşmış ve güçlü algılanan bağ” olarak; bağlanma davranışını ise, “bağlanma figürüne yakınlığı sağlayan ve sürdürmeyi hedefleyen her türlü davranış biçimi” olarak tanımlamıştır. Bowlby (1988), anne ile çocuk arasındaki ilişkinin bağlanmaya olan etkisini incelemiş, bireyler arasındaki ilişkiler içinde en güçlü bağlanmanın anne-çocuk ilişkisi olduğunu belirtmiştir.

Rusbult ve ark. (1991), ilişkilerdeki bağlanma ile affetme arasındaki ilişkiyi araştırmış ve çiftler arasındaki uyum düzeyi ile affetme arasında bir korelasyon olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmaya göre, çiftler arasındaki uyum düzeyi yükseldikçe, ilişkinin kalitesi artmakta ve affetme kolaylaşmaktadır. Tsang, McCullough ve Fincham (2006) ise yaptıkları çalışmada bağlanma ve affetme arasındaki ilişkinin yönünü belirlemeyi amaçlamışlardır. İlişkilerdeki yakınlığın bağlanmayı güçlendirdiğini, intikam duygusunu sönümlediğini ve affetmeyi kolaylaştırdığını belirlemişlerdir.

Yapılan alışmalar, inanç sisteminin de affedicilikte önemli bir rolü olduğunu göstermiştir. Araştırmalar, dini inancı yüksek olan bireylerin affetme eğiliminin daha yüksek olduğunu ve daha kolay affedebildiklerini göstermektedir.

2.5. ERGENLERDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK, ANNE BABA TUTUMU VE AFFETME

2.5.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme konularıyla ilgili olarak yapılan araştırmaların son yıllarda nicel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Araştırmalarının çoğunluğunun psikolojik sağlamlık üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Bu araştırmaların kendi içinde farklı değişkenler kullanılarak yapıldığı, fakat bir grup araştırmaların farklı tutumların karşılaştırılmasıyla olduğu söylenebilir. Yine bu araştırmaların birçoğunun ilişkisel çalışma olduğu görülmüştür. Bu kapsamda aşağıda araştırma amacına katkısı olacağı düşünülen ve ulaşılabilen araştırmaların özeti çıkarılmıştır:

Gizir (2004) tarafından yoksul çocuklar üzerinde yapılan doktora çalışmasında bireysel, ailesel ve çevresel koruyucu faktörlerin psikolojik sağlamlık düzeyini etkilediği belirlenmiştir. Bu faktörler Özcan (2005)’ın anne babası birlikte yaşayan çocuklar ile anne babası boşanmış çocuklar üzerindeki çalışmasında da ele alınmış ve anne babası birlikte yaşayan çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, kız çocuklarının psikolojik sağlamlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuş ve koruyucu faktörlerin varlığında psikolojik sağlamlık düzeyinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir.

Özcan (2005), ergenlerde aile faktörünün psikolojik sağlamlık üzerine etkilerini incelemiştir. Lise öğrencileriyle yapılan araştırma sonucunda anne-babası birlikte olan öğrencilerin, anne babası boşanmış öğrencilere göre psikolojik sağlamlıklarında koruyucu faktörlerin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmada cinsiyetin psikolojik sağlamlık üzerinde bir etkisi belirlenememiştir.

Gizir ve Aydın (2006), çalışmalarında WestEd (2001) tarafından geliştirilen “*Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeğinin*” Türkçe uyarlamasını yaparak Ankara’da 872 sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde uygulamıştır. Yapılan araştırma sonucunda 9 dışsal koruyucu faktör ve 7 içsel koruyucu faktör belirlenmiştir. Dışsal koruyucu faktörler; okul-içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler, okul-içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi ilişkilerde ilgi,

ev-içi yüksek beklentiler ve ev-içi etkinliklere katılım olarak belirlenmiştir. İçsel koruyucu faktörler ise; amaçlar, öz-farkındalık, empati, öz-yeterlik, işbirliği ve iletişim, problem çözme ve eğitimsel beklentiler olarak belirlenmiştir.

Oktan (2008) yaptığı çalışmada üniversite sınavına hazırlanan liseli öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını bazı değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kızların psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu, sınava birden fazla girme durumunun risk etmeni olduğu ve psikolojik sağlamlığı daha yüksek olan bireylerin problem çözme becerisinin ve yaşam doyumunun daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Önder ve Gülay (2008), ilköğretim 8. sınıf öğrencileriyle yapmış oldukları çalışmada cinsiyet bakımından psikolojik sağlamlık düzeyinin farklılaştığını bulmuşlardır. Kız öğrencilerin psikolojik sağlamlık ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bahadır (2009) üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyini araştırmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından; erkek katılımcılarda anne baba eğitim düzeyi düşük olanların psikolojik sağlamlık düzeyinin yüksek olduğunu belirlemiştir.

Aynı çalışmada kardeş sayısı, sosyo ekonomik seviye farklılığı, anne babanın birlikte yaşayıp yaşamamasının psikolojik sağlamlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir etki yaratmadığını bulmuştur.

Kararımak ve Siviş-Çetinkaya (2011) tarafından 1999 depremini yaşayan 17-58 yaş aralığında bireylerle yapılan çalışmada psikolojik sağlamlık ile benlik saygısı ve olumlu duygular arasında pozitif; olumsuz duygular ve dıştan denetimli olma arasında negatif anlamlı ilişki olduğunu belirlenmiştir.

Yılmaz ve Sipahioğlu (2012) yaptıkları çalışmada ölüm, boşanma, terk edilme gibi farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçları, ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerin okul türü, cinsiyet, tek ebeveynle yaşama ve ailesinin yoksulluğu değişkenlerine göre psikolojik sağlamlıklarının farklılaştığını göstermektedir.

Atik (2013) yaptığı çalışmada, liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında içgörü ve öz- yansıtmanın rolünü incelemiştir. Ortaöğretim on ve onbirinci sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmasının sonucunda, bağlanma stilleri ile dayanıklılık arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki belirlemiştir. Bunun yanında

öz-yansıtma ve içgörünün psikolojik dayanıklılık ile bağlanma stilleri arasında aracı değişken rolü oynamadığını belirlemiştir.

Gündaş (2013) yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinde benlik kurgusu ve bağlanma stillerinin psikolojik sağlamlığa etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda lise öğrencilerinin benlik kurgusunun psikolojik sağlamlık düzeylerini önemli derecede etkilediği, öğrencilerin bağlanma stilleri ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Cinsiyete göre kız öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu, benlik kurgusu puanlarında erkeklerin daha yüksek puan aldıkları, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Şahin (2013) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin affedicilik düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonunda öğrencilerin affedicilik düzeyleri ile ebeveyn tutumları, algılanan gelir düzeyi ve cinsiyet açısından farklılığa rastlamamıştır. Öğrencilerin psikolojik iyi olma düzeylerinin ebeveyn tutumları ve cinsiyetleri açısından anlamlı farklar gösterdiğini; algılanan gelir düzeyi açısından anlamlı farkın olmadığını belirlemiştir.

Alpoğuz (2014) İlkokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumlarının okuma ve akademik başarıya etkisini incelediği araştırmasında, cinsiyet faktörünün algılanan baba tutumu üzerinde etkisini belirlerken, algılanan anne anne tutumu üzerinde bir etki belirlememiştir. Öğrencinin sınıf seviyesi, ailenin geliri ve anne babanın eğitim durumu açısından algılanan anne-baba tutumlarında bazı farklılıklar belirlemiştir.

Yaşar (2015) yaptığı çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile psikolojik sağlamlık ve affetme arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna göre öznel iyi oluş ile cinsiyet ve süregen hastalıklar arasında anlamlı bir fark olduğu, psikolojik sağlamlık ve affetme arasında bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Arslan (2015), ergenlerin anne-babadan algıladığı duygusal istismar ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, psikolojik sağlamlığı ölçmek amacıyla "Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği", duygusal istismarı değerlendirmek için "Yetişkin Genç İlişkiler Ölçeği (Anne-Baba Formu)", sosyo-demografik değişkenler için "Kişisel Bilgi

Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda anne-babadan algılanan duygusal istismarın psikolojik sağlamlık üzerinde önemli bir risk faktörü olduğu, anne-baba tarafından duygusal istismara maruz kalan ergenlerin akranlarına göre daha fazla psikolojik rahatsızlık yaşadıkları, algılanan duygusal istismar arttıkça psikolojik sağlamlığın azaldığı ve psikolojik sağlamlık azaldıkça psikolojik rahatsızlıklarda artışın yaşandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ergenlik döneminde psikolojik sağlamlığın sosyo-demografik değişkenler açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Arslan (2015a) yaptığı çalışmada ortaokul ve lise öğrencilerinde bireysel koruyucu etmenlerin psikolojik sağlamlığa etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarıyla özyeterlik, benlik saygısı ve olumlu duyguları arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Aydoğdu ve Dilekmen (2016), ebeveyn tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmada katılımcıların cinsiyeti, aylık kazançları, eğitim durumları ve çocuk sayıları değişkenlerine göre ebeveyn tutumları arasında farklılıklar bulunmuştur. Bunun yanında katılımcıların yaşları ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Gürbüz (2016) yaptığı çalışmada, evliliği süresince aldatılan bireylerin bağlanma stilleri ile affetme ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkileri araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucuna göre, aldatılan bireylerin affetme düzeyleri eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu, ilişki kurulan kişi, psikolojik destek alma durumu ve evliliğin sürmesi durumuna göre değişmemektedir. Ancak yüksek gelir düzeyine sahip olanların orta ve düşük gelir düzeyine sahip olanlara göre; güvenli bağlanma stiline sahip olanların korkulu bağlanma stiline sahip olanlara göre daha yüksek kendini affetme eğilimine sahip olduğu belirlenmiştir.

Şahin (2016), yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlık ile öz yeterlik, sosyal destek koruyucu faktörleri, **etkili baş etme olumlu sonucu**, algılanan stresin etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda iletişim becerileri yüksek olan öğrencilerin diğerlerine göre ve 4. sınıf öğrencilerinin 3. sınıf öğrencilerine göre psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Algılanan stres, öz yeterlik, sosyal destek ve etkili baş etme değişkenleriyle psikolojik sağlamlık arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Azaklı (2017) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin duygusal zekâ ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiyi ve psikolojik sağlamlığın bazı demografik faktörlere bağlılığını araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda duygusal zekâ ile psikolojik sağlamlık arasında orta derecede pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir.

Mete (2017) yaptığı çalışmada Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ile algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda mizah ve sosyal desteğin psikolojik sağlamlığı yordadığı ve aralarında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir.

Akar (2018), yaptığı çalışmada “*Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği*”ni Türkçeye uyarlayarak, Psikolojik Sağlamlık Programı’nın yoksulluk riski altındaki ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyine olan etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmaya göre Türkçe’ye uyarlanan ölçeğin ergenlerde psikolojik sağlamlığı geçerli ve güvenilir bir biçimde ölçtüğü, Psikolojik Sağlamlık Programının yoksulluk riski altındaki ergenlerin psikolojik sağlamlığını arttırmada etkili olduğu ve aileden de alınan dönütlerle etkisinin uzun sürdüğü belirlenmiştir.

Akgün (2018), yaptığı çalışmada lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın mizah ve güvengencilik üzerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre psikolojik sağlamlık ile güvengencilik, katılımcı ve kendini geliştirici mizah arasında pozitif, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah arasında negatif anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Psikolojik sağlamlık ile cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

Bindal (2018) yaptığı çalışmada, lise düzeyindeki ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ile çocukluk çağındaki travmaları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda psikolojik sağlamlığın çocukluk çağında geçirilen travmalarla negatif ilişkili olduğu, bağlanma ile pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocukluk çağı travmalarının psikolojik sağlamlığı yordamasında bağlanmanın ara değişken rolü üstlendiği belirlenmiştir. Psikolojik sağlamlık ile cinsiyet ve kardeş sayısı arasında anlamlı farklılık olmadığı, ergenin sınıf düzeyi, psikolojik destek alma durumu, anne babanın çalışma durumu ve eğitim

düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyi, ailede psikolojik destek alanların varlığı, birlikte yaşadığı kişiler ve yaşları durumlarıyla anlamlı farklılık bulunduğu belirlenmiştir.

Er (2018) yaptığı çalışmada anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlığını ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerle modellemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerin psikolojik sağlamlığı anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sahip olduğu başarı, akran ilişkileri ve kader için denetim odağının, yaşam kalitesinin, benlik saygısının, arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin, ebeveynlerinin kabul ve red düzeylerinin psikolojik sağlamlık düzeyleriyle pozitif anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir.

Parlak ve Özşuk (2018) yaptıkları çalışmada lise eğitimi gören kız öğrencilerin anne baba tutumları ve utangaçlık düzeylerini ortaya koymuş; ebeveynlerin koruyucu, istekçi, otoriter ve demokratik tutumlarının ergen utangaçlığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda anne baba tutumlarının öğrencilerin utangaçlıkları üzerinde anlamlı bir etkisi belirlenmiştir.

Argun (2019) yaptığı çalışmada, emniyet hizmet sınıfındaki personellerin psikolojik sağlamlıkları ile kişisel özellikler ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda psikolojik sağlamlık ile beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, gelişime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk alt boyutları arasında pozitif yönlü, nevrotiklik alt boyutu ile negatif yönlü ilişki olduğu, belirsizliğe tahammül ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca psikolojik sağlamlığın bekar emniyet çalışanları açısından anlamlı fark gösterdiği, emniyet çalışanlarının belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir. Çalışmada emniyet çalışanlarının beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük ve uyumluluk alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında psikolojik sağlamlığın tam aracılık rolü üstlendiği, nevrotiklik ve sorumluluk alt boyutları ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında psikolojik sağlamlığın kısmi aracı rolü üstlendiği belirlenmiştir.

Bozkurt (2019) yaptığı çalışmayla ortaokul 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile bilişsel esneklik düzeylerinin sınav kaygısı ile olan ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda psikolojik sağlamlık düzeyi ile sınav kaygısı arasında ters bir korelasyon olduğu, bilişsel esneklik düzeyi

ile pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bilişsel esneklik ile sınav kaygısı arasında ise doğrudan bir ilişki bulunamamıştır.

Işık, (2019) ergenlerde psikolojik sağlamlığı; cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyal dışlanma ve sosyal kaygı değişkenlerine göre araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, psikolojik sağlamlık ile sosyal dışlanmanın iki alt boyutu ve sosyal kaygı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Yüksel (2019) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve psikolojik sağlamlığın aleksitimi ile ilişkisini ve bazı değişkenlere göre farklılığın varlığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre aleksitiminin alt boyutları ile yalnızlık arasında pozitif yönlü, psikolojik sağlamlık ile arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Yalnızlık ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin romantik ilişkilerinin varlığı ile psikolojik sağlamlık ve aleksitimi arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, fakülte, aile gelir düzeyi, üniversitenin bulunduğu konum ile yalnızlık arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir.

Ergenlerin özerkliklerinin ve sosyalleşmelerinin desteklenmesi için, ebeveynlerin benimsedikleri ana-babalık tutumları önem arz etmektedir (Damarlı, 2006). Çocuk yetiştirme tutumu genel anlamda, çocuğa yöneltilen tutumların, davranışların ve beklentilerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2020). Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi aileden aileye de farklılıklar gösterebilmektedir (Kulaksızoğlu, 2014). Ebeveynlik stilleri genel olarak otoriter, izin verici, serbest ve ihmalkâr olarak ele alınmaktadır (Pasternak & Guy, 2015). Çocuğun kişilik özellikleri anne baba tutumunu, anne baba tutumu ise çocuğun gelişimini etkileyerek onun kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır (Özyürek ve Özkan, 2015).

Tanrıtanır (2020) ergenlerin psikolojik sağlamlığı üzerinde ailenin içerdiği risk durumunu araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre psikolojik sağlamlığı yüksek ve düşük olarak belirlenen öğrencilerin ailelerindeki risk durumlarında benzer ve farklı yönler bulunmaktadır. Ancak psikolojik sağlamlığı yüksek olarak belirlenen öğrencilerin ailelerinin zor zamanlarda bireye destek olduğu, ilgi gösterdiği bulgusu oldukça dikkat çekici ve eğitim süreçlerinde özellikle üzerinde durulması gereken önemli bir noktaya işaret etmektedir. Ayrıca ailelerin öğrenciden beklediği mesleki ve

eğitsel yeterlilikler, ebeveynlerin beklentilerine cevap verebiliyor olma algısı, ebeveynlerin demokratik veya otoriter olduğuna ilişkin algılar bireyin psikolojik sağlamlığına etki etmektedir. Otoriter ailelerin çocukları psikolojik olarak daha düşük sağlamlığa sahiptir. Ailesinin kendisinden beklentisini karşılamadığını düşünen bireylerde de benzer biçimde psikolojik sağlamlık seviyesi düşüktür.

2.5.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Yurtdışında psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme konularıyla ilgili olarak yapılan araştırmalara rastlanmıştır. Bununla beraber yeni yaklaşımlar araştırılarak test edilmekte ve ortaya öneriler konulmaktadır. Birçok çalışmanın Türkiye’de yapılanlara benzerlik gösterdiği, farklı değişkenlere göre risk etmenleri ve koruyucu etmenlerin rolünü incelemeyi amaçladığı görülmektedir. Bu kapsamda aşağıda araştırmaya katkısı olacağı düşünülen ve ulaşılabilen araştırmaların özeti çıkarılmıştır:

Werner ve Smith (1992) ve Werner (1993), psikolojik sağlamlıkla ilgili olarak yapılan, küçük yaştan itibaren 40 yıl boyunca izlenen bireyleri kapsayan bir çalışmayı aktarmıştır. Yoksulluk, şiddet, alkolizm, boşanma, ciddi akıl veya sağlık problemleri görülen yüksek riskli ailelerde çocukların altıda biri zihinsel engelli, üçte ikisi öğrenme güçlüğü yaşamaktadır. Çalışma sonunda sağlıklı ve normal olan bireylerin diğerlerine göre daha meraklı, becerikli, empatik ve bağımsız olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda bu çocukların psikolojik sağlamlık düzeyinin yüksek olduğu, bireylerin problem çözme, sorunlarla baş etme ve sağlıklı iletişim kurabilme becerilerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Giddens (1984) araştırmasında, risk altındaki psikolojik sağlamlığı yüksek lise öğrencileriyle görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler sonucunda, psikolojik sağlamlığı yüksek öğrencilerin ders dışı aktivitelere katılımlarını aile desteğinin motive ettiği görülmüştür. Ayrıca olumlu ebeveynlik ve akran desteğinin öğrencilere üniversiteye devam etme isteği verdiği de saptanmıştır.

Elder (1985), ailesel güçlüklerin ergenlerin yaşamlarını nasıl etkilediğiyle ilgili bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, ekonomik kayıpların ve babanın olumsuz tutumunun artmasıyla ergenlerde ruhsal problemlerin daha fazla ortaya çıktığı ve öz-yeterlik düzeyinin azalarak ergenin belirlediği hedeflerine ulaşabilme, olayları kontrol

edebilme ve kaynaklarını harekete geçirebilme yeteneğinde yetersizliklere yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklere oranla kızların daha kırılgan oldukları tespit edilmiştir (Akt. Aktay 2010).

Matthews (2000), New York'ta gelir düzeyi düşük olan ve ana-babalarıyla birlikte yaşayan kadın üniversite öğrencileri ile yaptığı betimsel çalışmada bireylerin kalabalık aile, zararlı alışkanlıklar, çocuk istismarı gibi risk faktörleriyle sıklıkla karşılaşmalarını belirtmektedir.

Masten (2001b) yaptığı araştırma sonucunda bir ergenin, yaşam zorlukları, stresler ve sıkıntılar karşısında olumlu gelişimsel sonuçlar elde edebildiğinde direnç gösterdiğini bulgulamıştır.

Benzer içerikli çalışmada Luthar ve Burack (2001), üzücü ve travmatik deneyimlerin ardından ergenlerin iyileşme yeteneğini kazanabildiğini, esnekliğin; ergen sağlığının önemli bir yönü olarak kavramsallaştırılabileceğini ve esnekliğin; stres miktarına, stres etkeni sayısına ve kaynaklara erişime bağlı olarak ortam ve zamana göre değişebildiğini söylemiştir.

Benson (2003), esneklik ile ilgili çalışmasında sağlıklı gelişimin en iyi şekilde, bireyin ve onun gelişim sisteminin güçlü yanlarından yararlanarak elde edildiğini ileri sürmüştür. Benson ve Lerner olumlu ergen gelişiminin “beş C” sini yeterlik olarak tanımlamışlardır; güven; aile, arkadaşlar ve topluluğa bağlantı; karakter ve merhamet. Ginsburg, kritik katkı, başa çıkma ve kontrolü içerecek şekilde genişletmiştir (Lowell ve White, 2018: 16).

Williams ve Nelson-Gardell'in (2012), 11-16 yaş aralığındaki cinsel istismar mağduru ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, bakım verenden algılanan sosyal destek, bakım verenin eğitim düzeyi ile sosyo-ekonomik düzeyinin psikolojik sağlamlık düzeyini yordadığı bulunmuştur.

Ebeveyn tutumlarının psikolojik sağlamlık üzerinde önemli etkilerinin olduğu yapılan bazı çalışmalarda ortaya konmuştur (Arslan, 2015a; Kim ve Roh, 2016; Tanrıtanır, 2020; Fletcher, Steinberg ve Sellers, 1999; Ritter, 2005; Gribble vd., 1993; Petrowski vd., 2014; Lavasani vd., 2011; Brennan vd., 2003; Elder, 1985; Rutter, 1979; Giddens, 1988). Bazı çalışmalarda ebeveynlerin çocuklarına nasıl bir tutum sergiledikleri, bazı çalışmalarda ise ebeveynlerden algılanan tutumlar araştırılmış, algılanan tutumlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Çalışmaların genelinde anne

baba tutumlarının çocuğun psikolojik sağamlık üzerinde önemli bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Kim ve Roh (2016) yaptıkları çalışmada, akıllı telefon bağımlılığını etkileyen faktörleri belirlemek için akıllı telefon bağımlılığı, ebeveynlik tutumları ve psikolojik sağamlık arasındaki ilişkileri incelemiştir. 220 ortaokul öğrencisinden toplanan verilerde tanımlayıcı istatistikler, bağımsız t-testi, ANOVA testi, Pearson katsayı korelasyonu ve çoklu regresyon gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, ebeveynlik tutumu ve psikolojik sağamlığın akıllı telefon bağımlılığı ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Akıllı telefon bağımlılığını etkileyen önemli faktörlerin cinsiyet, akıllı telefon kullanım süresi, ebeveynlik tutumları ve psikolojik sağamlık olduğu, bu değişkenlerin akıllı telefon bağımlılığının % 21.9'unu açıkladığı ve en yüksek faktörün ebeveynlik tutumları olduğu, bunu cinsiyet, akıllı telefon kullanım süresi ve psikolojik sağamlık düzeyinin izlediğini ortaya koymuştur. Bu çalışma, akıllı telefon kullanma sıklılığını azaltmak için ergenlerin ebeveynlik tutumlarını olumlu algılamaları ve dayanıklılıklarını artırmaları için bir program geliştirmenin önemli olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın yöntem kısmında araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanma süreci ve kullanılan araçlar, uygulama süreci, veri analizleri, araştırmacının rolü ile metot ve yöntemlere yönelik bilgi aktarımı yapılmıştır. Araştırmanın geçerliği ve güvenirliği ile ilgili kullanılan materyal ile kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumlarının ve affetme davranışlarının, psikolojik sağlamlık düzeylerini yordama gücünü ortaya koymaya amaçlayan ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır.

Betimsel yöntem, durumlar arası ilişkilerin ortaya konmasını sağlar. Araştırmaların; değişkenler arasında ilişkinin olup olmadığı temeline dayanması, betimsel yöntemin kullanılmasını gerektirir. Mevcut durum belirlenmek istendiği için betimsel çalışmalar genelde doğal ortamda yapılmaktadır (Vanderstope ve Johnston, 2009). Betimsel araştırmaların dış geçerliği yüksektir. Bu nedenle genellenebilirliği de yüksektir. Bunun sebebi ise araştırmanın katılımcılarının doğrudan araştırılacak evrenden seçilmesi ve gerçek yaşam ortamındaki değişkenleri araştırma dışında tutmamasıdır (Heppner, Kivlighan ve Wampold, 1999). Betimsel araştırma türlerinden biri, tarama modelleridir. Tarama modelleri, çok elemanlı bir evrende, evrene ilişkin genel bir yargıya varmak üzere evrenin tamamında ya da evrenden alınacak örneklem üzerindeki tarama işlemi olarak ifade edilmektedir. Örneklemdeki iki ya da daha çok değişkenin birlikte değişimini incelemek üzere yapılan tarama işlemine ilişkisel tarama yaklaşımı denir (Vanderstope ve Johnston, 2009).

Araştırmada bağımlı değişken, öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyidir. Araştırmada bağımsız değişkenler, algılanan anne-baba tutumları, affetme davranışları ve psikolojik sağlamlıktır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni, İzmir ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim (lise) okullarında öğrenimlerine devam eden öğrencilerden oluşmuştur. Araştırmanın örneklemini İzmir ilinde farklı lise türleri ve lise türlerinde farklı programlar uygulayan okullardan, her sınıf düzeyinden seçilen toplam 2302 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırma, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında İzmir ilinde liseye devam eden 9., 10., 11. ve 12. sınıf düzeyinde 2302 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 5'te araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerin demografik bilgileri frekans ve yüzde olarak sunulmuştur.

Tablo 5

Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Demografik Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kız	1573	68,3
	Erkek	729	31,7
Sınıf düzeyi	9. sınıf	770	33,4
	10. sınıf	746	32,4
	11. sınıf	436	18,9
	12. sınıf	350	15,2
Anne öğrenim durumu	Okuryazar değil	114	5,0
	İlköğretim	1204	52,3
	Lise	611	26,5
	Üniversite	373	16,2
Baba öğrenim durumu	İlköğretim	1111	48,3
	Lise	698	30,3
	Üniversite	493	21,4
Ailenin aylık ortalama geliri	2000TL ve altı	519	22,5
	2000-4000TL	951	41,3
	4000-6000TL	496	21,5
	6000TL üstü	336	14,6
Algılanan ekonomik durum	Düşük	463	20,1
	Orta	1751	76,1
	Yüksek	88	3,8
Daha önce profesyonel psikolojik yardım alma	Evet	201	8,7
	Hayır	2101	91,3
Kardeş sayısı	Tek çocuk	257	11,2
	1 kardeşi var	1094	47,5
	2 kardeşi var	582	25,3
	3 ve daha fazla	369	16,0
Doğum sırası	Tek çocuk	257	11,2
	En büyük çocuk	904	39,3
	En küçük çocuk	717	31,1
	Ortanca / arada	424	18,4

Araştırmaya katılan 2302 ergenin %68,3'ü kız, %31,7'si erkektir. Katılımcıların %33,4'ü 9. sınıfta, %32,4'ü 10. sınıfta, %18,9'u 11. sınıfta, %15,2'si 12. sınıfta öğrenim görmektedir. Katılımcıların %5'inin anne öğrenim düzeyi okuryazar değil, %52,3'ünün ilköğretim, %26,5'inin lise, %16,2'sinin anne öğrenim düzeyi üniversitedir. Katılımcıların %48,3'ünün baba öğrenim düzeyi ilköğretim, %30,3'ünün lise, %21,4'ünün baba öğrenim düzeyi üniversitedir. Katılımcıların %22,5'inin aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı, %41,3'ünün 2000-4000TL, %21,5'inin 4000-6000TL, %14,6'sının aile aylık ortalama geliri 6000TL üstüdür. Katılımcıların %20,1'ne göre ailesinin geliri düşük düzeyde, %76,1'ine göre orta düzeyde, %3,8'ine göre yüksek düzeydedir. Katılımcıların %8,7'si daha önce profesyonel psikolojik yardım almıştır. Katılımcıların %11,2'sinin kardeşi yok (tek çocuk), %47,5'inin 1 kardeşi, %25,3'ünün 2 kardeşi, %16'sının 3 kardeşi vardır. Katılımcıların %11,2'si ailede tek çocuk, %39,3'ü en büyük çocuk, %31,1'i en küçük çocuk, %18,4'ü ortanca / ne en büyük ne en küçük çocuktur (Tablo 4).

3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE ARAÇLARI

Araştırma, dört bölümden oluşan veri toplama aracı kullanılarak yapılmıştır. İlk bölümde katılımcıların cinsiyet, sınıf düzeyi, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, ailenin aylık ortalama geliri, ailenin algılanan ekonomik durumu, daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası bilgilerinin araştırıldığı sosyo-demografik bilgi formu yer almaktadır.

İkinci bölümde Liebenberg ve vd. (2012)'nin geliştirdiği ve Liebenberg, Ungar ve LeBlanc (2013) tarafından revize edilen, Arslan (2015) tarafından ise Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “*Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği*” yer almaktadır. Ölçek 12 maddeden oluşan tek boyuta sahip beş likertlidir (1: beni tamamen tanımlıyor, 5: hiç tanımlamıyor). Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,80 olarak tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde anne-baba tutumlarına yönelik algıyı belirlemek için Lamborn vd. (1991)'nin geliştirip ve Yılmaz (2000)'in Türkçe'ye uyarladığı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “*Anne Baba Tutum Ölçeği*” yer almaktadır. Ölçek; dokuz

maddesi *Kabul-İlgi*, sekiz maddesi *Kontrol-Denetleme*, dokuz maddesi *Psikolojik Özerklik* boyutlarından oluşan toplam yirmi altı maddeden oluşmaktadır. *Kabul-ilgi* boyutunda, ergenlerin ebeveynlerini ne kadar katılımcı, ilgili ve sevecen olarak algıladıkları sorgulanmaktadır. *Kontrol-denetleme* boyutunda, ergenlerin ebeveynlerini ne kadar denetleyici ve kontrollü algıladıkları sorgulanmaktadır. *Psikolojik özerklik* boyutunda ise ebeveynlerin demokratik tutum ve davranışlarını çocuğuna karşı ne derecede uyguladığı ve de çocuğunun bireyselliğini ifade konusunda ne derece cesaretlendirdiği sorgulanmaktadır. Ölçek farklı tutumlar içerdiğinden çalışma için toplam puan alınmamaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından kabul-ilgi boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0,70; kontrol-denetleme boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0,76 ve psikolojik özerklik boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0,63 olarak bulunmuştur.

Dördüncü bölümde bireylerin affetme eğilimlerine yönelik algıyı ölçmek amacıyla Thompson vd. (2005)'nin geliştirdiği, Bugay ve Demir (2011)'in geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yaparak Türkçe'ye uyarladığı "*Heartland Affetme Ölçeği*" bulunmaktadır. Ölçek; *durumu affetme*, *başkalarını affetme* ve *kendini affetme* alt boyutlarından ve toplam 18 maddeye sahip 7'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte genel Cronbach Alpha katsayısı 0,82 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar düzeyinde ise; kendini affetme boyutunda Cronbach Alpha katsayısı 0,66, durumu affetme boyutunda Cronbach Alpha katsayısı 0,72 ve başkalarını affetme boyutunda Cronbach Alpha katsayısı 0,76 olarak tespit edilmiştir.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin istatistik analizinde SPSS (Statistical Package Program for Social Science) 24.0 istatistik programı kullanılmıştır. Ölçek puanlarının normal dağılıp dağılmadığını sınamak için çarpıklık-basıklık katsayıları kullanılmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayıları, sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılıp dağılmadığı konusunda fikir verir. Eğer çarpıklık ve basıklık katsayıları ± 1 sınırları içinde kalıyorsa ölçek puanlarının normal dağılımdan önemli bir sapma olmadığı yönünde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011). Çalışmada yapılan analiz sonucunda ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 5). Puanların

değişkenlere göre istatistik analizinde cinsiyet ve psikolojik yardım alma durumu değişkenleri karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testinden faydalanılmıştır. İkidenden fazla örneklem içeren sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu, aile toplam geliri, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenleri karşılaştırılmasında ANOVA testinden faydalanılmıştır. ANOVA testinin anlamlı farklılığının hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için LSD post hoc testinden faydalanılmıştır. Anne-baba tutumları, affetme davranışları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin analizinde Pearson korelasyon testinden; anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerinde etkisini belirlemek için çoklu regresyon analizinden faydalanılmıştır. Ayrıca yapılan analizlerde güven aralığı %95 ($p<0,05$) olarak alınmıştır.

Tablo 6

Ölçek puanlarına ait betimsel istatistikler

Ölçek ve Alt Boyut	n	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	2302	2,25	5,00	4,20	0,55	-0,81	0,31
Kabul-İlgi alt boyutu	2302	13,00	36,00	28,63	4,37	-0,71	0,35
Psikolojik Özerklik alt boyutu	2302	9,00	36,00	23,32	5,55	-0,20	-0,60
Kontrol-Denetleme alt boyutu	2302	10,00	32,00	27,29	4,32	-1,07	0,55
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme alt boyutu	2302	1,00	7,00	4,69	1,09	-0,20	-0,14
Diğerlerini Affetme alt boyutu	2302	1,00	7,00	3,98	1,35	-0,06	-0,40
Durumsal Affetme alt boyutu	2302	1,00	7,00	4,55	1,16	-0,19	0,05
AFFETME	2302	1,00	7,00	4,40	0,93	-0,10	0,23

Tablo 6’da araştırmaya dâhil edilen kişi sayısı (n) olmak üzere, ölçeklere verilen cevapların alabileceği en küçük (min) ve en büyük (maks.) toplam değerleri, ortalamaları ($\bar{X}$), çarpıklık ve basıklık değerleri, standart sapmaları (SS) belirtilmektedir.

Araştırmada psikolojik sağlamlık puanı $4,20\pm0,55$ olarak tespit edilmiştir. Bununla beraber ölçekten alınacak en düşük puanın (1) ve en yüksek puanın (5) olduğu dikkate alındığında ergenlerde psikolojik sağlamlığın “oldukça tanımlıyor” aralığında olduğu söylenebilir.

Araştırmada anne baba tutumlarının alt boyutlarından “kabul-ilgi” ortalama puanı ($28,63\pm4,37$) “psikolojik özerklik” ortalama puanı ($23,32\pm5,55$) ve “kontrol-denetleme” ortalama puanı ($27,29\pm4,32$) olarak tespit edilmiştir.

Affetme ölçek puanı $4,40 \pm 0,93$; kendini affetme alt boyut puanı $4,69 \pm 1,09$; diğerlerini affetme alt boyut puanı $3,98 \pm 1,35$; durumsal affetme alt boyut puanı $4,55 \pm 1,16$ olarak tespit edilmiştir. Ölçekte en düşük (1) ve en yüksek (7) puan aralığı dikkate alındığında araştırmaya katılan ergenlerin olumsuz durumlar karşısında kendilerini, diğerlerini veya durumlar karşısında affetme davranışlarının “beni biraz yansıtıyor” aralığında olduğu tespit edilmiştir.

3.5. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ

3.5.1. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)

Arsan (2015), ölçeğin kısa formunu Türkçe’ye uyarladığı araştırmasında detaylı Türkçe çeviri çalışmalarından sonra 12-18 yaş arasında 422 lise öğrencisine ölçeği uygulayarak geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Faktör analizinde tüm ifadelerin tek boyutta toplandığını ve toplam Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını .92 olarak belirlemiştir. Böylece ölçeğin çocuklarda ve ergenlerde güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

3.5.2. Anne Baba Tutum Ölçeği

Yılmaz (2000), Türkçeye uyarladığı ölçeği ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri ile ayrı ayrı uygulayarak her alt boyuta ait geçerlik ve güvenirlik puanlarını hesaplamıştır. Her grup için 120 kişilik örneklem grubu olmak üzere toplamda 360 kişilik örneklem grubuna testler 15 gün arayla iki kere uygulanmıştır. Lise öğrencilerine uygulanan testler sonucunda elde edilen güvenirlik ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla; kabul-ilgi alt boyutu için 0.74 ve 0.60; kontrol ve denetleme alt boyutu için 0.93 ve 0.75; psikolojik özerklik alt boyutu için 0.79 ve 0.67 olarak belirlenmiştir.

3.5.3. Heartland Affetme Ölçeği

Bugay ve Demir (2011), ölçeği Türkçe’ye uyarladıkları araştırmalarında detaylı Türkçe çeviri çalışmalarından sonra 12-18 yaş arasında 422 lise öğrencisine ölçeği uygulayarak geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Faktör analizinde tüm ifadelerin tek boyutta toplandığı ve toplam Cronbach Alfa iç tutarlılık

katsayısı 0.92 olarak belirlenmiştir. Böylece ölçeğin çocuklarda ve ergenlerde güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya konulmuştur.

3.6. ARAŞTIRMACININ ROLÜ

Bu tez kapsamında araştırmacı tez önerisinin hazırlanması aşamasında yapılacak çalışmanın temel çerçevesini belirlemek üzere literatür taraması yapmış ve literatürde psikolojik sağlamlık konusuyla ilgili açık olan bir noktayı danışmanın da yönlendirmesi ile birlikte belirlemiştir. Ölçeklerin seçilmesi ve gerekli izinlerin alınması, ölçeklerin uygulanacağı okulların belirlenmesi ve veri toplama aracının ulaştırılması, verilerin toplanması ve analizi, bulguların elde edilmesi, tartışma ve sonuçların literatürdeki çalışmalarla karşılaştırılarak yorumlanması, yazılması ve son olarak makaleye dönüştürülmesinde aktif görev almıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırma kapsamında yapılan analizlerden elde edilen bulgular bu bölümde verilmektedir. Ölçeklerin toplam ve alt boyutlarının demografik özelliklere göre analizleri ve değişkenlerin korelasyonlarından elde edilen bulgular sırasıyla sunulmaktadır.

4.1. Ölçek Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Araştırma kapsamında kullanılan “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği-ÇGPSÖ”, “Anne Baba Tutum Ölçeği-ABTÖ” ve “Heartland Affetme Ölçeği-HAÖ” ile kişisel değişkenlere yönelik bulgular aşağıda tablolandırılıp, özetlenmiştir:

4.1.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 7’de üç ölçek için puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 7

Ölçek puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması t-testi sonuçları

Ölçek ve Boyut	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	t	p
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	Kız	1573	4.18	0.56	-2.00	0.046
	Erkek	729	4.23	0.52		
Kabul-İlgi	Kız	1573	28.41	4.37	-3.48	0.001
	Erkek	729	29.09	4.32		
Psikolojik Özerklik	Kız	1573	23.44	5.61	1.52	0.129
	Erkek	729	23.06	5.41		
Kontrol-Denetleme	Kız	1573	28.28	3.53	17.11	0.000
	Erkek	729	25.16	5.05		
ANNE BABA TUTUMU						
Kendini Affetme	Kız	1573	4.61	1.12	-5.13	0.000
	Erkek	729	4.86	1.01		
Diğerlerini Affetme	Kız	1573	3.98	1.37	0.24	0.807
	Erkek	729	3.97	1.31		
Durumsal Affetme	Kız	1573	4.46	1.18	-5.05	0.000
	Erkek	729	4.72	1.08		
AFFETME	Kız	1573	4.35	0.94	-4.00	0.000
	Erkek	729	4,52	0,88		

*P<0.05

Tablo 7’deki bulgulara göre;

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalaması cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($t=-2.00$; $p<0.05$). Erkek katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamaları, kız katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Anne baba tutumları alt faktörlerinden kabul-ilgi ($t=-3.48$; $p<0.05$) ile kontrol-denetleme ($t=17.11$; $p<0.05$) puan ortalamasının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Erkek katılımcı ergenlerin alt boyutlardan kabul-ilgi algı puan ortalamasının, kız katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Kız katılımcı ergenlerin alt boyutlardan kontrol-denetleme algı puan ortalaması, erkek katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Alt boyutlardan psikolojik özerklik puan ortalamasının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülmüştür.

Affetme ölçek puan ortalaması ($t=-4.00$; $p<0.05$) ile alt boyutlardan kendini affetme ($t=-5.13$; $p<0.05$), durumsal affetme ($t=-5.05$; $p<0.05$) puan ortalamasının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Erkek katılımcı ergenlerin affetme toplam puan ortalaması ile alt boyutlardan kendini affetme ve durumsal affetme puan ortalamasının, kız katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlardan diğerlerini affetme puan ortalaması cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

4.1.2. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 8’de üç ölçek için puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 8

Ölçek puanlarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA testi sonuçları

Boyut	Sınıf	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-9. sınıf	770	4.27	0.55	7.90	0.000*	X,Y>Z,T
	Y-10. sınıf	746	4.21	0.54			
	Z-11. sınıf	436	4.13	0.57			
	T-12. sınıf	350	4.13	0.54			
Kabul-İlgi	X-9. sınıf	770	29.06	4.32	8.85	0.000*	X,Y>Z,T
	Y-10. sınıf	746	28.85	4.29			
	Z-11. sınıf	436	27.96	4.45			
	T-12. sınıf	350	28.03	4.40			
Psikolojik Özerklik	X-9. sınıf	770	23.03	5.91	1.35	0.257	-
	Y-10. sınıf	746	23.33	5.45			
	Z-11. sınıf	436	23.57	5.01			
	T-12. sınıf	350	23.63	5.56			
Kontrol-Denetleme	X-9. sınıf	770	28.38	3.87	52.28	0.000*	X>Y,Z,T Y,Z>T
	Y-10. sınıf	746	27.44	4.08			
	Z-11. sınıf	436	26.90	4.12			
	T-12. sınıf	350	25.05	5.06			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-9. sınıf	770	4.76	1.12	3.89	0.009*	X,Y>Z,T
	Y-10. sınıf	746	4.72	1.08			
	Z-11. sınıf	436	4.61	1.08			
	T-12. sınıf	350	4.56	1.07			
Diğerlerini Affetme	X-9. sınıf	770	4.03	1.38	6.13	0.000*	X,Y,T>Z
	Y-10. sınıf	746	4.01	1.35			
	Z-11. sınıf	436	3.73	1.29			
	T-12. sınıf	350	4.07	1.31			
Durumsal Affetme	X-9. sınıf	770	4.61	1.16	3.47	0.016*	X,Y>Z
	Y-10. sınıf	746	4.59	1.17			
	Z-11. sınıf	436	4.41	1.14			
	T-12. sınıf	350	4.49	1.14			
AFFETME	X-9. sınıf	770	4.47	0.96	5.89	0.001*	X,Y>Z
	Y-10. sınıf	746	4.44	0.92			
	Z-11. sınıf	436	4.25	0.88			
	T-12. sınıf	350	4.37	0.90			

***P<0.05**

Tablo 8'deki bulgulara göre;

Psikolojik sağlık ölçek puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür ($F=7.90$; $p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin psikolojik sağlık puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin psikolojik

sağlamlık puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne-baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=8.85$; $p<0,05$) ve kontrol-denetleme ($F=52.28$; $p<0.05$) puan ortalamasının sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin alt boyutlardan kabul-ilgi algı puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- 9. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalaması, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Psikolojik özerklik puan ortalaması sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

Affetme ölçeğinin alt boyutlarından kendini affetme ($F=3.89$; $p<0,05$), diğerlerini affetme ($F=6.13$; $p<0,05$) ve durumsal affetme ($F=3.47$; $p<0.05$) puan ortalaması ile affetme ölçek toplam puan ortalamasının ($F=5.89$; $p<0.05$) sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- 9, 10 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin diğerlerini affetme puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan

ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin alt boyutlardan durumsal affetme ile affetme ölçek puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.1.3. Annenin Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 9’da üç ölçek için puan ortalamalarının, annenin öğrenim düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9

Ölçek puanlarının anne öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA sonuçları

Boyut	Anne Öğrenim	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-Okuryazar değil	114	4.15	0.54	2.71	0.044*	Z>Y
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	4.18	0.56			
	Z-Lise Mezunu	611	4.25	0.52			
	T-Üniversite Mezunu	373	4.20	0.57			
Kabul-İlgi	X-Okuryazar değil	114	27.83	5.01	6.50	0.000*	Z,T>X,Y
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	28.37	4.50			
	Z-Lise Mezunu	611	28.84	4.13			
	T-Üniversite Mezunu	373	29.34	3.98			
Psikolojik Özerklik	X-Okuryazar değil	114	25.66	5.35	51.61	0.000*	X,Y>Z,T
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	24.32	5.51			
	Z-Lise Mezunu	611	22.31	5.39			
	T-Üniversite Mezunu	373	21.06	4.47			
Kontrol-Denetleme	X-Okuryazar değil	114	27.47	4.95	23.55	0.000*	X,Y,Z>T
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	27.84	3.97			
	Z-Lise Mezunu	611	27.10	4.48			
	T-Üniversite Mezunu	373	25.75	4.57			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-Okuryazar değil	114	4.46	0.98	2.46	0.061	-
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	4.70	1.05			
	Z-Lise Mezunu	611	4.74	1.14			
	T-Üniversite Mezunu	373	4.64	1.18			
Diğerlerini Affetme	X-Okuryazar değil	114	4.02	1.34	0.51	0.677	-
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	3.99	1.28			
	Z-Lise Mezunu	611	3.92	1.45			
	T-Üniversite Mezunu	373	4.01	1.40			
Durumsal Affetme	X-Okuryazar değil	114	4.48	1.09	3.75	0.011*	T>Y,Z
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	4.49	1.11			
	Z-Lise Mezunu	611	4.56	1.20			
	T-Üniversite Mezunu	373	4.72	1.26			
AFFETME	X-Okuryazar değil	114	4.32	0.90	0.77	0.512	-
	Y-İlköğretim Mezunu	1204	4.39	0.88			
	Z-Lise Mezunu	611	4.41	0.98			
	T-Üniversite Mezunu	373	4.45	0.98			

***P<0.05**

Psikolojik sağamlık ölçek puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür ($F=2.71$; $p<0.05$; Tablo 9). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Anne ğrenim düzeyi lise mezunu olan olan katılımcı ergenlerin psikolojik sağamlık puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne-baba tutum leğinin alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=6,50$; $p<0,05$), psikolojik zerklik ($F=51.61$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=23.55$; $p<0.05$) puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Anne ğrenim düzeyi lise mezunu ve niversite mezunu olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Anne ğrenim düzeyi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi lise mezunu ve niversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Anne ğrenim düzeyi okur yazar olmayan, ilköğretim mezunu ve lise mezunu olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi niversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Affetme leğinin alt boyutlarından durumsal affetme puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,75$; $p<0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Anne ğrenim düzeyi niversite mezunu olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi ilköğretim ve lise olan

mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puanları ve affetme ölçek puan ortalamaları anne öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

4.1.4. Babanın Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 10'da üç ölçek için puan ortalamalarının babanın öğrenim düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 10

Ölçek puanlarının baba öğrenim düzeyine göre karşılaştırılması ANOVA Sonuçları

Boyut	Baba Öğrenim**	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-İlköğretim Mezunu	1111	4.19	0.56	2.54	0.079	-
	Y-Lise Mezunu	698	4.24	0.54			
	Z-Üniversite Mezunu	493	4.17	0.56			
Kabul-İlgi	X-İlköğretim Mezunu	1111	28.30	4.42	6.10	0.002*	Y,Z>X
	Y-Lise Mezunu	698	28.87	4.36			
	Z-Üniversite Mezunu	493	29.02	4.21			
Psikolojik Özerklik	X-İlköğretim Mezunu	1111	24.84	5.59	43.86	0.000*	X>Y,Z
	Y-Lise Mezunu	698	23.92	5.50			
	Z-Üniversite Mezunu	493	22.27	5.35			
Kontrol-Denetleme	X-İlköğretim Mezunu	1111	27.87	4.06	24.51	0.000*	X,Y>Z
	Y-Lise Mezunu	698	27.07	4.51			
	Z-Üniversite Mezunu	493	26.29	4.43			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-İlköğretim Mezunu	1111	4.66	1.05	3.29	0.037*	Y>X,Z
	Y-Lise Mezunu	698	4.77	1.10			
	Z-Üniversite Mezunu	493	4.62	1.17			
Diğerlerini Affetme	X-İlköğretim Mezunu	1111	4.00	1.32	0.57	0.563	-
	Y-Lise Mezunu	698	3.93	1.37			
	Z-Üniversite Mezunu	493	3.99	1.39			
Durumsal Affetme	X-İlköğretim Mezunu	1111	4.46	1.12	6.04	0.002*	Y,Z>X
	Y-Lise Mezunu	698	4.59	1.17			
	Z-Üniversite Mezunu	493	4.67	1.21			
AFFETME TOPLAM	X-İlköğretim Mezunu	1111	4.37	0.89	0.98	0.375	-
	Y-Lise Mezunu	698	4.43	0.96			
	Z-Üniversite Mezunu	493	4.43	0.95			

* $P<0.05$; **Okur yazar olmayan baba olmadığında analize alınmamıştır.

Tablo 10' da bulgular incelendiğinde;

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalaması baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

Anne-baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=6.10$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=43.86$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=24.51$; $p<0.05$) puan ortalamasının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Baba öğrenim düzeyi lise ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamalarının, baba öğrenim düzeyi lise ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Baba öğrenim düzeyi ilköğretim ve lise mezunu olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Affetme ölçeğinin alt boyutlarından kendini affetme ($F=3.29$; $p<0.05$) ve durumsal affetme ($F=6.04$; $p<0.05$) puan ortalamasının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Baba öğrenim düzeyi lise mezunu olan katılımcı ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Baba öğrenim düzeyi lise ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Affetme ölçeğinin alt boyutlarından diğerlerini affetme alt boyut puan ortalaması ile affetme ölçek puan ortalaması, baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

4.1.5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Durumu Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 11’de ölçek puan ortalamalarının ailenin aylık ortalama geliri düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 11

Ölçek puanlarının ailenin aylık ortalama gelirine göre karşılaştırılması ANOVA Sonuçları

Boyut	Ailenin Aylık Ortalama Geliri	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-2000 TL ve altı	519	4.20	0.56	4.12	0.006*	Z,T>Y
	Y-2000-4000 TL	951	4.16	0.56			
	Z-4000-6000 TL	496	4.26	0.52			
	T-6000 TL üstü	336	4.23	0.56			
Kabul-İlgi	X-2000 TL ve altı	519	28.89	4.70	4.31	0.005*	X,Z,T>Y
	Y-2000-4000 TL	951	28.25	4.35			
	Z-4000-6000 TL	496	28.79	4.15			
	T-6000 TL üstü	336	29.05	4.14			
Psikolojik Özerklik	X-2000 TL ve altı	519	25.43	5.29	55.69	0.000*	X,Y,Z>T X,Y>Z
	Y-2000-4000 TL	951	24.50	5.34			
	Z-4000-6000 TL	496	23.19	5.29			
	T-6000 TL üstü	336	21.08	5.56			
Kontrol-Denetleme	X-2000 TL ve altı	519	28.39	3.85	38.47	0.000*	X>Y,Z,T Y>Z,T Z>T
	Y-2000-4000 TL	951	27.68	4.04			
	Z-4000-6000 TL	496	26.58	4.54			
	T-6000 TL üstü	336	25.53	4.74			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-2000 TL ve altı	519	4.61	1.11	1.28	0.280	-
	Y-2000-4000 TL	951	4.70	1.08			
	Z-4000-6000 TL	496	4.70	1.09			
	T-6000 TL üstü	336	4.75	1.11			
Diğerlerini Affetme	X-2000 TL ve altı	519	4.01	1.38	0.32	0.813	-
	Y-2000-4000 TL	951	3.95	1.30			
	Z-4000-6000 TL	496	3.96	1.37			
	T-6000 TL üstü	336	4.01	1.41			
Durumsal Affetme	X-2000 TL ve altı	519	4.41	1.14	3.88	0.009*	Y,Z,T>X
	Y-2000-4000 TL	951	4.54	1.18			
	Z-4000-6000 TL	496	4.63	1.10			
	T-6000 TL üstü	336	4.63	1.22			
AFFETME	X-2000 TL ve altı	519	4.34	0.95	1.34	0.259	-
	Y-2000-4000 TL	951	4.40	0.91			
	Z-4000-6000 TL	496	4.43	0.91			
	T-6000 TL üstü	336	4.46	0.95			

***P<0.05**

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının ailenin aylık ortalama geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür ($F=4.12$; $p<0.05$; Tablo 11). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Ailenin aylık ortalama geliri 4000 TL ve şt olan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000-4000 TL olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne-baba tutum leğinin alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=4.31$; $p<0,05$), psikolojik zerklik ($F=55.69$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=38.47$; $p<0.05$) puan ortalamasının ailenin aylık ortalama geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı, 4000-6000TL ve 6000TL ve şt olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000-4000TL olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Aile aylık ortalama geliri 6000TL ve altı olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 6000TL şt olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı ile 2000-4000TL olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 4000-6000TL olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000TL şt olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Aile aylık ortalama geliri 2000-4000TL olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 4000TL ve şt

olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Aile aylık ortalama geliri 4000-6000TL olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 6000TL üstü olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Durumsal affetme puan ortalamasının ailenin aylık ortalama gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,88$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre;

- Aile aylık ortalama geliri 2000TL üstü olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Affetme ölçeğinin alt boyutlarından kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puanları ve affetme ölçek puan ortalaması ailenin aylık ortalama geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

4.1.6. Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 12’de ölçek puan ortalamalarının algılanan ekonomik durum değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 12

Ölçek puanlarının algılanan ekonomik duruma göre karşılaştırılması ANOVA testi

Boyut	Ekonomik Durum	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-Düşük	463	4.11	0.60	8.72	0.000*	Y>X,Z
	Y-Orta	1751	4.23	0.53			
	Z-Yüksek	88	4.17	0.65			
Kabul-İlgi	X-Düşük	463	28.35	4.88	1.54	0.215	-
	Y-Orta	1751	28.72	4.20			
	Z-Yüksek	88	28.31	4.66			
Psikolojik Özerklik	X-Düşük	463	25.45	5.86	35.91	0.000*	X,Y>Z X>Y
	Y-Orta	1751	23.69	5.43			
	Z-Yüksek	88	21.52	5.52			
Kontrol-Denetleme	X-Düşük	463	28.00	4.17	16.55	0.000*	X>Y,Z Y>Z
	Y-Orta	1751	27.20	4.29			
	Z-Yüksek	88	25.26	5.03			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-Düşük	463	4.57	1.12	3.52	0.030*	Y,Z>X
	Y-Orta	1751	4.72	1.09			
	Z-Yüksek	88	4.76	1.05			
Diğerlerini Affetme	X-Düşük	463	3.98	1.33	0.01	0.994	-
	Y-Orta	1751	3.97	1.35			
	Z-Yüksek	88	3.98	1.42			
Durumsal Affetme	X-Düşük	463	4.39	1.14	5.27	0.005*	Y,Z>X
	Y-Orta	1751	4.59	1.16			
	Z-Yüksek	88	4.56	1.23			
AFFETME	X-Düşük	463	4.31	0.92	2.75	0.064	-
	Y-Orta	1751	4.42	0.92			
	Z-Yüksek	88	4.43	0.97			

* $P<0.05$

Tablo 12'deki bulgulara göre;

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür ($F=8.72$; $p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ekonomik durumunu düşük ve yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne-baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından psikolojik özerklik ($F=35.91$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=16.55$; $p<0.05$) puan ortalamasının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği

tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Ekonomik durumunu düşük ve orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, ekonomik durumunu yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Affetme ölçeğinin alt boyutlarından kendini affetme ($F=3.52$; $p<0.05$) ve durumsal affetme ($F=5.27$; $p<0.05$) puan ortalamasının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin kendini affetme ve durumsal affetme puan ortalamasının, ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Affetme alt boyutlarından diğerlerini affetme ile affetme ölçek puan ortalaması, algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

4.1.7. Profesyonel Yardım Alma Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 13’de ölçek puan ortalamalarının psikolojik yardım alma değişkenine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 13

Ölçek puanlarının profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkenine göre karşılaştırılması t testi sonuçları

Profesyonel Psikolojik Yardım Alma		n	$\bar{X}$	SS	t	p
Ölçek ve Boyut						
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	Evet	201	3.96	0.55	-6.63	0.000*
	Hayır	2101	4.22	0.55		
Kabul-İlgi	Evet	201	27.70	4.66	-3.15	0.002*
	Hayır	2101	28.72	4.33		
Psikolojik Özerklik	Evet	201	23.13	5.80	-0.50	0.615
	Hayır	2101	23.34	5.53		
Kontrol-Denetleme	Evet	201	25.85	4.66	-4.96	0.000*
	Hayır	2101	27.43	4.27		
ANNE BABA TUTUMU						
Kendini Affetme	Evet	201	4.35	1.19	-4.61	0.000*
	Hayır	2101	4.72	1.08		
Diğerlerini Affetme	Evet	201	3.91	1.50	-0.71	0.480
	Hayır	2101	3.98	1.34		
Durumsal Affetme	Evet	201	4.31	1.25	-2.96	0.003*
	Hayır	2101	4.57	1.15		
AFFETME	Evet	201	4.19	1.01	-3.39	0.001*
	Hayır	2101	4.42	0.91		

***P<0.05**

Tablo 13’deki bulgulara göre;

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalaması, daha önce psikolojik yardım alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($t=-6.63$; $p<0.05$). Daha önce psikolojik yardım alan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalaması, daha önce psikolojik yardım almayan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Anne baba tutum ölçeği alt boyutlarından kabul-ilgi ($t=-3.15$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($t=-4.96$; $p<0.05$) puan ortalaması daha önce profesyonel psikolojik yardım alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Daha

önce profesyonel psikolojik yardım almayan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi ve kontrol-denetleme algı puan ortalaması, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Anne baba tutum ölçeği alt boyutlarından psikolojik özerklik puan ortalaması, daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

Affetme ölçeğinin alt boyutlarından kendini affetme ($t=-4.61$; $p<0.05$), durumsal affetme ($t=-2.96$; $p<0.05$) ile affetme ölçeği ($t=-3.39$; $p<0.05$) puan ortalaması daha önce profesyonel psikolojik yardım alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan katılımcı ergenlerin kendini affetme, durumsal affetme ve affetme toplam puan ortalaması, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Diğerlerini affetme puan ortalaması daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir($p>0.05$).

4.1.8. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 14’de ölçek puan ortalamalarının algılanan ekonomik durum değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 14

Ölçek puanlarının kardeş sayısına göre karşılaştırılması t testi sonuçları

Boyut	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-Tek çocuk	257	4.26	0.55	7.10	0.000*	X,Y>Z,T
	Y-1 kardeşi var	1094	4.24	0.53			
	Z-2 kardeşi var	582	4.13	0.55			
	T-3 ve daha fazla	369	4.15	0.60			
Kabul-İlgi	X-Tek çocuk	257	29.55	3.82	10.63	0.000*	X,Y>Z,T
	Y-1 kardeşi var	1094	28.89	4.09			
	Z-2 kardeşi var	582	28.19	4.65			
	T-3 ve daha fazla	369	27.90	4.88			
Psikolojik Özerklik	X-Tek çocuk	257	25.20	5.61	30.28	0.000*	X>Y,Z,T Y>Z,T
	Y-1 kardeşi var	1094	23.91	5.60			
	Z-2 kardeşi var	582	22.37	5.23			
	T-3 ve daha fazla	369	21.77	5.19			
Kontrol-Denetleme	X-Tek çocuk	257	26.89	4.38	3.54	0.014*	T>X,Y
	Y-1 kardeşi var	1094	27.11	4.44			
	Z-2 kardeşi var	582	27.45	4.23			
	T-3 ve daha fazla	369	27.83	4.01			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-Tek çocuk	257	4.77	1.17	0.62	0.601	-
	Y-1 kardeşi var	1094	4.69	1.11			
	Z-2 kardeşi var	582	4.67	1.07			
	T-3 ve daha fazla	369	4.66	1.03			
Diğerlerini Affetme	X-Tek çocuk	257	3.97	1.47	0.78	0.507	-
	Y-1 kardeşi var	1094	4.00	1.35			
	Z-2 kardeşi var	582	3.98	1.30			
	T-3 ve daha fazla	369	3.88	1.34			
Durumsal Affetme	X-Tek çocuk	257	4.69	1.26	2.10	0.098	-
	Y-1 kardeşi var	1094	4.56	1.15			
	Z-2 kardeşi var	582	4.49	1.13			
	T-3 ve daha fazla	369	4.50	1.15			
AFFETME	X-Tek çocuk	257	4.48	1.02	1.23	0.298	-
	Y-1 kardeşi var	1094	4.42	0.92			
	Z-2 kardeşi var	582	4.38	0.90			
	T-3 ve daha fazla	369	4.35	0.92			

***P<0.05**

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının kardeş sayısı değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür (F=7.10; p<0.05; Tablo 14). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Tek çocuk ve 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne-baba tutum ölçeği alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=10.63$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=30.28$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=3.54$; $p<0.05$) puan ortalamasının kardeş sayısı değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Tek çocuk ve 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Tek çocuk olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, 1 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- 3 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, tek çocuk ve 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür
- Affetme ölçek ve alt boyutlarının puan ortalaması arasında kardeş sayısı değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

4.1.9. Doğum Sırasına Göre Bulgular

Tablo 15’de üç ölçek için puan ortalamalarının doğum sırası değişkenine göre karşılaştırılmasında ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 15

Ölçek puanlarının doğum sırasına göre karşılaştırılması ANOVA testi

Boyut	Doğum Sırası	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	X-Tek çocuk	257	4.26	0.55	3.85	0.009*	X,Y>T
	Y-En büyük çocuk	904	4.22	0.54			
	Z-En küçük çocuk	717	4.19	0.53			
	T-Ortanca / aradaki	424	4.13	0.60			
Kabul-İlgi	X-Tek çocuk	257	29.58	3.81	7.70	0.000*	X>Y,Z,T X,Y>T
	Y-En büyük çocuk	904	28.74	4.28			
	Z-En küçük çocuk	717	28.53	4.33			
	T-Ortanca / aradaki	424	27.97	4.81			
Psikolojik Özerklik	X-Tek çocuk	257	25.14	5.66	14.04	0.000*	X>Y,Z,T
	Y-En büyük çocuk	904	23.04	5.67			
	Z-En küçük çocuk	717	23.54	5.34			
	T-Ortanca / aradaki	424	22.45	5.32			
Kontrol-Denetleme	X-Tek çocuk	257	27.02	4.30	4.48	0.004*	Y,T >Z
	Y-En büyük çocuk	904	27.56	4.21			
	Z-En küçük çocuk	717	26.87	4.60			
	T-Ortanca / aradaki	424	27.58	4.02			
ANNE BABA TUTUMU							
Kendini Affetme	X-Tek çocuk	257	4.79	1.18	1.24	0.295	-
	Y-En büyük çocuk	904	4.65	1.13			
	Z-En küçük çocuk	717	4.71	1.02			
	T-Ortanca / aradaki	424	4.67	1.09			
Diğerlerini Affetme	X-Tek çocuk	257	3.99	1.46	0.19	0.905	-
	Y-En büyük çocuk	904	3.99	1.34			
	Z-En küçük çocuk	717	3.94	1.30			
	T-Ortanca / aradaki	424	3.99	1.39			
Durumsal Affetme	X-Tek çocuk	257	4.69	1.28	1.91	0.125	-
	Y-En büyük çocuk	904	4.51	1.17			
	Z-En küçük çocuk	717	4.51	1.11			
	T-Ortanca / aradaki	424	4.59	1.15			
AFFETME	X-Tek çocuk	257	4.49	1.03	0.97	0.406	-
	Y-En büyük çocuk	904	4.38	0.95			
	Z-En küçük çocuk	717	4.39	0.85			
	T-Ortanca / aradaki	424	4.42	0.94			

***P<0.05**

Tablo 15'deki bulgulara göre:

Psikolojik sağlamlık ölçek puanlarının doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koyduğu görülmüştür ($F=3.85$; $p<0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Tek çocuk ve en büyük çocuk olan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ortanca çocuk (en büyük ve en küçük olmayan) olan

katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür

Anne baba tutum ölçeğinin alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=7.70$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=14.04$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=4.48$; $p<0.05$) puan ortalamasının doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini bulmak için LSD post hoc testi kullanılmıştır. Buna göre;

- Tek çocuk olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, diğer katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- En büyük ve tek çocuk olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, ortanca/aradaki çocuk katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Tek çocuk olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, diğer katılımcı ergenlerin algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- En büyük ve ortanca/aradaki çocuk olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, en küçük çocuk olan katılımcı ergenlerin algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Affetme ölçek ve alt boyut puan ortalamaları doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$).

4.2. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

4.2.1. Anne Baba Tutumu, Affetme ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Korelasyona Yönelik Bulgular

Tablo 16'da psikolojik sağlamlık puan ortalaması, algılanan anne-baba tutumu puan ortalaması ve affetme puan ortalaması arasındaki Pearson Korelasyon Analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 16

Değişken puanları arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi tablosu

Ölçek ve Alt Boyut	2	3	4	5	6	7	8
1. Psikolojik Sağlamlık	0.63**	0.22**	0.21**	0.40**	0.20**	0.36**	0.41**
2. Kabul-İlgi	1	0.09**	0.23**	0.25**	0.12**	0.23**	0.25**
3. Psikolojik Özerklik		1	-0.11**	0.28**	0.15**	0.31**	0.31**
4. Kontrol-Denetleme			1	0.06**	0.08**	0.020	0.07**
5. Kendini Affetme				1	0.21**	0.57**	0.73**
6. Diğerlerini Affetme					1	0.42**	0.74**
7. Durumsal Affetme						1	0.84**
8. Affetme							1

* $p<0.05$; ** $p<0.01$

Tablo 16’da değişken puan ortalamaları arasında ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonuçları görülmektedir. Buna göre;

Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile kabul-ilgi ($r=0,63$; $p<0,05$), psikolojik özerklik ($r=0,22$; $p<0,05$), kontrol-denetleme ($r=0,21$; $p<0,05$) algısı puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Anne-baba tutumuna ilişkin olumlu algı arttıkça psikolojik sağlamlık düzeyi de artmaktadır.

Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile kendini affetme ($r=0,40$; $p<0,05$), diğerlerini affetme ($r=0,20$; $p<0,05$), durumsal affetme ($r=0,36$; $p<0,05$) ve affetme toplam ($r=0,41$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Affetme davranışı arttıkça psikolojik sağlamlık düzeyi de artmaktadır.

Algılanan anne baba tutumlarında kabul-ilgi puan ortalaması ile psikolojik özerklik ($r=0,09$; $p<0,05$) ve kontrol denetleme ($r=0,23$; $p<0,05$) algı puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anne baba tutumlarından psikolojik özerklik puan ortalaması ile kontrol denetleme ($r=-0,11$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Kontrol denetleme davranışlarına ilişkin algı yükseldikçe psikolojik özerklik davranışlarına yönelik algı düşmektedir.

Anne baba tutumlarından psikolojik özerklik puan ortalaması ile kendini affetme ($r=0,28$; $p<0,05$), diğerlerini affetme ($r=0,15$; $p<0,05$), durumsal affetme ($r=0,31$; $p<0,05$) ve affetme ($r=0,31$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Affetme ve affetme alt boyutlarına ait puanlar arttıkça psikolojik özerklik puanları da artmaktadır.

Anne baba tutumlarında kontrol-denetleme puan ortalaması ile kendini affetme ($r=0,06$; $p<0,05$), diğerlerini affetme ($r=0,08$; $p<0,05$), durumsal affetme ($r=0,020$; $p<0,05$) ve affetme ($r=0,07$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında çok düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Affetme davranışı ve alt boyutlarına ait puanlar arttıkça kontrol-denetleme puanları düşük düzeyde artmaktadır.

Kendini affetme ile diğerlerini affetme ($r=0,21$; $p<0,05$), durumsal affetme ($r=0,57$; $p<0,05$) ve affetme ($r=0,73$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Diğerlerini affetme davranışı, durumsal affetme davranışı ve affetme davranışı arttıkça kendini affetme davranışı da artmaktadır.

Diğerlerini affetme ile durumsal affetme ($r=0,42$; $p<0,05$) ve affetme ($r=0,74$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Durumsal affetme davranışı ve affetme davranışı arttıkça diğerlerini affetme davranışı da artmaktadır.

Affetme ile durumsal affetme ($r=0,84$; $p<0,05$) puan ortalaması arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Durumsal affetme davranışı arttıkça affetme davranışı da artmaktadır.

Özetle; ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme davranışları arasında pozitif yönlü ve genelde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Yani ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ile affetme puanlarının herhangi birini artırırsak diğerlerinin de artacağı söylenebilir.

Alt boyutlar düzeyinde ise psikolojik özerklik ve kontrol denetleme arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

4.2.2. Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Bulgular

Tablo 17’de algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 17

Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine yönelik regresyon analizi tablosu

Bağımsız Değişken	B	SH _B	β	t	p	Tolerans	VIF
Sabit	1.102	0.079		14.018	0.000		
Kabul-İlgi	0.067	0.002	0.533	33.303	0.000	0.877	1.141
Psikolojik Özerklik	0.009	0.002	0.095	5.894	0.000	0.872	1.147
Kontrol-Denetleme	0.010	0.002	0.077	4.947	0.000	0.921	1.085
Kendini Affetme	0.094	0.009	0.186	10.031	0.000	0.650	1.538
Diğerlerini Affetme	0.019	0.007	0.047	2.833	0.005	0.816	1.226
Durumsal Affetme	0.037	0.009	0.078	3.919	0.000	0.562	1.779
R²=0.485	ΔR²=0.483	F_(6; 2295)=359.905		p=0.000			

Tablo 17’de algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine yönelik regresyon analizi verilmiştir.

Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine ait modelin uygun olduğu ($F_{(6; 2295)}=359,90$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Ayrıca değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığı ($Tolerans>0,20$; $VIF<10$) görülmüştür.

Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı değişkenleri birlikte psikolojik sağlamlıktaki değişimin yaklaşık %48’ini açıklamaktadır ($\Delta R^2=0.483$). Diğer bir ifadeyle algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı, psikolojik sağlamlığı yordamaktadır.

Modelde standardize edilen regresyon katsayıları (β) ve katsayıların anlamlılığına ilişkin t testi sonuçlarına bakıldığında, bağımsız değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkilerine göre en yüksek seviyeli etkinin kabul-ilgi algısına ait olduğu ve bu etkinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu ($\beta=0,53$; $t=33,30$; $p<0,05$) tespit

edilmiştir. Bununla beraber psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkiye sahip diğer değişkenlerin sırasıyla kendini affetme ($\beta=0,19$; $t=10,03$; $p<0,05$), psikolojik özerklik algısı ($\beta=0,10$; $t=5,89$; $p<0,05$), durumsal affetme ($\beta=0,08$; $t=3,92$; $p<0,05$), kontrol-denetleme algısı ($\beta=0,08$; $t=4,95$; $p<0,05$), diğerlerini affetme ($\beta=0,05$; $t=2,83$; $p<0,05$) olarak sıralandığı ve tüm değişkenlerin pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. TARTIŞMA

5.1.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Tartışma

Araştırma kapsamında yapılan analizlerden elde edilen bulgular ile alanyazın ışığında tartışma, sonuçlar ve öneriler bu bölümde verilmektedir.

5.1.1.1. Cinsiyetle İlgili Bulgulara Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık puan ortalamasının cinsiyet değişkeni açısından erkek katılımcılarda kızlardan daha yüksek olmak üzere istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Alanyazında yapılan çalışmalardan bazıları cinsiyetle psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık belirlerken (Hannah ve Morrissey, 1986; Kumpfer, 1999; Terzi, 2005; Önder ve Gülay, 2008; Oktan, 2008; Bahadır, 2009; Aktay, 2010; Gündaş, 2013; Yıldırım, 2014; Turgut, 2015; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Argun, 2019) bazılarının anlamlı farklılık belirleyemediği (Özcan, 2005; Akça, 2012; Aydoğdu, 2013; Akgün, 2018; Işık, 2019) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde Aktay (2010), Oktan (2008) ve Gündaş (2013) kızların psikolojik sağlamlık puanının erkeklerinkine göre daha yüksek olduğunu, Tuğral (2020) ve Argun (2019) erkeklerin psikolojik sağlamlık düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Alanyazında yoğunlukla; erkek ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının kız ergenlerinkine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkek ergenlerin kız ergenlere göre kendilerini daha üst psikolojik sağlamlık düzeyinde görmesinde toplumsal faktörlerin etkisinin olduğu düşünülmektedir. Geleneksel Türk aile yapısında erkeğin kızlardan daha aktif olarak yetiştirilmesi, sosyal yaşamda erkeklerin yaşam etkileşimlerinin kızlara göre daha fazla olması bu farklılıkların çoğunlukla erkekler lehine olmasına neden olmaktadır. Türkiye’de kültürel yapıdaki özellikler, toplumun gençlere yüklediği cinsiyet rolleri, ebeveyn tutumlarının cinsiyet açısından değişiminde farklılığa neden olmaktadır. Özellikle kız ergenlerde cinsiyet rolünün baskı aracı olarak kullanılması psikolojik sağlamlıkta kız ve erkekler arasında

farklılığa neden olmaktadır. Psikolojik sağlamlığın ergenlerin cinsiyetlerine göre gelişen bir kişilik özelliği olmadığı, ergenlerin yaşadıkları gelişim düzeyinin, çevresel ve kültürel koşulların bu farklılıkta etkili olduğu söylenebilir.

Anne baba tutumu ölçeğinden elde edilen veriler incelendiğinde ölçek alt boyutlarından kabul-ilgi ($t=-3.48$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($t=17.11$; $p<0.05$) alt boyutlarına ait puan ortalamasının cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalaması, kız katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Kız katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalaması, erkek katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Psikolojik özerklik puan ortalamaları arasında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında anne baba tutumları ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık belirlerken (Russell ve diğerleri, 1998; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Çoban, 2020) bazılarında anlamlı bir farklılık olmadığı (Özcan, 2005; Aktaş, 2011; Aydoğdu, 2013) görülmektedir.

Aydoğdu ve Dilekmen (2016) cinsiyet üzerinden anne baba tutumu alt boyutlarından demokratik tutumun kadınlar lehine anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlerken, izin verici, aşırı koruyucu ve otoriter tutumlarda bir farklılık belirlememiştir. Aktaş (2011) ise kız katılımcıların algıladığı anne baba tutumlarında cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle bu sonuçların elde edildiğini belirlemiştir. Russell ve diğerlerinin (1998) araştırmasında anne tutumunun baba tutumuna göre daha demokratik olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçların araştırmada elde edilen sonuçları desteklediğini söyleyebiliriz.

Alanyazında yoğunlukla; anne baba tutumlarından kabul-ilgi ve kontrol-denetleme alt boyutlarına ait puanların erkek katılımcılar lehine farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu durum çalışmada elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Bazı araştırmalarda anlamlı farklılık olmadığı görülse de çalışmadaki bulguları destekleyen sonuçlara rastlanmıştır. Alanyazında psikolojik özerklik puan ortalamalarında cinsiyet açısından farklılık gösteren bir bulguya rastlanmamıştır. Araştırma sonucunda psikolojik özerklik ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarından kabul-ilgi ve kontrol-denetleme alt boyutlarına ait puan ortalamalarının erkek katılımcılar lehine farklılık göstermesinin, Türk toplumunun aile yapısıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Türk toplum yapısındaki kültürel özellikler, erkek bireylere yönelik bir önceliklemeyi düşündürmektedir. Türk toplumunda görülen kültürel yapısal özellikler, toplumun gençlere yüklediği cinsiyet rolleri, ebeveyn tutumlarının cinsiyetler açısından farklılaşması ve özellikle kız ergenlerde bir baskı aracı olarak kullanılmasının ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile psikolojik sağlamlıklarında farklılığa neden olduğu düşünülmektedir.

Affetme ölçeğinden elde edilen veriler incelendiğinde kendini affetme ($t=-5.13$; $p<0.05$), durumsal affetme ($t=-5.05$; $p<0.05$) alt boyut puan ortalamaları ve affetme ölçek puan ortalamalarının ($t=-4.00$; $p<0.05$) cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların kendini affetme, durumsal affetme ve affetme toplam puan ortalaması, kız katılımcıların puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Diğerlerini affetme puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında affetme ile ilgili olarak yapılan çalışmaların bazılarında cinsiyetle affetme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülürken (Kumpfer, 1999; Terzi, 2005; Oktan, 2008; Önder ve Gülay, 2008) bazılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenemediği (Özcan, 2005; Aydoğdu, 2013; Şahin, 2013; Aşçıoğlu Önal, 2014; Ezerçe, 2016; Çoban, 2020) görülmektedir.

Kumpfer (1999) yaptığı araştırmada ergenlerin affetme davranışlarında kız ergenlerin erkek ergenlere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek puan ortalamasına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Terzi (2002) cinsiyet açısından affetmenin psikolojik iyi oluşu etkilediğini belirlemiştir. Oktan (2008) psikolojik sağlamlık ve affetme tutumlarının erkek öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğunu belirtmiştir. Önder ve Gülay (2008) kız öğrencilerin affetme tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğunu belirlemiştir.

Özcan (2005), cinsiyetin ergenlerin affetme davranışlarında bir yordayıcı olmadığını ifade etmiştir. Aydoğdu (2013) araştırmasında affetme ile cinsiyet arasında

ilişki olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde Şahin (2013) üniversite öğrencilerinde affedicilik açısından kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı seviyede farklılaşma olmadığını ortaya koymuştur. Aşçıoğlu Önal (2014) üniversite öğrencilerinin kendini affetme, başkalarını affetme ve affetme davranışlarında cinsiyetin anlamlı bir farklılık yaratmadığını tespit etmiştir. Ezerçe (2016) eşlerin evlilikten doğan suçları affetme ile cinsiyet arasında bir ilişki bulamamıştır. Çoban (2020) ergenlerin yaşadıkları kaygı bozukluklarının cinsiyetleri açısından affetme davranışlarında farklılık yaratmadığını tespit etmiştir.

Alanyazında yoğun olarak; affetme davranışında cinsiyet açısından farklılık belirlenmeyen araştırmalarla karşılaşıldıysa da; bazı araştırmalarda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık tespit edildiği görülmüştür. Araştırmada kendini affetme ve durumsal affetme alt faktörlerinde erkek katılımcıların kız katılımcılara göre puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek düzeyi, literatürde rastlanılan anlamlı farklılıklar ile örtüşmektedir. Bu anlamda araştırma bulgularının literatür ile örtüştüğü görülmektedir. Bununla beraber affetme davranışında anlamlı farklılık bulunmayan birçok araştırmaya da rastlanmıştır. Araştırmanın zamanı, örneklemin büyüklüğü, yaş, yetişilen ortam gibi nedenlerin; farklılığın oluşmasında etken olduğu düşünülmektedir.

5.1.1.2. Sınıf Düzeyine Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=7.90$; $p<0.05$). Buna göre 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcıların psikolojik sağlamlık puanları, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcıların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Alanyazındaki çalışmaların bazıları sınıf düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlerken (Işık, 2019) bazılarının anlamlı bir farklılık belirlemediği (Yıldırım, 2014; Akgün, 2018; Işık, 2019) görülmektedir.

Işık (2019) ergenlerin psikolojik sağlamlığını sınıf düzeyinde test ettiği araştırmasında, 9. sınıf düzeyi ergenlerin 11. sınıf düzeyi ergenlere göre psikolojik sağlamlık puan ortalamasının daha düşük olduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada 9. sınıf düzeyi ergenler ile 10, 11 ve 12. sınıf düzeyi ergenlerin; 10. sınıf düzeyi ergenler

ile 11 ve 12. sınıf düzeyi ergenlerin; 11 ve 12. sınıf düzeyi ergenlerin psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmadığını belirlemiştir. Yıldırım (2014) yaptığı araştırmada ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin okul desteği üzerinden psikolojik sağlamlıkları arasında tüm sınıf gruplarında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Akgün (2014) yaptığı araştırmada 9, 10 ve 11. sınıf düzeyindeki ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin farklılaşmadığını belirlemiştir.

Sınıf düzeylerine göre psikolojik sağlamlığın incelendiği çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Anne baba tutumu alt boyutları olan kabul-ilgi ($F=8.85$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($F=52.28$; $p<0.05$) puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcıların kabul-ilgi algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında 9. sınıfta öğrenim gören katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, 12. sınıfta öğrenim gören katılımcıların puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Psikolojik özerklik puan ortalamasının sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) belirlenmiştir.

Alanyazında anne baba tutumları ile ilgili yapılan çalışmalarda sınıf düzeyi değişkenine yönelik anlamlı bir farklılık ortaya koyan çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmada ergenlerin sınıf düzeyi yükseldikçe kabul ilgi algı puan ortalaması ve kontrol denetleme algı puan ortalamasının düştüğü görülmektedir. Ergenlerin sınıf düzeyi yükseldikçe ebeveynlerden daha fazla uzaklaşmakta, akran ve arkadaş grupları ile bulundukları toplumsal ortama daha fazla ilgi göstermektedir. Ergenin bulunduğu gruba kendini kabul ettirme çabası nedeniyle ebeveynin ergen üzerindeki kontrolü

azalmaktadır. Alanyazında anne baba tutumları ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkiyi araştıracak çalışmalara gereksinim olduğu görülmektedir.

Kendini affetme ($F=3.89$; $p<0.05$), *diğerlerini affetme* ($F=6.13$; $p<0.05$), *durumsal affetme* ($F=3.47$; $p<0.05$) alt boyut puan ortalaması ve affetme ölçek puan ortalamasının ($F=5.89$; $p<0.05$) sınıf düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcı ergenlerin kendini affetme puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 9, 10 ve 12. sınıfta öğrenim gören katılımcıların diğerlerini affetme puan ortalamasının, 11. sınıf düzeyinde öğrenim gören katılımcıların diğerlerini affetme puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören katılımcıların durumsal affetme alt boyut ve affetme ölçek puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören katılımcıların durumsal affetme alt boyut ve affetme ölçek puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazında affetme ile ilgili yapılan çalışmalarda sınıf düzeyi ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Çalışmada sınıf düzeyi ile affetme ve affetmenin alt boyutları arasında önemli farklılıklar olduğu bulunmuştur. Bu nedenle ergenlerde affetme davranışının sınıf düzeyine göre farklılık göstermesi önem arz etmektedir. Bu noktada ergenlerin sınıf düzeyinde affetme tutumlarına yönelik etkiyi araştıracak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

5.1.1.3. Annenin Öğrenim Düzeyine Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2,71$; $p<0,05$). Buna göre; anne öğrenim düzeyi lise olan katılımcıların psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların psikolojik sağlamlık puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazına bakıldığında bazı çalışmalar anne öğrenim düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlerken (Bahadır, 2009; Williams ve

Nelson-Gardell, 2012; Yıldırım, 2014) bazı çalışmaların ise anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı (Özcan, 2005; Toprak, 2014; Yıldırım, 2014; Turgut, 2015) görülmektedir. Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde:

Bahadır (2009) üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlığını çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmasında; anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerin psikolojik sağlamlığının, anneleri ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Williams ve Nelson-Gardell (2012) cinsel istismara uğramış ergenlerde anne eğitim düzeyi düşük olan ergenlerin bağlamsal çevre etkileşimi faktörü açısından psikolojik sağlamlığının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Yıldırım (2014) ise ergenlerde psikolojik sağlamlığı incelediği araştırmasında anneleri 6-11 yıl arasında eğitim gören ergenlerin, anneleri 1-5 yıl arasında eğitim gören ergenlere göre psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Anlamlı bir farklılık içermeyen araştırmalar incelendiğinde:

Özcan (2005) boşanmış anne-babalara sahip lise öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin yılmazlık ve dayanıklılık faktörleri açısından anne eğitim düzeyinin bir farklılık oluşturmadığını belirlemiştir. Toprak (2014) ergenlerde psikolojik sağlamlığı mutluluk ve yaşam doyumu üzerinden incelediği araştırmasında anne eğitim düzeyinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturmadığını belirtmiştir. Yıldırım (2014) ise ergenlerde psikolojik dayanıklılığı incelediği araştırmasında anneleri 12 yıl ve üstü eğitim gören ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyi ile anneleri 1-5 yıl ve 6-11 yıl arasında eğitim gören ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirlemiştir. Turgut (2015), ergenlerin psikolojik sağlamlığını farklı değişkenlere göre incelediği araştırmasında anne eğitim düzeyinin bir yordayıcı olmadığını belirlemiştir. Bu araştırma sonuçlarının bazıları araştırmayla paralellik göstermekte, bazıları ise araştırma bulgularıyla uyuşmamaktadır. Bunun nedeni, araştırmaların yapıldığı zaman dilimiyle kullanılan örneklem gruplarının çeşitli değişkenler açısından farklılık göstermesiyle, araştırma konusundaki psikolojik sağlamlık temel yaklaşımının yordayıcılarının birbirinden farklılık arz etmesi ile açıklanabilir.

Anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi ($F=6,50$; $p<0,05$), psikolojik özerklik ($F=51,61$; $p<0,05$) ve kontrol-denetleme ($F=23,55$; $p<0,05$) puan

ortalamalarının anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

Anne öğrenim düzeyi lise ve üniversite olan katılımcıların kabul-ilgi algı puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi okur yazar değil ve ilköğretim olan katılımcıların kabul-ilgi puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Anne öğrenim düzeyi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer taraftan anne öğrenim düzeyi; okur yazar olmayan, ilköğretim ve lise olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamaları, anne öğrenim düzeyi üniversite olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Alanyazın incelendiğinde Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'ın çalışmasında anne öğrenim düzeyi ile anne baba tutumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, Akça (2012) ve Çoban (2020)'in çalışmasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde; Demiriz ve Öğretir (2007), ilköğretim mezunu olan annelerin orta ve yükseköğrenime sahip olan annelere oranla daha olumsuz ebeveyn tutumları sergilediklerini belirtmiştir. Akça (2012) yaptığı çalışmada ergenlerin anne eğitim durumunun anne baba tutumu alt boyutlarından psikolojik kontrol, davranış yönlendirme, davranış beklentileri, tepkisellik, özerkliği destek davranışları üzerine bir etkisi olmadığını belirlemiştir. Çoban (2020) ise yaptığı çalışmada öğrenim düzeyi ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir.

Alanyazında anne baba tutumlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme alt boyutlarına yönelik araştırmalar çok sınırlı sayıdadır. Anne baba tutumları ve alt faktörlerinin anne öğrenim düzeyine göre oluşturduğu anlamlı farklılıkları destekleyen çalışmaların olması önemlidir.

Araştırmada anne öğrenim düzeyi ile anne baba tutumları ve alt boyutları arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Anneleri lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin kabul-ilgi ve psikolojik özerklik algılarının, anneleri okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan ergenlerinkinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı

şekilde anneleri okur yazar olmayan ergenlerin, anneleri lise ve üniversite mezunu olana ergenlere göre kontrol-denetleme algı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ergenlerin anne baba tutumlarının anne eğitim düzeyine göre farklılıklar göstermesi önemli bir durum olarak belirlenmiştir. Alanyazında bununla ilgili çok sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Buradan hareketle ergenlerin anne eğitim düzeyinde anne baba tutumlarına yönelik ilişkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Durumsal affetme puan ortalamasının anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3.75$; $p<0.05$). Buna göre anne öğrenim düzeyi üniversite olan katılımcıların durumsal affetme puan ortalaması, anne öğrenim düzeyi ilköğretim ve lise olan katılımcıların durumsal affetme puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puan ortalaması ve affetme ölçek puan ortalamasının anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazın çalışmalarının bazılarında anne öğrenim düzeyi ile affetme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmediği (Gürbüz, 2016; Ezerçe, 2016) görülmektedir. Anlamlı farklılık belirlenmeyen araştırmalar aşağıda verilmektedir:

Gürbüz (2026) evliliklerinde aldatma davranışıyla karşılaşan eşlerin affetme stillerini incelediği çalışmasında çocuğu olan annelerin öğrenim durumları lise altı ve üniversite üstü olanlardan affetme toplam puan ortalaması ile alt faktörlerden durumu affetme, başkalarını affetme ve kendini affetme alt faktörlerinde anlamlı bir ilişki tespit edememiştir. Ancak burada kullanılan örneklem sayısı ($n<30$) düşüktür ve yetişkinler üzerinde yapılan bir araştırmadır. Bu sonuçlar çalışmadaki bulguları desteklememektedir. Bunun yanında Ezerçe (2016) ise eşlerin suçu affetmesi ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında eğitim durumları ile affetme arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir. Bu araştırmada da yine eşler arasında çalışılmış, kadın ve erkek cinsiyet süreçleri analiz edilmemiştir.

Buradan hareketle; alanyazında affetme ile ilgili yapılan çalışmaların anne eğitim düzeyi ile dolaylı ilişkisi bulunduğu ifade edilebilir. Bu açıdan çalışma bulgularının yeni ve önemli olduğu ifade edilebilir. Araştırmada anne eğitim düzeyi

ile affetme ve affetmenin alt boyutları arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Bu bakımdan ergenlerde affetme davranışının anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği anlamlı bir durum olarak belirlenmiştir. Bu noktada ergenlerin anne eğitim düzeyinde affetme tutumlarına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

5.1.1.4. Babanın Öğrenim Düzeyine Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazın çalışmalarının bazılarında baba öğrenim düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlerken (Bahadır, 2009; Yıldırım, 2014) bazılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmediği (Özcan, 2005; Williams ve Nelson-Gardell, 2012; Toprak 2014; Turgut, 2015) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalara bakıldığında Bahadır'ın (2009) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında, baba öğrenim düzeyi düştükçe öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyinin yükseldiği belirlenmiştir. Masten (2001a) araştırmasında baba öğrenim durumunun öğrencilerin psikolojik sağlamlığının ortaya çıkmasında önemli bir etken olduğunu belirlemiştir. Yıldırım (2014) ise ergenlerde psikolojik sağlamlığı incelediği araştırmasında, babaları 12 yıl ve üstü eğitim gören ergenlerin, babaları 1-5 yıl arasında eğitim gören ergenlere göre psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Anlamlı bir farklılık belirlemeyen araştırmalar aşağıda verilmektedir:

Özcan (2005) boşanmış anne-babalara sahip lise öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin yılmazlık ve dayanıklılık faktörleri açısından baba eğitim düzeyinin bir farklılık oluşturmadığını belirlemiştir. Williams ve Nelson-Gardell (2012) araştırmasında cinsel istismara uğramış ergenlerde baba eğitim düzeyinin ergenlerin bağlamsal çevre etkileşimi faktörü açısından psikolojik sağlamlığını etkilemediğini belirlemiştir. Toprak (2014) ergenlerde psikolojik sağlamlığın yordayıcıları olarak mutluluk ve yaşam doyumu kavramlarını araştırmasında baba eğitim düzeyinin öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığını belirtmiştir. Turgut (2015), ergenlerin psikolojik sağlamlığını çeşitli

değişkenlere göre incelediği araştırmasında baba eğitim düzeyinin bir yordayıcı olmadığını belirlemiştir. Bu araştırma sonuçlarının bazıları çalışmayla paralellik göstermekte, bazıları araştırma bulgularıyla örtüşmemektedir. Bunun nedeni, araştırmaların yapıldığı zaman dilimi, kullanılan örneklem gruplarının farklılık göstermesi, araştırma konusundaki psikolojik sağlamlık temel yaklaşımının yordayıcılarının birbirinden farklılık arz etmesi olarak açıklanabilir.

Anne baba tutumu alt boyutlarından kontrol-denetleme ($F=24.51$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=43.86$; $p<0.05$) ve kabul-ilgi ($F=6.10$; $p<0.05$) puan ortalamasının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Baba öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamalarının, baba öğrenim düzeyi lise ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, baba öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerde kabul-ilgi ve psikolojik özerklik algısının da arttığını göstermektedir. Bununla birlikte baba öğrenim düzeyi ilköğretim ve lise olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi üniversite olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazın çalışmalarının bazıları baba öğrenim düzeyi ile anne baba tutumu arasında anlamlı bir farklılık belirlerken (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) bazılarının anlamlı bir farklılık belirlemediği (Akça, 2012; Parlar ve Oğuz, 2018; Çoban, 2020) görülmektedir. Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar aşağıda verilmektedir:

Alanyazında Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'ın çalışmasında anne baba tutumu ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu, Akça (2012) ve Çoban (2020)'ın çalışmasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde; Aydoğdu ve Dilekmen (2016); Parlar ve Oğuz (2018)'un benzer bulguları elde ettiği; baba eğitim durumu arttıkça demokratik ve aşırı koruyucu tutumlarının da arttığını belirlediği görülmektedir. Akça

(2012) yaptığı çalışmada ergenlerin baba eğitim durumunun anne baba tutumu alt boyutlarından psikolojik kontrol, davranış yönlendirme, davranış beklentileri, tepkisellik, özerkliği destek davranışları üzerine bir etkisi olmadığını belirlenmiştir. Çoban (2020) ise yaptığı çalışmada öğrenim düzeyi ise anne baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir.

Alanyazında ergenlerin anne baba tutumları ile kontrol-denetleme, psikolojik özerlik ve kabul-ilgi alt boyutlarına yönelik araştırmalara çok sınırlı olarak rastlanmıştır. Alanyazında anne baba tutumları ve alt faktörlerinin baba öğrenim düzeyine yönelik oluşturduğu anlamlı farklılıkları destekleyen çalışmaların olması anlamlıdır.

Araştırmada baba öğrenim düzeyi ile anne baba tutumları ve alt boyutları arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Babaları lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin kabul-ilgi ve psikolojik özerklik algılarının, babaları ilköğretim mezunu olan ergenlerinkinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde babaları ilköğretim ve lise mezunu olan ergenlerin, babaları üniversite mezunu olana ergenlere göre kontrol-denetleme algı puan ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Denilebilir ki; ergenlerin anne baba tutumlarının baba eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterdiği önemli bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum değerlendirildiğinde baba öğrenim düzeyi arttıkça ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarından kontrol-denetleme algısı azalmakta, kabul-ilgi ve psikolojik özerklik algısı yükselmektedir. Alanyazında bununla ilgili çok sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Buradan hareketle ergenlerin baba eğitim düzeyinde anne baba tutumlarına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Kendini affetme ($F=3.29$; $p<0.05$) ve *durumsal affetme* ($F=6.04$; $p<0.05$) puan ortalamasının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

Baba öğrenim düzeyi lise mezunu olan katılımcı ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim ve üniversite mezunu olan katılımcıların kendini affetme puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte baba öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puanlarının,

baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Diğerlerini affetme alt boyut ve affetme ölçek puanlarının baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında yapılan araştırmada baba eğitim düzeyi ile ergenlerde affetme ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık belirleyen çalışmalara rastlanamamıştır. Bunun yanında baba öğrenim düzeyi ile affetme arasında anlamlı bir farklılık belirlemeyen (Gürbüz, 2016; Ezerçe, 2016) çalışmalar görülmektedir. Anlamlı farklılık belirlemeyen araştırmalar aşağıda verilmektedir;

Gürbüz (2016) evliliklerinde aldatma davranışıyla karşılaşan eşlerin affetme stillerini incelediği çalışmasında baba öğrenim durumları lise altı ve üniversite üstü olanlardan affetme toplam puanı ile alt faktörlerden kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme alt faktörlerinde anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Ancak burada kullanılan baba örneklem sayısı ($n<30$) düşüktür ve yetişkinler üzerinde yapılan bir araştırmadır. Bu sonuçlar araştırmanın bulgularını desteklememektedir. Bunun yanında Ezerçe (2016) ise eşlerin suçu affetme ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında okur yazar olmayandan başlayan eğitim düzeyinde tüm eğitim kademelerini test etmiş ve babaların eğitim düzeyleri ile affetme davranışları arasında anlamlı farklılık olmadığını belirtmiştir. Bu araştırmada sadece eşler arasında bir çalışma yapılmış, ayrıca kadın ve erkek cinsiyet süreçleri analiz edilmemiştir.

Denilebilir ki; alanyazında affetme ile ilgili yapılan çalışmaların baba eğitim düzeyi ile dolaylı olsa da ilişkisi bulunmaktadır. Bu bakımdan araştırmanın bulguları yeni ve kapsayıcıdır. Araştırmada baba eğitim düzeyi ile affetmenin alt boyutları arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Özellikle örneklem sayısının fazla olmasının ortaya konulan araştırma bulguları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ergenlerde affetme davranışının baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği önemli bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Ergenlerin baba eğitim düzeyinde affetme davranışına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

5.1.1.5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının ailenin aylık ortalama geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=4.12$; $p<0.05$). Buna göre; aile aylık ortalama geliri 4.000 TL ve üstü olan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalaması, aile aylık ortalama geliri 2.000-4.000 TL olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Alanyazındaki çalışmalardan bazıları ailenin aylık ortalama gelir düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık belirlerken (Williams ve Nelson-Gardell, 2012) bazı çalışmalarda anlamlı farklılık belirlenmediği (Bahadır, 2009; Atik, 2013) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde Williams ve Nelson-Gardell (2012)'in araştırmalarında cinsel istismara uğramış ergenlerde aylık gelirin ergenlerin bağlamsal çevre etkileşim faktörü açısından psikolojik sağlamlığı pozitif düzeyde yordadığını belirlemiştir. Anlamlı farklılık belirlemeyen Bahadır (2009), üniversite öğrencileri örneklemini üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin ebeveynlerinin gelir düzeyinin psikolojik sağlamlıkta farklılık oluşturmadığını belirlemiştir. Atik (2013) 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyi üzerine yaptığı araştırmada ailenin ekonomik gelirinin farklılık oluşturmadığını belirtmiştir.

Bu araştırmanın yapıldığı dönem itibarıyla Türkiye için yaşanabilir ortalama gelir düzeyinin 4.000-5.000 TL arasında olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan bulgularda ortaya çıkan 4.000 TL ve üstü aylık geliri olan ailelerin ergen çocuklarının psikolojik sağlamlık düzeyinin daha alt seviyede aylık geliri olan ailelerin ergen çocuklarına göre daha yüksek olmasının beklenen bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber araştırmayı destekleyen çok sayıda çalışmayla karşılaşılmamıştır. Buradan hareketle ergenlerin aylık gelir düzeyine göre psikolojik sağlamlık tutumlarına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anne baba tutumu alt boyutlarından kontrol-denetleme ($F=38.47$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=55.69$; $p<0.05$) ve kabul-ilgi ($F=4.31$; $p<0.05$) puan ortalamasının ailenin aylık ortalama gelir değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Aile aylık ortalama geliri 2.000TL ve altı, 4.000-6.000TL ve 6. 000TL ve üstü olan katılımcıların kabul-ilgi algı puanlarının, aile aylık ortalama geliri 2.000-4.000TL olan katılımcıların puan ortalamasına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Aile aylık ortalama geliri 6000TL altı olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 6000TL üstü olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı ile 2000-4000TL olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 4000-6000TL olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda, aile gelir düzeyi arttıkça ergenlerin kabul-ilgi ve psikolojik özerklik algılarının da arttığı söylenebilir.

Bir diğer sonuç, aile aylık ortalama geliri 2.000TL ve altı olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puanlarının, aile aylık ortalama geliri 2.000TL üstü olan katılımcıların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğudur. Yine aile aylık ortalama geliri 4.000-6.000TL olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puanları, aile aylık ortalama geliri 6.000TL üstü olan katılımcıların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Alanyazında yapılan çalışmalardan bazıları ailenin aylık ortalama gelir düzeyi değişkeni açısından anne-baba tutumları arasında anlamlı farklılık belirlerken (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) bazılarının anlamlı farklılık belirlemediği (Gürbüz, 2016) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde Aydoğdu ve Dilekmen (2016) aylık geliri 1.000TL ve altında olan anne babaların aşırı koruyucu tutumunda anlamlı farklılık belirlediğini ifade etmiştir. Alpoğuz (2014), ilköğretim öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada her sınıf düzeyi için benzer şekilde gelir düzeyinde artış oldukça demokratik anne baba tutumu algısının yükseldiğini, gelir düzeyinin azalmasıyla birlikte otoriter tutumun arttığını belirtmiştir.

Kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puan ortalaması ve affetme ölçek puan ortalamasının ailenin aylık ortalama geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Durumsal affetme puanlarının ailenin aylık ortalama gelirine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3.88$; $p<0.05$). Buna göre;

Ailenin aylık ortalama geliri 2.000 TL üstü olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puanları, ailenin aylık ortalama geliri 2.000 TL ve altı olan katılımcı ergenlerin durumsal affetme puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Alanyazında yapılan çalışmalarda ekonomik durum ile affetme arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirleyen bulguya rastlanmamıştır. Bunun yanında ekonomik durum ve affetme arasında anlamlı bir farklılık olmadığına yönelik (Şahin, 2013; Ezerçe, 2016) araştırmalar bulunduğu görülmektedir. Anlamlı farklılık bulunmayan araştırmalar aşağıda verilmektedir;

Şahin (2013) üniversite öğrencilerinin affedicilik ile psikolojik iyi olma durumunun gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediğini belirlemiştir. Ezerçe (2016) ise eşlerin suçu affetme ve yaşam doyumu arasında ailenin gelir durumunun farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Bu durumda Şahin (2013) ve Ezerçe (2016) nın elde ettiği sonuçların araştırma bulgularını desteklediği söylenebilir. Her ne kadar durumsal affetme puanları arasında anlamlı farklılıklar belirlenmiş olsa da kendini affetme ve alt boyutlardan diğerlerini affetme ile aile gelir durumu arasında anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Çalışmanın bu yönüyle alanyazına katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla ergenlerin aylık gelir düzeyinde affetme tutumlarını araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

5.1.1.6. Algılanan Ekonomik Duruma Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=8.72$; $p<0.05$). Buna göre;

Ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamalarının, ekonomik durumu düşük ve yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olarak bulunmuştur.

Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında algılanan ekonomik durum üzerine Bahadır (2009)'ın yaptığı araştırmaya rastlanmıştır. Bu araştırma sonucunda algılanan ekonomik durumun psikolojik sağlamlık durumunu etkilemediği görülmüştür. Araştırma sonuçları çalışmanın bulgularını desteklememektedir.

Ekonomik durum ile psikolojik sağamlık arasındaki anlamlılık hem düşük ekonomik durum algısına sahip ergenlerde hem de yüksek ekonomik durum algısına sahip ergenlerde benzer farklılıklar göstermektedir. Masten (2001) psikolojik sağamlık değişkenlerinden ekonomik durum değişkeninin birey üzerinde mutlaka olumlu bir işlevsel öğretiyi sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda ekonomik durumun ergenlerin psikolojik sağamlığını mutlaka olumlu etkileyeceği düşünülebilir.

Anne baba tutumu alt boyutlarından kontrol-denetleme ($F=16.55$; $p<0.05$) ve psikolojik özerklik ($F=35.91$; $p<0.05$) puan ortalamalarının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

Ekonomik durumunu düşük ve orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görölmüştür. Ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görölmüştür. Bunun yanında ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalaması, ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan katılımcıların puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir. Son olarak ekonomik durumunu orta derecede algılayan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, ekonomik durumunu yüksek derecede algılayan katılımcıların puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görölmüştür.

Alanyazında yapılan çalışmalardan bazıları algılanan ekonomik durum ile anne baba tutumları arasında anlamlı farklılık belirlerken (Alpoğuz, 2014; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Çoban, 2020) bazılarının anlamlı farklılık tespit etmediği (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) görölmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde Alpoğuz (2014), ailenin gelir düzeyi yükseldiğinde ilkokul çocuklarının ebeveynlerinde gördükleri tutumların demokratikleştiğini, ailenin aylık gelir düzeyi düştüğünde ilkokul

çocuklarının ebeveynlerini otoriter olarak algıladıklarını belirlemiştir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) ebeveynlerin aylık geliri azaldığında çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum davranışlarının arttığını belirlemiştir. Çoban (2020) ailesinin ekonomik durumunu düşük olarak nitelendiren öğrencilerin ailelerinin otokratik tutuma sahip olduğunu belirtmiştir.

Anlamli farklılık göstermeyen sonuçlara alanyazında sadece Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in çalışmasında rastlanmıştır. Buna göre ebeveynlerin aylık gelirine göre ebeveyn tutumlarında, izin verici, otoriter ve demokratik tutum alt boyutları ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Buna göre; ailenin ekonomik düzeyi arttıkça ergenlerin psikolojik özerklik algılarının da arttığı söylenebilir. Kontrol-denetleme alt boyutunda ise ergenlerin ailelerinin ekonomik düzeyi arttıkça kontrol-denetleme algıları düşmektedir.

Kendini affetme ($F=3.52$; $p<0.05$) ve durumsal affetme ($F=5.27$; $p<0.05$) puanlarının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan katılımcıların kendini affetme ve durumsal affetme puanlarının, ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcıların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Diğerlerini affetme alt boyutu ile affetme toplam ölçek puanlarının algılanan ekonomik durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) görülmüştür.

Alanyazında yapılan çalışmalardan bazıları algılanan ekonomik durum ile affetme arasında anlamlı farklılık belirlerken (Gürbüz, 2016) bazılarının anlamlı farklılık tespit etmediği (Şahin, 2013; Ezerçe 2016; Gürbüz, 2016) görülmektedir.

Anlamli farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde Gürbüz (2016) evliliklerinde aldatılan kişilerden ekonomik düzeyi yüksek olanların kendilerini affetmelerinin ekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Anlamli farklılık görülmeyen çalışmalar incelendiğinde Şahin (2013) üniversite öğrencilerinin affedicilik ile psikolojik iyi olma durumunun gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediğini belirlemiştir. Ezerçe (2016) ise eşlerin suçu affetme ve yaşam doyumu arasında ailenin gelir durumunun farklılık göstermediğini

ortaya koymuştur. Gürbüz (2016), evliliklerinde aldatılan kişilerin affetme, durumu affetme boyutlarında farklılık belirlememiştir.

Buna göre; affetme ve alt boyutlarında alanyazındaki bulguların araştırma bulgularını desteklediği söylenebilir. Her ne kadar durumsal affetme puanları arasında anlamlı farklılıklar belirlenmiş olsa da affetme ve alt boyutlardan diğerlerini affetme için aile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Bununla beraber alanyazında kısıtlı sayıda araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmanın alanyazına önemli katkıda bulunulacağına inanılmaktadır. Buradan hareketle ergenlerin aylık gelir düzeyinde affetme tutumlarını araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğuna, araştırma sonuçlarının yapılacak çalışmalara temel teşkil edeceğine inanılmaktadır.

5.1.1.7. Profesyonel yardım almaya yönelik tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t = -6.63$; $p < 0.05$). Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Turgut, (2015) ergenlerin profesyonel yardım alması ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık belirlerken bazı araştırmalarda anlamlı farklılık tespit edilmediğini (Bahadır, 2009; Turgut, 2015) söyleyebiliriz.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde; Turgut (2015) ergenlerin psikolojik sağlamlığını çeşitli değişkenlere göre incelediği araştırmasında kız ergenlerin erkek ergenlere göre anlamlı düzeyde daha fazla sosyal destek algıladığını ve profesyonel yardım almayan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuç araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bunun yanında 10. sınıfta okuyan ergenlerin destek puan ortalaması, 11. sınıfta okuyan ergenlerin destek puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Aynı çalışmada 11. sınıfta okuyan kız ergenlerin 9 ve 10. sınıfta okuyan kız ergenlere göre destek puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Anlamlı farklılık tespit edilmeyen araştırmalar incelendiğinde, Bahadır (2009) üniversite öğrencileri üzerine gerçekleştirdiği çalışmada psikolojik destek alma

durumuna göre katılımcılarda anlamlı bir farklılığa rastlamadığını belirtmiştir. Turgut (2015) yaptığı çalışmada erkek ergenlerin aldıkları destek puanlarının sınıf seviyelerine göre bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar araştırma bulgularıyla ile örtüşmemektedir.

Buna göre; ergenlerin psikolojilerini destekleyecek veya geliştirecek aile, akran, çevre veya profesyonel kişilerden; destek, yardım, profesyonel yardım, sosyo-psikolojik yardım alma ile ilgili araştırmaların sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarının yapılacak çalışmalara temel teşkil edeceği düşünülmektedir.

Anne baba tutumu alt boyutlarından kabul-ilgi ($t=-3.15$; $p<0.05$) ve kontrol-denetleme ($t=-4.96$; $p<0.05$) puan ortalamasının daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi ve kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Bunun yanı sıra psikolojik özerklik puan ortalamasının daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında profesyonel yardım alma değişkeni ile anne baba tutumları arasında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buna göre; profesyonel yardım almayan ergenlerin kabul-ilgi ve kontrol-denetleme algılarının, daha önce profesyonel yardım alan ergenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca daha önce profesyonel yardım alan ergenler ile almayan ergenler arasında psikolojik özerklik algısında farklılık oluşmamıştır. Araştırma sonuçlarının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra ergenlerin daha önce profesyonel yardım alma ile psikolojik sağlamlık durumlarına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Affetme ($t=-3.39$; $p<0.05$), alt boyutlardan kendini affetme ($t=-4.61$; $p<0.05$) ve durumsal affetme ($t=-2.96$; $p<0.05$) puan ortalamalarının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan katılımcıların affetme toplam puanı, durumsal affetme ve kendini affetme puanlarının, daha önce profesyonel

psikolojik yardım alan katılımcıların puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Bunun yanısıra diğerlerini affetme puanlarının daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında yapılan çalışmalardan bazılarında profesyonel yardım alma ile affetme arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenirken (Şahin, 2013; Gürbüz, 2016) bazılarında ise anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir (Thoresen ve diğerleri, 2000).

Şahin (2013) üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmasında psikolojik yardım alan üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım almayan üniversite öğrencilerine göre affedicilik davranışlarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Gürbüz (2016) evliliklerinde aldatılan kişilerden psikolojik destek almayan bireylerin psikolojik destek alan bireylere göre affetme davranışlarında daha yüksek düzeyde tutum içinde olduğunu belirtmiştir. Thoresen ve diğerleri (2000) affediciliğin ve alt boyutlarının bireyin psikolojik yardım almasıyla ilişkili olmadığını belirtmiştir.

Buna göre: profesyonel psikolojik yardım almayan ergenlerin kendini affetme, durumsal affetme ve affetme davranışlarında profesyonel psikolojik yardım alan ergenlerden daha yüksek düzeyde olumlu tutum içinde oldukları söylenebilir. Bu durum psikolojik yardım almayan ergenlerin güven duygularının yüksekliğiyle açıklanabilir. Ancak çok sınırlı sayıda araştırmanın bu sonuçları desteklediği görülmüştür. Profesyonel yardım alma ile affetme davranışına yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

5.1.1.8. Kardeş Sayısına Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=7.10$; $p<0.05$). Buna göre; tek çocuk olan ve 1 kardeşi olan katılımcıların psikolojik sağlamlık puan ortalamalarının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcıların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazında kardeş sayısı ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun yanısıra birçok

çalışmanın sonunda kardeş sayısı ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık olmadığı (Bahadır, 2009; Aktay, 2010; Atik, 2013; Gündüş, 2013) görülmektedir.

Anlamlı farklılık tespit edilmeyen araştırmalar incelendiğinde; Bahadır (2009)'ın araştırmasında evde 1-6 kişi olarak yaşayan öğrencilerin, evde 7 ve daha fazla kişi yaşayan öğrencilere göre psikolojik sağlamlık puan ortalamasının daha yüksek olduğu ancak ortalamalar arasında anlamlı farklılık tespit edilmediği görülmüştür. Altay (2010) kardeşi veya kardeşleri olan lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyinde farklılık belirlememiştir. Atik'in (2013) araştırmasında ise aile yapısında içyansıma, içgörü ve toplam sağlamlılık puan ortalaması arasında kardeş sayısına göre anlamlı farklılık belirlenmediği görülmüştür. Son olarak Gündüş (2013)'ün araştırmasında lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyinde anlamlı farklılık belirlenmediği görülmüştür.

Buna göre; araştırma bulgularının çalışmada elde edilen sonuçları desteklemediği söylenebilir. Kardeş sayısındaki azalmanın psikolojik sağlamlığın artmasıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu durumun nedeninin araştırmanın yapıldığı zaman, örneklem, sınırlılıklar olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan bulguların alanyazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anne baba tutumlarının alt boyutları; kontrol-denetleme ($F=3.54$; $p<0.05$) psikolojik özerklik ($F=30.28$; $p<0.05$) ve kabul-ilgi ($F=10.63$; $p<0.05$) puan ortalamalarının kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

Tek çocuk olan ve 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer bir sonuca göre de tek çocuk olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, 1 kardeş ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. 1 kardeşi olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, 2 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine 3 ve daha fazla kardeşi olan katılımcı ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, tek çocuk ve 1 kardeşi olan

katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür

Alanyazındaki çalışmalardan bazılarında kardeş sayısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı farklılık belirlenirken (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) bazılarında anlamlı farklılık tespit edilmediği (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Çoban, 2020) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar incelendiğinde; Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in yaptığı araştırmada çocuk sayısına göre aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarında tek çocuğu olanlar lehine anlamlı farklılık saptanmıştır. Bu sonuç araştırma bulgularını desteklemektedir.

Anlamlı farklılık tespit edilmeyen araştırmalar incelendiğinde; Aydoğdu ve Dilekmen (2016), ebeveyn tutumlarının alt boyutlarından demokratik tutum, otoriter tutum ve izin verici tutumun çocuk sayısına göre anlamlı farklılık göstermediğini belirtmiştir. Çoban (2020) araştırmasında ailelerin çocuk sayısının anne baba tutumlarına göre anlamlılık göstermediğini belirlemiştir.

Buna göre; alanyazında yapılan araştırmalar aşırı koruyucu ebeveyn tutumları düzeyinde araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Diğer alt boyutlarda çocuk sayısı gruplarında araştırma bulgularını destekleyen sonuçlara rastlanmamıştır. Bu durumun alanyazına önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Affetme ölçek ve alt boyut puan ortalamaları arasında kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında kardeş sayısına göre affetme ve alt boyut puanlarını yordayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonucunda affetme ve alt boyutlarına yönelik olarak ergenlerde kardeş sayısına göre anlamlılık olmadığının ortaya konulmasının alanyazına temel kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

5.1.1.9. Doğum Sırasına Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık ölçek puan ortalamasının doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3.85$; $p<0.05$). Buna göre tek çocuk ve en büyük çocuk olan katılımcı ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ortanca/aradaki çocuk olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür

Alanyazında doğum sırası değişkeni ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmayan çalışmalara (Bahadır, 2009; Yıldırım, 2014; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016) rastlanmıştır. Bunun yanında alanyazında doğum sırası ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık içeren çalışmaya rastlanmamıştır.

Anlamlı farklılık belirlemeyen araştırmalar incelendiğinde; Bahadır (2009), lise öğrencilerinin doğum sıralarının psikolojik sağlamlık üzerinde farklılık yaratmadığını belirtmiştir. Yıldırım (2014) benzer bir sonucu belirlemiştir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) çocukların doğum sırasının psikolojik sağlamlığı üzerine anlamlı bir fark belirlememiştir.

Anne baba tutumlarının alt boyutları; kontrol-denetleme ($F=4.48$; $p<0.05$), psikolojik özerklik ($F=14.04$; $p<0.05$) ve kabul-ilgi ($F=7.70$; $p<0.05$) puan ortalamasının doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre;

Tek çocuk olan katılımcı ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, diğer katılımcıların puan ortamasına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Ailede en büyük çocuk ve tek çocuk olan katılımcıların kabul-ilgi algı puan ortalamasının, ailede ortanca/aradaki çocuk olan katılımcıların kabul-ilgi puan ortalamasına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer yandan tek çocuk olan katılımcıların psikolojik özerklik algı puan ortalamasının, diğer katılımcıların psikolojik özerklik algı puan ortalamasına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine ailede en büyük ve ortanca / aradaki çocuk olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, ailede en küçük çocuk olan katılımcıların kontrol-denetleme algı puan ortalamasına göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Alanyazında incelenen araştırmalarda doğum sırası ile anne baba tutumlarını yordayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma bulgularıyla çocuğun ailedeki doğum sırası ile anne baba tutumlarının alt boyutlarından kontrol-denetleme, psikolojik özerklik, kabul-ilgi arasında anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bu durumun alanyazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Affetme toplam ölçek puan ortalaması ve alt boyut puan ortalamasının doğum sırası değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0.05$) tespit edilmiştir.

Alanyazında incelenen araştırmalarda doğum sırası ile affetme ve alt boyutlarını yordayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma bulgularında doğum sırası ile affetme ve alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler belirlenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.2. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma

5.1.2.1. Anne Baba Tutumu, Affetme ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Korelasyona Yönelik Tartışma

Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile anne baba tutum ölçeğinin alt boyutları; kabul-ilgi, psikolojik özerklik, kontrol-denetleme puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Anne-baba tutumuna ilişkin olumlu algı yükseltikçe psikolojik sağlamlık düzeyi artmaktadır. Benzer şekilde Özen (2019), çalışmasında psikolojik sağlamlık ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiş, demokratik ebeveyn tutumları ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit etmiştir. Aynı çalışmada ebeveynlerin otoriter tutumları ile alt boyutlardan içsel ve dışsal koruyucu boyutlar arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit etmiştir. Lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin, bir zorlukla karşılaştıkları stresli durumlarda, yaşadıkları sorunların üstesinden gelmelerine destek olan içsel ve dışsal koruyucu faktörlerle anne baba tutumları arasında anlamlı ilişkiler olduğu düşünülmektedir.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde psikolojik sağlamlık ile anne baba tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki içeren (Özen, 2019; Çiftçi ve Ünsal, 2019) araştırmalara rastlanırken, bazı araştırmalarda da negatif yönlü anlamlı ilişki belirlendiği (Akça, 2012) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar aşağıda verilmektedir:

Çiftçi ve Ünsal (2019); Arastaman ve Balcı (2013) benzer çalışmalarda yılmazlığın önemli yordayıcılarından birinin algılanan aile desteği olduğu yönünde bulgulara ulaşmışlardır. Bu durum araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin anne baba tutumları ve yılmazlık düzeyi arasında ilişkiyi incelediğimizde; demokratik anne ve baba davranışları ile yılmazlık arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki belirlenmiştir. Otoriter anne ve baba tutumları ile yılmazlık arasında ise negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Onat (2010) benzer araştırmasında ebeveynlerin demokratik tutumlarının öğrencilerde yılmazlık düzeyini olumlu yönde etkilediğini, ancak otoriter ebeveyn tutumu yaşayan öğrencilerin yılmazlık düzeylerinin olumsuz yönde etkilendiğini bulmuştur. Alanyazın incelendiğinde araştırmaların çoğunluğunun algılanan aile desteği üzerine yapıldığı görülmektedir (Arastaman ve Balci, 2013; Malkoç ve Yalçın, 2015; Yılmaz ve Sipahioğlu, 2012).

Işık (2016) yaptığı metaanaliz araştırmasında ise Türkiye’de yılmazlık ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen sadece altı çalışma olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmalardaki yılmazlıkla ilişkili sonuçlar ile araştırmanın bazı değişkenlerine yönelik sonuçlar benzerlik göstermektedir.

Kurdek ve Fine (1994) ergenlerde psikososyal yeterliği araştırmış, Eldeleklioğlu (1996) öğrencilerin karar verme becerisini araştırmış, Çakmen (2004) ise ebeveyn tutumları ile bağımsızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmalardaki ortak sonuç, çalışmalardaki değişkenlerin pozitif anlamda yordanması için en iyi aile ortamının demokratik ailelerde bulunduğu belirlenmesidir.

Yurt dışı çalışmalarda (Leung ve Leung, 1992; Dew ve Huebner, 1994; Sastre ve Ferriere, 2000) ailede nitelikli ilişkilerin çocukların yaşam doyumlarının ve psikolojik iyi oluşlarının önemli bir yordayıcısı olduğu pek çok araştırma sonucu ile desteklenmiştir. Baumrind, sınıflandırmasında (rehberlik eden, demokratik davranan, destekleyen) yaşam doyumu ile yetkin aile tutumu arasında çok güçlü pozitif yönlü ilişki ortaya koymuştur (McFarlane, Bellissimo ve Norman, 1995; Suldo ve Huebner, 2004).

Demokratik ya da yetkin aile tutumu, çocukların sorumluluk sahibi olmaları ve özgüvenli yetişmeleri için önem taşımaktadır (Baumrind, 1991). Bunun tersine hareket eden, çocuğa sorumluluk vermeyen, ihmalkâr davranışta bulunan anne baba tutumlarının bireyin okula olan bağlılığını azalttığı ve çocukta davranış problemlerine neden olduğu bulunmuştur. Çocukları için yüksek beklenti içinde olan otoriter aileler,

çocuklarıyla göreceli olarak davranış problemleri yaşamasalar da, çocuklarının özgüvenleri ve benlik saygıları düşük olmaktadır. Aşırı hoşgörülü anne babaların çocukları ise okulda ve toplumda bazı sosyal problemler yaşadıkları gibi hayatlarının merkezine arkadaşlarını almaktadırlar (Arıdağ ve Seydooğulları, 2019).

Alanyazında desteklenen sonuçlar demokratik tutumun çocukların sosyal ilişkilerinde başarılı olma, özgüvenli davranma ve sorumluluk almasının beklenen bir durum olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan otoriter tutumun çocuklar üzerinde yıkıcı etki gösterdiği, çocuğun benlik saygısı ve özgüvenini sarstığı, yaşam doyumunda olumsuz sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır.

Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile *affetme* ölçeğinin tamamı ve alt boyutları kendini affetme, diğerlerini affetme, durumsal affetme puan ortalaması arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Anne-baba tutumuna ilişkin olumlu algı yükseltikçe psikolojik sağlamlık düzeyi de artmaktadır.

Alanyazında incelenen çalışmalardan bazılarında anne öğrenim düzeyi ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı ilişki belirlenirken (Enright ve Coyle, 1998; Thoresen ve diğerleri, 2000; Bugay ve Demir, 2011) bazılarında herhangi bir ilişki tespit edilemediği (Şahin, 2013) görülmektedir.

Anlamlı farklılık belirleyen araştırmalar aşağıda verilmektedir;

Enright ve Coyle (1998) affetmeyi, “*kişinin kendisine dönük işlenen kusur ve incitilmeye karşı, incitene karşı hak etmediği halde gösterdiği sevgi ve merhamet*” olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber affetmeyi merhamet ve sevgi göstererek; öz alma, darılma, gücenme vb. davranış gösterme hakkından vazgeçme olarak tanımlamıştır. Thoresen ve diğerleri (2000)’nin yaptıkları çalışmada affetme olumsuz duygulardan vazgeçme olarak görülse de, affedilecek kişiye karşı hoşgörü ve empati gibi olumlu duyguların hissedilmesini sürece dâhil ettiğini değerlendirmiştir. Her iki araştırmada anne eğitim düzeyinin artmasının affetme üzerinde anlamlı derecede yordayıcı bir etki yaptığı belirtilmiştir.

Bugay ve Demir (2011) araştırmasında bir durumu affedebilme, başkasını affedebilme veya kendini affedebilme kapasitesinin yaşam doyumu ile pozitif yönlü bir ilişki gösterdiğini belirtmişlerdir. Bireyin affetme düzeyi arttıkça depresif duygu durumları, stres ve kaygı durumlarının azaldığı görülmüştür. Böylece psikolojik iyi olma hali de güçlenmektedir.

Ezerçe (2016), affetme davranışını etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yaptığı araştırmada anne baba tutumlarıyla affetme davranışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edemediğini ifade etmiştir.

Eraslan ve Arıcıoğlu (2015), affedicilik davranışının psikolojik sağlamlığı yordama etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada psikolojik sağlamlık ile affetme arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Psikolojik sağlamlığın, affetmenin alt boyutlarından durumu affetme, kendini affetme ve diğerlerini affetme tarafından yordandığını belirlemiştir.

Buna göre; ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme davranışları arasında pozitif yönlü ve genelde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Yani ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ile affetme davranışlarından herhangi biri yükselirse diğerleri de pozitif yönde yükselmektedir. Bu durum alanyazında da desteklenmektedir.

Psikolojik özerlik ve kontrol denetleme alt boyutları arasında negatif yönlü düzeyde düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer alt boyutlarda pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bu durum alanyazında da desteklenmektedir.

5.1.2.2. Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Tartışma

Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine yönelik analizlerin sonuçlarına göre; algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı değişkenleri birlikte psikolojik sağlamlıktaki değişimin yaklaşık %48'ini açıklamaktadır. Diğer bir ifadeyle algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı, psikolojik sağlamlığı yordamaktadır. Psikolojik sağlamlık üzerindeki en önemli etkinin kabul-ilgi algısı olduğu, bu etkinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu; psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkiye sahip diğer değişkenlerin sırasıyla kendini affetme, psikolojik özerklik algısı, durumsal affetme, kontrol-denetleme algısı, diğerlerini affetme olarak sıralandığı ve tüm değişkenlerin pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir.

Hannah ve Morrissey (1986) yaptıkları araştırmada Kanadalı ergen bireylerdeki psikolojik sağlamlık ile cinsiyet, yaş, okuldaki sınıf, din ve refah, dayanıklılıktaki farklılıklara yönelik regresyon analizinde önemli ölçüde ilişki bulmuştur. Bu

analizlerde yaş, sınıf, din, cinsiyet ve mutluluk değişkenlerinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu ve ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının %73'ünü açıkladığı tespit edilmiştir.

Williams ve Nelson-Gardell (2012), cinsel istismara uğramış ergenlerde okul bağlılığı, umut ve beklentinin yılmazlığı yordadığını bulmuştur.

Bu araştırmayla benzer biçimde Arastaman ve Balcı (2013) ile Arıdağ ve Seydooğulları (2019), algılanan anne baba tutumlarının psikolojik sağlamlığın önemli yordayıcılarından birisi olduğunu belirlemişlerdir.

Aşcıoğlu Önal (2014) yaptığı araştırmada yordanan değişken olarak aldığı kendini affetmenin regresyon analizinde bireylerde görülen ruminasyon ve empatinin kişisel rahatsızlık alt boyutunda aynı anda kendini affetme davranışını anlamlı düzeyde yordadığını bulmuştur.

Gürbüz (2016) yaptığı araştırmada, psikolojik sağlamlığın evlilikleri sürecinde aldatılan eşlerin affetme davranışlarının % 11.7' sini yordadığını tespit etmiştir.

Tunca ve Durmuş (2018) araştırmasında, öğrencilerin anne baba tutum algıları ile affetme düzeyleri arasında ilişkiyi araştırmış, ebeveynlerini demokratik algılayan öğrencilerin durumu affetme ve kendini affetme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu, anne-baba tutum algısı otoriter ve koruyucu-istekçi olan öğrencilerin durumu affetme ve kendini affetme eğilimlerinin düşük olduğunu belirlemiştir. Demokratik anne baba tutumu ile affetme arasında pozitif ilişki bulunurken, otoriter tutum ve koruyucu-istekçi tutum ile affetme arasında negatif ilişki bulunmaktadır. Cinsiyete göre affetme arasında ise (genel, kendini, başkalarını ve durumu) anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuçlar araştırma ile paralellik göstermektedir.

5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.2.1. Sonuçlar

Yapılan analizler sonucunda, psikolojik sağlamlık düzeyinin;

- Cinsiyete göre erkeklerin psikolojik sağlamlık düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Sınıf düzeyine göre, 9. ve 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Anne öğrenim durumuna göre, anne öğrenim düzeyi lise olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının anne öğrenim düzeyi ilköğretim olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Baba öğrenim durumu açısından psikolojik sağlamlık puan ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmediği belirlenmiştir.
- Ailenin aylık gelirin'e göre, aile aylık geliri 4000 TL ve üstü olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, aile aylık geliri 2000-4000 TL olan öğrencilerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Algılanan ekonomik duruma göre, ekonomik durumunu orta olarak algılayan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ekonomik durumunu düşük ve yüksek olarak algılayan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Profesyonel yardım alma durumuna göre, daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Kardeş sayısına göre, ailede tek çocuk ve 1 kardeşi olan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ailede 2 ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Doğum sırasına göre, ailede tek çocuk ve en büyük çocuk olan ergenlerin psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, ailede ortanca/aradaki çocuk olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, algılanan anne baba tutum düzeyinin;

- Cinsiyete göre kızların kontrol-denetleme alt boyutunda ve erkeklerin kabul- ilgi alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı, psikolojik özerklik boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı belirlenmiştir.
- Sınıf düzeyi değişkeninde,
 - 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - 9. Sınıfta öğrenim gören ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, 10, 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
 - Psikolojik özerklik boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Anne öğrenim durumunda,
 - Anne öğrenim durumu lise mezunu ve üniversite mezunu olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - Anne öğrenim düzeyi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasına göre,
 - Anne öğrenim düzeyi okuryazar olmayan, ilköğretim mezunu ve lise mezunu olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Baba öğrenim durumunda,

- Baba öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre,
- Baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamalarının, baba öğrenim düzeyi lise ve üniversite mezunu olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre,
- Baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu ve lise mezunu olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Ailenin aylık gelirine göre,
 - Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve daha az, 4000-6000TL ve 6000TL ve daha fazla olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000-4000TL olan ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - Aile aylık ortalama geliri 6000TL altı olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 6000TL üstü olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı ile 2000-4000TL olan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 4000-6000TL olan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,
 - Aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 2000TL üstü olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,
 - Aile aylık ortalama geliri 2000-4000TL olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 4000TL ve üstü olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,
 - Aile aylık ortalama geliri 4000-6000TL olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamasının, aile aylık ortalama geliri 6000TL ve daha üstü olan

ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Algılanan ekonomik duruma göre,
 - Ekonomik durumunu düşük ve orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu yüksek düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - Ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin psikolojik özerklik puan ortalamasının, ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan katılımcı ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,
 - Ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan ergenlerin kontrol-denetleme puan ortalamalarının, ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan ergenlerin puan ortalamasına göre,
 - Ekonomik durumunu orta düzeyde algılayan ergenlerin kontrol-denetleme puan ortalamalarının, ekonomik durumunu yüksek düzeyde algılayan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Profesyonel yardım alma durumuna göre,
 - Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan ergenlerin kabul-ilgi ve kontrol-denetleme algı puan ortalamalarının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan ergenlerin puanlarından istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
 - Psikolojik özerklik puan ortalamasının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.
- Kardeş sayısına göre,
 - Ailede tek çocuk ve 1 kardeşi olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalamaları, 2 ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
 - Ailede tek çocuk olan ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamalarının, 1 ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

- Ailede bir kardeşi olan ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalamaları, 2 ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
- Ailede üç ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalamaları, tek çocuk ve 1 kardeşi olan ergenlerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
- Doğum sırasına göre,
 - Ailede tek çocuk olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalaması, diğer ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
 - Ailede en büyük ve tek çocuk olan ergenlerin kabul-ilgi algı puan ortalaması, ortanca/aradaki çocuk olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
 - Ailede tek çocuk olan ergenlerin psikolojik özerklik algı puan ortalaması, diğer ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
 - Ailede en büyük ve ortanca-aradaki çocuk olan ergenlerin kontrol-denetleme algı puan ortalaması, ailede en küçük çocuk olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.

Yapılan analizler sonucunda, ergenlerde affetme düzeyinin;

- Cinsiyete göre erkek ergenlerin affetme toplam puanları ile alt boyutlardan durumsal affetme ve kendini affetme puan ortalamasının kız ergenlere göre daha yüksek olduğu, diğerlerini affetme boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.
- Sınıf düzeyine göre,
 - 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,

- 9, 10 ve 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğerlerini affetme puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu,
- 9 ve 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin durumsal affetme alt boyut ve affetme ölçek puan ortalamasının, 11. sınıfta öğrenim gören ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Anne öğrenim durumuna göre, anne öğrenim düzeyi üniversite mezunu olan ergenlerin durumsal affetme puan ortalamasının, anne öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu ve lise mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu, kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puan ortalaması ve affetme ölçek puanları ortalaması arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Baba öğrenim durumuna göre,
 - Baba öğrenim düzeyi lise mezunu olan ergenlerin kendini affetme puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu ve üniversite mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu,
 - Baba öğrenim düzeyi lise mezunu ve üniversite mezunu olan ergenlerin durumsal affetme puan ortalamasının, baba öğrenim düzeyi ilköğretim mezunu olan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu,
 - Diğerlerini affetme alt boyutu ve affetme ölçek toplam puan ortalaması arasında baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Ailenin aylık gelirin göre,
 - Aile aylık ortalama geliri 2000TL üstü olan ergenlerin durumsal affetme puan ortalamalarının, aile aylık ortalama geliri 2000TL ve altı olan ergenlerin puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu,
 - Kendini affetme, diğerlerini affetme alt boyut puan ortalaması ve affetme ölçek toplam puan ortalamasının ailenin aylık ortalama gelirin değişkeni açısından farklılık göstermediği belirlenmiştir.

- Algılanan ekonomik duruma göre,
 - Ekonomik durumunu orta ve yüksek düzeyde algılayan ergenlerin kendini affetme ve durumsal affetme puan ortalamasının, ekonomik durumunu düşük düzeyde algılayan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu,
 - Diğerlerini affetme alt boyut ve affetme ölçek puan ortalamasının algılanan ekonomik duruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.
- Profesyonel yardım alma durumuna göre,
 - Daha önce profesyonel psikolojik yardım almayan ergenlerin kendini affetme, durumsal affetme ve affetme toplam puan ortalamasının, daha önce profesyonel psikolojik yardım alan ergenlerin puan ortalamasına göre daha yüksek olduğu,
 - Diğerlerini affetme puan ortalamasının daha önce profesyonel psikolojik yardım alma durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.
- Kardeş sayısına göre, affetme ölçek puan ortalaması ve alt boyutları puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.
- Doğum sırasına göre affetme ölçek ve alt boyutlarının puan ortalamasının istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, psikolojik sağlamlık ile anne baba tutum ölçeği ve affetme arasında ilişki;

- Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile anne baba tutum ölçeğinin alt boyutları; kontrol-denetleme, psikolojik özerklik ve kabul-ilgi puan ortalamaları arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmiştir. Anne-baba tutumuna ilişkin olumlu algı arttıkça ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyinin yükseldiği belirlenmiştir.
- Psikolojik sağlamlık puan ortalaması ile affetme ve alt boyutları olan durumsal affetme, diğerlerini affetme ve kendini affetme puan ortalaması arasında pozitif

yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmiştir. Anne-baba tutumuna ilişkin olumlu algı arttıkça ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyinin yükseldiği belirlenmiştir.

- Anne baba tutumları ile affetme ve alt boyutları olan durumsal affetme, diğerlerini affetme ve kendini affetme puan ortalamaları arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişki belirlenmiştir. Affetme ve alt boyutlarından durumsal affetme, diğerlerini affetme ve kendini affetme davranışı arttıkça ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının 3 alt boyut puan ortalamalarının yükseldiği belirlenmiştir.
- Alt boyutlar düzeyinde ise psikolojik özerklik ve kontrol denetleme arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişki belirlenmiştir. Diğer alt boyutlarda pozitif yönlü ilişki belirlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi;

- Algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisine yönelik analizlerin sonuçlarına göre; algılanan anne-baba tutumu ve affetme davranışı değişkenleri birlikte psikolojik sağlamlıktaki değişimin yaklaşık %48'ini açıklamaktadır. Diğer bir ifadeyle algılanan anne-baba tutumlarının ve affetme davranışının, psikolojik sağlamlığı yordadığı belirlenmiştir.
- Ergenlerde psikolojik sağlamlık üzerinde en yüksek etkinin algılanan anne baba tutumu boyutlarından kabul-ilgi algısının olduğu ve bu etkinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı etkiye sahip diğer değişkenlerin sırasıyla kendini affetme, psikolojik özerklik algısı, durumsal affetme, kontrol-denetleme algısı ve diğerlerini affetme olarak sıralandığı ve tüm değişkenlerin pozitif yönlü olduğu belirlenmiştir.

5.2.2. Öneriler

- Benzer araştırmaların farklı örneklem grupları ve değişkenler ile yapılması, nitel ve karma yöntemler kullanılarak test edilmesi, ortaya çıkacak sonuçlar ile

bu araştırma sonuçlarının karşılaştırılmasının faydalı olacağı ve alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

- Türk toplumunda görülen kültürel ve yapısal farklılıklar, toplumun gençlere yüklediği cinsiyet rolleri, ebeveyn tutumlarının cinsiyet açısından farklılaşması ve özellikle kız ergenlerde bir baskı aracı olarak kullanılması, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının kabul-ilgi, kontrol-denetleme ve psikolojik özerklik alt boyutlarında ve psikolojik sağlamlıklarında farklılığa neden olduğu düşünülmektedir. Bu durum araştırmacılar tarafından daha detaylı olarak araştırılabilir.
- Ergenlerde sınıf düzeyi düştükçe psikolojik sağlamlığın arttığı görülmüştür. Okul ve sınıf rehberlik planlamalarında bu durum dikkate alınarak farklı etkinlikler düzenlenebilir. Bazı araştırmalarda sınıf düzeyi yükseldikçe psikolojik sağlamlığın arttığı, bazı araştırmalarda da farklılık olmadığı görülmüştür. Buradan hareketle sınıf düzeyi değişkeni açısından ergenlerde psikolojik sağlamlığın etkisini ortaya koyacak yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Sınıf düzeyi ile affetme ve affetmenin alt boyutları arasında istatistiksel anlamda farklılıklar olduğu bulunmuştur. Bu nedenle ergenlerde affetme davranışının sınıf düzeyine göre farklılık göstermesi önem arz etmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçların ailelere profesyonel psikolojik yardım hizmeti sunan kişi ve kurumlara, ayrıca okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerine yardımcı olacağı söylenebilir.
- Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının anne eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Araştırmada baba eğitim durumu değişkenine göre ergenlerin psikolojik sağlamlıklarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Elde edilen sonuç, Türk aile yapısının özelliklerine uygundur. Evde anne ile geçirilen zamanın babaya oranla daha fazla olması ve anne ile çocuk arasındaki psikolojik etkileşimin, baba ile çocuk arasındaki etkileşime göre daha yoğun olmasıyla açıklanabilir. Sonuçlar ailelere ve aile ile yapılacak çalışmalara ışık tutabilir. Bununla birlikte, en yüksek psikolojik sağlamlık puan ortalamalarının, baba

öğrenim düzeyi “lise” olan ergenlerde görüldüğü tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçların, hazırlanacak aile rehberliği etkinliklerinde okul psikolojik danışmanlarına yol göstereceği düşünülmektedir. Türk toplumunda babaların annelere kıyasla çocuklarına karşı “duygularını belli etmekten kaçınan” figürler olduğu düşünüldüğünde, duygu paylaşımları ve destekleyici baba-çocuk ilişkisi geliştirme konusunda farkındalık sağlayacağına inanılmaktadır.

- Ergenlerin anne ve baba eğitim düzeyinde psikolojik sağlık, anne baba tutumlarından kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol-denetleme ile affetme davranışlarına yönelik konular tartışılmış olsa da bu konulara yönelik etkiyi araştırarak çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmanın yapıldığı dönem itibariyle Türkiye için geçinilebilir ortalama gelir düzeyinin 4.000-5.000 TL arasında olduğu söylenebilir. Bu bakımdan araştırma bulgularında ortaya çıkan 4.000 TL ve üstü aylık geliri olan ailelerde yetişen ergenlerin psikolojik sağlık düzeylerinin, daha düşük seviyede aylık geliri olan ailelerde yetişen ergenlere göre daha yüksek olmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Bununla birlikte araştırma sonucunu destekleyen çalışmalara çok rastlanmamıştır. Yapılacak yeni araştırmalarla ailelerin ekonomik durumlarına yönelik ayrıntılı değişkenler ortaya konulabilir, bu değişkenler üzerinden ergenlerin aylık gelir düzeyinde psikolojik sağlık tutumlarına yönelik etki daha geniş anlamda araştırılabilir.
- Ailenin gelir durumu değişkenine göre “durumsal affetme” puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar belirlenmiş, “kendini affetme” ve “diğerlerini affetme” ile aile gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Araştırmanın bu yönüyle alanyazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla ergenlerin aylık gelir düzeyiyle ilişkili olarak affetme davranışlarını araştırarak yeni araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Profesyonel psikolojik yardım alan ergenlerin psikolojik sağlık durumlarının, profesyonel yardım almayan ergenlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, psikolojik yardım verme hizmeti sağlayan kişi ve

kurumlarca, okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerince yol gösterici olabilir. Kriz odaklı olmayan, gelişimsel rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve sunulmasında meslek insanlarına katkıda bulunabilir.

- Ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını destekleyecek ve geliştirmesine yardımcı olabilecek profesyonel psikolojik destek veren kişiler, aile, akran, sosyal çevre gibi sosyal destek mekanizmalarından yardım alabilmelerine yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda politika geliştiriciler, eğitimde karar vericiler, akademisyenler ile uygulayıcıların bu süreci destekleyici etkinliklere yönelik ortak çalışmalar yapmasının uygun olacağı düşünülmektedir.
- Ergenlerde psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme davranışları arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunurken; psikolojik özerklik ve kontrol denetleme alt boyutları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Psikolojik sağlamlık, anne baba tutumları ve affetme davranışlarına yönelik ilişki tartışılmış olsa da konunun derinlemesine araştırılması ve elde edilecek sonuçların bu araştırma sonuçları ile karşılaştırılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Araştırmada ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde en yüksek pozitif yönlü etkiye “kabul-ilgi” algısının sahip olduğu; psikolojik sağlamlık üzerinde etkili diğer unsurların kendini affetme, psikolojik özerklik algısı, durumsal affetme, kontrol-denetleme algısı, diğerlerini affetme olarak sıralandığı ve tüm değişkenlerin pozitif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Okul rehberlik servislerinde ailelere yönelik; anne baba tutumları ile affetme davranışlarını destekleyici eğitimlerin verilmesi ve bu konuda ailelerin bilinçlendirilmesinin, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını arttıracak olduğu düşünülmektedir.
- Yapısal eşitlik Modellemesi yöntemi ile çalışılan araştırmaların güçlü ilişkiler ortaya koyduğu bilinmektedir. Bu sebeple; “Affetme davranışının psikolojik sağlamlık ile ilişkisinde algılanan anne baba tutumlarının aracı rolü” bir model olarak çalışılabilir, değişkenlerin alt boyutlarının ilişkileri daha net bir şekilde tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2018). *Psikolojik sağamlık programının ergenlerin psikolojik sağamlık düzeyine etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Akça, Z. K. (2012). *Genç yetişkinlikte algılanan anne-baba tutumlarının, kendini toparlama gücü ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akgün, Ü. (2018). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağamlığın yordayıcıları olarak güvengenlik ve mizah tarzları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akhtar, S. (2002). Forgiveness: Origins, dynamics, psychopathology, and technical relevance. *The Psychoanalytic Quarterly*, 71(2), 175-212.
- Aktan, T., ve Akar, A. (2020). Psikolojik Sağamlık Tutum Beceri Ölçeğinin (PSTBÖ) uyarlaması: Geçerlilik güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 665-679. <https://doi.org/10.17755/esosder.574101>.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aktay, E.T. (2010). *Risk altındaki ortaöğretim 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kendini toparlama güçlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alencar, T.F. & Abreu, E.L. (2019). Forgiveness from the offender's perspective: a review of systematics. *Psicologia: Ciência e Profissão*, 39, e185662. <https://doi.org/10.1590/1982-3703003185662>.
- Alpoğuz, D. (2014). *Algılanan ana-baba tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarına ve Türkçe dersi akademik başarılarına etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Anthony, E. J. (1987). *Children at high risk for psychosis growing up successfully*. In E. J. Anthony and B. J. Cohler (Eds.), *The Guilford psychiatry series. The invulnerable child* (p. 147–184). Guilford Press.

- Anthony, E. J. & Cohler, B. J. (Eds.). (1987). *The invulnerable child*. New York: *The Guilford Press*.
- Anthony, E. J. & Kopernik, C. (1974). *The child in his family* (Vol. 3). New York: Wiley.
- APA(American Psychological Association). (1921). *Mental development in man*. Paper presented at the Psychological Bulletin, US.
- Arastaman, G. & Balci, A. (2013). Investigation of high school students' resiliency perception in terms of some variables. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 922-928.
- Argun, B. (2019). *Beş faktör kişilik özelliklerinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordamasında psikolojik sağlamlığın aracı rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Tokat.
- Arnett, J.J. (2013). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach* (5th ed.). New York, NY: Pearson.
- Arslan, G. (2015). Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin (ÇGPSÖ-12) psikometrik özellikleri: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-12.
- Arslan, G. (2015a). *Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Arslan, G. (2015b). Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin (YPSÖ) psikometrik özellikleri: Düşük sosyoekonomik örnekleme de geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 344-357.
- Aşçıoğlu Önal, A. (2014). *Bilişsel çarpıtmalar, empati ve ruminasyon düzeyinin affetmeyi yordama gücünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atik, E. L. (2013). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörünün rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-63.

- Aydın, A. (2020). *Ergenlerin anne-babalarından algıladıkları psikolojik kontrol ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü, Karabük.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 570-585.
- Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma stilleri, başa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Azaklı, A. (2017). *Liseli ergenlerde psikolojik sağlamlığın duygusal zekâ ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bartone, P. T., Roland, R. R., Picano, J. J. & Williams, T. J. (2008). Psychological hardiness predicts success in US Army Special Forces candidates. *International Journal of Selection and Assessment*, 16(1), 78-81.
- Basım, H. N., ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Baskin, T. W., & Enright, R. D. (2004). Intervention studies on forgiveness: A meta- analysis. *Journal of counseling & Development*, 82(1), 79-90.
- Basset, T., Campbell, P. ve Anderson, J. (2006). Ruh sağlığı eğitimi ve öğretiminde hizmet kullanıcısı/sağ kalan katılımı: Engellerin üstesinden gelmek. *Sosyal Hizmet Eğitimi*, 25 (4), 393-402.
- Baş, A. (2019). *Ergenlerin sahip oldukları değerler, öznel iyi oluşları ve sosyal kaygıları arasındaki yordayıcı ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). S.Z.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding 3 patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75: 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4: 1-103.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95.
- Bee, H., ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Benson, P.L. (2003). Developmental assets and asset-building community: empirical foundations. In R.M. Lerner & P.L. Benson (Eds.). *Developmental assets and asset-building communities: Implications for research, policy, and practice*. New York, NY: Kluwer Academic Plenum. 19-43.
- Bindal, G. (2018). *Ergenlerin psikolojik sağlamlığın (Resilience), çocukluk çağındaki travma ve bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Block, J. H. (1950). *An experiemental Investi-gation of the construct of Ego control*. Unpublished doctoral dissertation. Standford University.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base*. New York, NY: Basic Books.
- Bozkurt, N. (2019). *Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Sınav Kaygısı ile İlişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Brennan, P. A., Le Brocque, R. & Hammen, C. (2003). Maternal depression, parent-child relationships, and resilient outcomes in adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(12), 1469-1477.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Brooks, R., Brooks, S. (2014). *Creating resilient mindsets in children and adolescents: A strength-based approach for clinical and nonclinical populations*. In: Prince-Embury S, Saklofske DH, editors. *Resilience Interventions for Youth in Diverse Populations*. Springer.

- Brown, R. P. (2003). Measuring individual differences in the tendency to forgive: Construct validity and links with depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 759–771. <https://doi.org/10.1177/0146167203029006008>.
- Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkalarını affetmeyi yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 8-17.
- Bulut, S., Doğan, U. ve Altundağ, Y. (2013). Ergen Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Adolescent Psychological Resilience Scale: Validity and reliability study. *Suvremena Psihologija*, 16(1), 21-32.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (Çeviren: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu). Kaknus Yayınları, İstanbul.
- Buyse, W.H. 1997. Behaviour problems and relationships with family and peers during adolescence. *Journal of Adolescence*, 20(6), 645-59.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (14. baskı). Ankara: PEGEM Akademi.
- Cacioppo, J.T., Petty, R.E., Feinstein, J.A. & Jarvis, WBG. (1996). Bilişsel motivasyonda yatınlık farklılıkları: Biliş ihtiyacına göre değişen bireylerin yaşamları ve süreleri. *Psikolojik Bülten*, 119(2), 197.
- Capella, E.W. & Weinstein, R.S. (2001). Turning around reading achievement: Predicators of high school students' academic resilience. *Journal of Educational Psychology*, 93(4): 758-71.
- Cederblad, M. (1996). Fifty years of epidemiologic studies in child and adolescent psychiatry in Sweden. *Nord J Psychiatry*, 50, 55-66.
- Cencirulo, R. S. (2001). *The relationship between hardiness and job satisfaction in elementary school teachers*. La Sierra University.
- Chiaromello, S., Sastre, M. T. M. & Mullet, E. (2008). Seeking forgiveness: Factor structure, and relationships with personality and forgivingness. *Personality and Individual Differences*, 45(5), 383-388.
- Cicchetti, D. & Garmezy, N. (1993). Prospects and promises in the study of resilience. *Development and Psychopathology*, 5, 497-502.
- Cicchetti, D., Rappaport, J., Sandler, I. N. & Weissberg, R. (2000). *The promotion of wellness in children and adolescents*. Washington, DC: CWLA Press.

- Cicchetti, D., Rogosch, F. A., Lynch, M. & Holt, K. D. (1993). Resilience in maltreated children: Processes leading to adaptive outcome. *Development and psychopathology*, 5(4), 629-647.
- Clark, R. (1983). *Family life and school achievement: Why poor Black children succeed or fail*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cok, F., Ann Gray, L. & Ersever, H. (2001). Turkish university students' sexual behaviour, knowledge, attitudes and perceptions of risk related to HIV/AIDS. *Culture, Health & Sexuality*, 3(1), 81-99.
- Coleman, J. & Hagell, A. (2007). *The nature of risk and resilience in adolescence*. In J. Coleman & A. Hagell (Eds.), *Adolescence, risk and resilience: Against the odds*. West Sussex: John Wiley & Sons, 1-16.
- Collishaw, S., Pickles, A., Messer, J., Rutter, M., Shearer, C., Maughan, B. (2007) Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment: Evidence from a community sample. *Child Abuse Negl*, 31, 211-229.
- Cosden, M. (2001). Risk and resilience for substance abuse among adolescents and adults with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, Jul/Aug 34(4).
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi, 6. Baskı, 591.
- Boon, S. D. & Sulsky, L. M. (1997). Attributions of blame and forgiveness in romantic relationships: A policy-capturing study. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12(1), 19.
- Cwik, M., Goklish, N., Masten, K., Lee, A., Suttle, R., Alchesay, M., ... Barlow, A. (2019). "Let our apache heritage and culture live on forever and teach the young ones": Development of The elders' resilience curriculum, an upstream suicide prevention approach for American indian youth. *American Journal of Community Psychology*. doi:10.1002/ajcp.12351.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2010). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakmen, F. O. (2004). *İlkokul üç, dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin bağımlılık eğilimleri ve anne-babalarının tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. America: Challenges and Prospects içinde, 27-43.

- Çalış, N. (2019). *Ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin aile ilişkilerinin okul yaşamına yansımaları ve okul sosyal hizmeti*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi Arıdağ, N, ve Ünsal Seydooğulları, S. (2019). Lise öğrencilerinin yaşam doyumu ve yılmazlık düzeylerinin anne-baba tutumlarıyla ilişkisi açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 1037-1060. doi: 10.16986/HUJE.2018038527.
- Çoban, Y. (2020). *15-17 yaş arası lise öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Dacey, J.S. & Travers, J.F. (1996). *Human development. Third edition*. Chicago: Benchmark Publishers.
- Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Daniel, B., Wassell, S., Ennis, J., Gilligan, R. & Ennis, E. (1997). Critical understandings of child development: the development of a module for a postqualifying certificate course in child protection studies. *Child and Family Social Work*, 2(4):209-219.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3): 487-496. doi: 10.1037/0033-2909.113.3.487.
- Dekovic, M. & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: effects of parenting in adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20: 163-176.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 15(1), 105-122.
- Dent, R.J. & Cameron, R.J.S. (2003). Developing resilience in children who are in public care: the educational psychology perspective. *Educational Psychology in Practice*, 19(1).
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Sempozyum Dizisi*, 63,19-21.
- Dew, T. & Huebner, E.S. (1994). Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 33, 185-199.
- DiBlasio, F.A. (1998). The use of a decision- based forgiveness intervention within intergenerational family therapy. *Journal of family Therapy*, 20(1), 77-96.

- DiBlasio, F. A. (2000). Decision-based forgiveness treatment in cases of marital infidelity. *Psychotherapy: theory, research, practice, training*, 37(2), 149.
- Dinç, B. (2010). *Ergenlik döneminde beden imgesinin gelişimi üzerine aile, akran ve televizyonun etkilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, T. (2015). Kısa psikolojik sağlamlık ölçeğinin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Dolgin, K. G. (2014). *The adolescent development, relationships and culture. Ergenlik psikolojisi gelişim, ilişkiler ve kültür*. (Çev. Özen D). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Durlak, J.A. (1998). Common risk and protective factors in successful prevention programs. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 512-520.
- Early, T.J. and Vonk, M.E. 2001. Effectiveness of school social work from a risk and resilient perspective. *Children and Schools*, 23(1), 9-31.
- Eaton, J., Ward Struthers, C. & Santelli, A.G. (2006). Dispositional and state forgiveness: The role of self-esteem, need for structure, and narcissism. *Personality and Individual Differences*, 41(2), 371–380. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.02.005>.
- Egeland, B., Carlson, E. & Sroufe, L.A. (1993). Resilience as process. *Development and Psychopathology*, 5(4), 517-528
- Egeland, B., Jacobvitz, D. Sroufe, L.A. (1988). Breaking the cycle of abuse. *Child Development*, 59(4), 1080-1088.
- Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve sorunları*. İstanbul Yayınları, İstanbul.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar strejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elder, G.H. (1985). Families and lives: some developments in life-course studies. *Journal of Family History*, 12(1-3), 179-199.

- Enright, R. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self forgiveness. *Counseling and Values*, 2(40), 107-126. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1996.tb00844.x>.
- Enright, R.D. & Coyle, C.T. (1998). *Researching the process model of forgiveness within psychological interventions*. (In Worthington, E. L. (Eds.)). Dimensions forgiveness and relationship satisfaction of forgiveness: Psychological research and theological perspectives. Philadelphia Templeton Foundation Press, 139-161.
- Enright, R.D. & Fitzgibbons, R. P. (2015). *Forgiveness therapy: An empirical guide for resolving anger and restoring hope*. American Psychological Association.
- Enright, R. D., Freedman, S. & Rique, J. (1998). The psychology of interpersonal forgiveness. *Exploring forgiveness*, 46-62.
- Enright, R.D., Gassin, E.A. & Wu, C.R. (1992). *Forgiveness: A developmental view*.
- Er, G. (2018). *Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerle modellenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erarslan, Ö. (2014). *Bilişsel Üçlü Envanteri, üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlık ile depresif belirtiler ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkide benlik saygısı, pozitif dünya görüşü ve umudun aracı rolünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eraslan, Ç. B. ve Arıcıoğlu, A. (2015). Psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak affedicilik. *E-International Journal of Educational Research*, 5(4), 70-82. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.05325>.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York, NY: W. W. Norton.
- Exline, J. J., Baumeister, B. J., Bushman, B. J., Campbell, W. K. & Finkel, E. J. (2004). Too proud to let go: Narcissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 894-912
- Ezerçe, E. (2016). *Eşlerin suçu affetmesi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fergusson, D., & Lynskey, M. (1996). Adolescent resiliency to family adversity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37(3), 281-292.

- Fincham, F.D. & Hall, J.H. (2005). *Parenting and the marital relationship*.
- Fletcher, A.C., Steinberg, L. & Sellers, E.B. (1999). Adolescents' well-being as a function of perceived interparental consistency. *Journal of Marriage and the Family*, 599-610.
- Fletcher, D. & Sarkar, M. (2013). Psychological resilience. *European psychologist*.
- Freud, S. (1953). *(hree essays on the theory of sexuality*. (7nd ed.).Hogarth Press, New York.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J.H. & Martnussen, M. (2006). A new rating scale for adult resilience: whatare the central protective resources behindhealthy adjustment?, *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 12(2): 65-76.
- Garmezy, N. (1971). Vulnerability research and the issue of primary prevention. *American Journal of Orthopsychiatry*, 41(1), 101-116.
- Garmezy, N. (1974a). Children at risk: The search for the antecedents of schizophrenia: II. Ongoing research programs, issues, and intervention. *Schizophrenia Bulletin*, 9, 55-125.
- Garmezy, N. (1974b). *The study of competence in children at risk for severe psychopathology*. In E. Anthony ve C. Kopernik (Eds.). *The child in his family* (Vol. 3). New York: Wiley.
- Garmezy, N. (1985). *Stress resistant children: The search for protective factors*. In J. E. Stevenson (Ed.). *Recent research in developmental psychopathology*. Oxford: Pergamon Press, 213-233.
- Garmezy, N. (1987). Stress, competence, and development: continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology, and the search for stress-resistant children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 159-174.
- Garmezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Pediatric Annals*, 20(9), 459-456.
- Garmezy, N. (1993). Children in poverty: resilience despite risk. *Psychiatry*, 56(1), 127- 136.
- Gartland, D. (2009). *Resilience in adolescents: The development and preliminary psychometric testing of a new measure*. (PhD Thesis). Swinburne University Of Technology, Swinburne.
- Gauche, M. ve Mullet, E. (2005). Do we forgive physical aggression in the same way that we forgive psychological aggression? *Aggressive Behavior*, 31, 559-570.

- Gentry, W. D., and Kobasa, S. C. (1984). Social and psychological resources mediating stress-illness relationships in humans. *Handbook of behavioral medicine*, 1, 87-116.
- George, K.K. (2014). *Resilience in academic stress: Exploring the role of cognition in how students adjust to life at the University of York*. (PhD Thesis). University of York Psychology, New York.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity. Google Scholar. Access address : https://vroniplag.fandom.com/de/wiki/Quelle:Mhg/Giddens_1988.
- Gizir C. A. (2007). Psikolojik sağamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Gizir, C.A., ve Aydın, G. (2006). Psikolojik sağamlık ve ergen gelişim ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 87-99.
- Gizir, C.A. (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty*. (PhD Thesis). M.E.T.U. Institute of Social Sciences, Ankara.
- Glantz, M.D. & Sloboda, Z. (1999). *Analysis and reconceptualisation of resilience*. In M. D. Glantz and J.L. Johnson (Eds.). *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 109-126.
- Gordon, K.C., Baucom, D.H., & Snyder, D.K. (2000). The use of forgiveness in marital therapy. *Forgiveness: Theory, research, and practice*, 203-227.
- Gribble, P.A., Cowen, E.L., Wyman, P.A., Work, W.C., Wannon, M. & Raoof, A. (1993). Parent and child views of parent- child relationship qualities and resilient outcomes among urban children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34(4), 507-519.
- Grotberg, E.H. (1997). *Uluslararası Dayanıklılık Araştırma Projesi*.
- Grusec, J. E. & Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization. *Developmental Psychology*, 30, 4-19.
- Gündaş, A. (2013). *Lise öğrencilerinde psikolojik sağamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stilleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

- Gürbüz, E. (2016). *Evlilik içinde aldatılan bireylerin affetmelerini yordamada bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlığın rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gürkan, U. (2006). Yılmazlık ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-74.
- Tiet, Q. Q., Huizinga, D., & Byrnes, H. F. (2010). Predictors of resilience among inner city youths. *Journal of child and family studies*, 19(3), 360-378.
- Granger, D. A., & Kivlighan, K. T. (2003). Integrating biological, behavioral, and social levels of analysis in early child development: Progress, problems, and prospects. *Child Development*, 74(4), 1058-1063.
- Gore, S., & Eckenrode, J. (1996). Context and process in research on risk and resilience. In *An earlier version of this chapter was presented at the Conference on Risk, Resiliency, and Development: Research and Interventions*, Kiawah Island, SC, May 28-31, Cambridge University Press.
- Hall, J.H., & Fincham, F.D. (2008). The temporal course of self-forgiveness. *Journal Of Social and Clinical Psychology*, 27(2), 174-202.
- Hall, P. F. (1904). Selection of immigration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 24(1), 169-184.
- Hannah, T. E. & Morrissey, C. (1986). Correlates of Psychological Hardiness in Canadian Adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(4), 339-344.
- Manning, M. L. (2002). Havighurst's developmental tasks, young adolescents and diversity, the clearing house. *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 76(2), 75-78, DOI: 10.1080/00098650209604953.
- Hargrave, T. D. (1994). Families and forgiveness: A theoretical and therapeutic framework. *The Family Journal*, 2(4), 339-348.
- Hargrave, T. D. & Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of marital and family therapy*, 23(1), 41-62.
- Hepp-Dax, S.H. (1996). Forgiveness as an educational goal with fifth-grade inner city children. *ETD Collection for Fordham University*. Erişim adresi: <https://fordham.bepress.com/dissertations/AAI9708250>.

- Heppner, P.P., Kivlighan, D.M. & Wampold, B.E. (1999). *Research design in counseling* (2nd edition). Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Holahan, C. J., and Moos, R. H. (1985). Life stress and health: Personality, coping, and family support in stress resistance. *Journal of personality and Social Psychology*, 49(3), 739.
- Howell, D. C. (2012). *Statistical methods for psychology*. Cengage Learning.
- Hunter, A.J., ve Chandler, G.E. (1999) Adolescent resilience. Image. *Journal of Nursing Scholarship* (Third Quarter), 31, 243-247.
- Işık, Ş. (2016). Türkiye’de kendini toparlama gücü konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 65-76.
- Işık, Y. (2019). *Ergenlerde psikolojik sağlamlığın sosyal dışlanma, sosyal kaygı, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Jackson, S. and Martin, P. (1998). Surviving the care system: Education and resilience. *Journal of Adolescence*, 21(5): 569-83.
- Janas, M. & Nabors, M. 2000. Fostering resiliency in young children: teaching strategies. *Journal of Early Education and Family Review*, 8(2): 17-21.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). Türkiye’de sosyoekonomik gelişmenin Draw-A-Man skorlarına etkisi. *Sosyal psikoloji Dergisi*, 108(1), 3-8.
- Kalil, A. & Kunz, J. 1999. First births among adolescent girls: risk and protective factors. *Social Work Research*, 23(3):197-208.
- Kaplan, H. B. (1999). *Toward an understanding of resilience: a critical review of definitions and models*. (In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.)), *Resilience and development: Positive life adaptations*. Hingham: Kluwer Academic Publishers. 17-83,
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 26, 129-139.
- Kararımak, Ö. (2010). Connor-Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Establishing the psychometric qualities of the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC) using exploratory and confirmatory factor analysis in a trauma survivor sample. *Psychiatry research*, 179(3), 350-356. doi:10.1016/j.psychres.2009.09.012.

- Kararımk, Ö., ve Sivil-Çetinkaya, R. (2011). The role of financial resources on resilience and positive personal qualities in college students. *EJER*, 43: 143-162.
- Kaşıkcı, Ş. (2014). *Ergenlik döneminde riskli sağlık davranışları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, İ. (2015). *Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile davranış problemleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında ilişkinin incelenmesinde otomatik düşünceler ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Keogh, B.K. 2000. Risk, families and schools. *Focus on Exceptional Children*, 33(4):1-10.
- Kim, K. J., Conger, R. D., Elder, G. H. J., and Lorenz, F. O. (2003). Reciprocal influences between stressful life events and adolescent internalizing and externalizing problems. *Child Development*, 74(1), 127-143.
- Kim, K.H. and Roh, S.Y. (2016). ITs Relationship with Smartphone Addiction, Parenting Attitudes and Resilience on Adolescents -A Survey of Middle School Students in G city. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*, 17(3), 582-590.
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1-11.
- Kolar, K. (2011). Resilience: Revisiting the concept and its utilityfor social research. *Int J Ment Health Addiction*, 9: 421-433.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlik psikolojisi*. (15. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumpfer, K. L. (1999). *Factors and processes contributing to resilience*. (In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.)), *Resilience and development: Positive life adaptations*. New York: Kluwer Academic/Plenum. 179-224.
- Kurdek, L. A., and Fine, M. A. (1994). Family acceptance and family control as predictors of adjustment in young adolescents: Linear, curvilinear, or interactive effects?. *Child Development*, 65(4), 1137-1146.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., and Dornbusch, S. (1991). Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065. doi:10.2307/1131151.

- Lavasani, M. G., Borhanzadeh, S., Afzali, L. and Hejazi, E. (2011). The relationship between perceived parenting styles, social support with psychological well-being. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1852-1856.
- Leung, J. P., and Leung, K. (1992). Life satisfaction, self-concept, and relationship with parents in adolescence. *Journal of Youth and adolescence*, 21(6), 653-665.
- Liebenberg, L., Ungar, M. ve LeBlanc, J. C. (2013). The CYRM-12: A brief measure of resilience. *Canadian Journal of Public Health*, 104(2), 131-135.
- Liebenberg, L., Ungar, M. ve Van de Vijver, F. R. R. (2012). Validation of the child and youth resilience measure-28 (CYRM-28) among canadian youth with complex needs. *Research on Social Work Practice*, 22(2), 219-226.
- Lowell, J.L. ve White, J.L. (2018). *The “Troubled” adolescent: Challenges and resilience within family and multicultural contexts*. Second Edition. New York: Routledge.
- Luskin, F., & Luskin, F. (2002). *Forgive for good: A proven prescription for health and happiness*. San Francisco, CA: HarperSanFrancisco.
- Luthar, S. S. (2006). *Poverty and children’s adjustment*. New-bury Park, CA: Sage.
- Luthar, S. S., and Burack, J. A. (2001). Adolescent wellness: *In the eye of the beholder?* (In D. Cicchetti, J. Rappaport, I. Sandler, and R. P. Weissberg (Eds.)), *The promotion of wellness in children and adolescents*. Washington, DC: CWLA Press. 29–57.
- Luthar, S. S., Sawyer, J. A., and Brown, P. J. (2006). Conceptual issues in studies of resilience: Past, present and future research. *Annals New York Academy of Sciences*, 1094, 105-115.
- Luthar, S., and Cushing, G. (1999). *Measurement issues in the empirical study of resilience: An overview*. (In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.)), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*. New York: Plenum Publishers. 129-160.
- Luthar, S.S. (1991). Vulnerability and resilience: A study of high-risk adolescents. *Child Development*; 62: 600–616.
- Luthar, S.S., Cicchetti, D. and Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3): 543-562.
- Maccoby, E. ve Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of family: Parent-child interaction*. (E. M. Hetherington ve P. H. Mussen, (Ed.)), *Handbook of child*

psychology: Socialization, personality, and social development (4. baskı) içinden New York: Wiley. 1-101.

Malkoç, A., ve Yalçın, I. (2015). Üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, sosyal destek, başa çıkma ve iyi-oluş arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(43), 35-43.

Masten, A. S. (1994). *Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity*. (In M. C. Wang & E. W. Gordon (Eds.)), Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Masten, A. S. (2001a). Resilience process in development. *American Psychologist*, 56 (3), 227-238.

Masten, A. S. (2001b). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.

Masten, A. S. (2004). Regulatory processes, risk, and resilience in adolescent development. *Annals New York Academy of Sciences*, 1021, 310-319.

Masten, A. S. ve Gewirtz, A. H. (2006). *Resilience in development: The importance of early childhood*. (Tremblay RE, Barr RG, Peters Rdev, (Eds)). Encyclopedia On Early Childhood Development [Online]. Montreal, Quebec: Centre of Excellence For Early Childhood Development, 1-6. Erişim adresi: [Http://www.Child-Encyclopedia.Com/Documents/Masten-Ewirtzangxp.Pdf](http://www.Child-Encyclopedia.Com/Documents/Masten-Ewirtzangxp.Pdf).

Masten, A. S., & Powell, J. (2003). *A resilience framework for policy and practice*. (In S. Luthar (Ed.)), Resilience and Vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities. New York: Cambridge University Press. 1-25.

Masten, A. S., and Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favourable and unfavourable environments: lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205-220.

Masten, A. S., and Narayan, A. J. (2012). Child development in the context of disaster, war, and terrorism: Pathways of risk and resilience. *Annual review of psychology*, 63, 227-257.

- Masten, A. S., and Reed, M. G. (2002). *Resilience in development.* (S. R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds.)). The Handbook of Positive Psychology. Oxford, England: Oxford University Press. Erişim adresi: www.books.google.com.
- Masten, A. S., Best, K. M., and Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N., and Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11(1), 143-169.
- Matthews, E. (2000). *The legacy of caretaking among africanamerican women: a mixed blessing.* (In E. Norman (Ed.)) Resiliency Enhancement, New York: Columbia University Press. 9-28.
- McCullough, M. E., Kilpatrick, S. D., Emmons, R. A., & Larson, D. B. (2001). Is gratitude a moral affect?. *Psychological bulletin*, 127(2), 249.
- McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Brown, S. W. ve Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1586-1603.
- McCullough, M. E., Worthington Jr, E. L., & Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of personality and social psychology*, 73(2), 321.
- McFarlane, A. H., Bellissimo, A., and Norman, G. R. (1995). Family structure, family functioning and adolescent well- being: the transcendent influence of parental style. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36(5), 847-864.
- McMahan, I. (2009). *Adolescence*. New York, NY: Pearson.
- Mete, C. (2017). *İzmir'de yaşayan roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık düzeylerine göre incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Miller, P.H. (2011). *Piaget's theory: past, present.* (And Future İn U.Gosvami (Ed.)). Wiley-Blackwell.
- Minnard, C.V. 2001. A strong building: Foundation of protective factors in schools. *Children and Schools*, 24(4): 233-46.

- Mize, J., ve Pettit, G. S., (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence; Is the medium the message? *Child Development*, 68, 291-310.
- Neto, F., Mullet, E., Chiaramello, S., & Suwartono, C. (2013). Peticion de perdon: estructura factorial en muestras de America Latina, Africa, Asia y Europa del Sur. *Universitas Psychologica*, 12(3), 663-670.
- Ogelman, H. G. (2012). Teaching preschool children about nature: A project to provide soil education for children in Turkey. *Early Childhood Education Journal*, 40(3), 177-185.
- Oktan, V. (2008). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önder, A., ve Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 192-197.
- Özbey, S. (2019). Okul öncesi çocuklar için sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlık ölçeğinin (PERİK) geçerlik güvenirlik çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 756-786. doi: 10.26466/opus.518062.
- Özcan, B. (2005). *Anne babaları boşanmış ve anne babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özen, D. (2019). Ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6: 1428-1449.
- Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(3), 73-88.

- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2010). *Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları*. (Ed. Güler, T.). *Anne baba eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık, 35–52.
- Paleari, F. G., Karremans, J. C., Regalia, C., Fincham, F. D., Cui, M., Takada, N., ... and Uskul, A. K. (2011). Maintaining harmony across the globe: The cross-cultural association between closeness and interpersonal forgiveness. *Social Psychological and Personality Science*, 2(5), 443-451.
- Parlar, H. ve Özbuk, H. (2018). Anne Baba Tutumları ile Çocuk Utangaçlığı Arasındaki İlişki. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 1(1) , 57-75. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/apjec/issue/50941/664662>
- Parlaz, E.A., Tekgül, N., Karademirci, E., ve Öngel, K. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4), 10-16.
- Petrowski, K., Brähler, E. ve Zenger, M. (2014). The relationship of parental rearing behavior and resilience as well as psychological symptoms in a representative sample. *Health and quality of life outcomes*, 12(1), 1-9.
- Piaget, J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood. *Human Development*, 15 (1), 1-12.
- Pingleton, J. P. (1989). The role and function of forgiveness in the psychotherapeutic process. *Journal of Psychology and Theology*, 17(1), 27-35.
- Poole, J.C, Dobson, K.S, Pusch, D. (2017). Childhood adversity and adult depression: The protective role of psychological resilience. *Child Abuse Negl*, 64, 89-100. Available from: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0145213416303210>
- Ritter, E. N. (2005). *Parenting styles: Their impact on the development of adolescent resiliency* (Doctoral dissertation), Capella University, AAT 3161747.
- Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovik, L. F., & Lipkus, I. (1991). Accommodation processes in close relationships: Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and social Psychology*, 60(1), 53.
- Russell,A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller,H. & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting syles in a sam Australian, *Journal of Psychology*, 50, 89-99.

- Rutter, M. (1979). *Protective factors in children's responses to stress and disadvantage*. (In M. Kent & J. Rolf (Eds.)). Primary Prevention of Psychopathology (Vol. 3). Hanover, NH: University Press of New England.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147, 598–611.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316-331.
- Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 21, 119–144.
- Rutter, M. (2001). Psychosocial adversity: Risk, resilience and recovery. J. R. Richman, ve M., F Fraser, (Ed.). The context of youth violence: Resilience, risk, and protection, (13-41). [Elektronik versiyon]. [https://books.google.com.tr/sayfasından elde edilmiştir](https://books.google.com.tr/sayfasından%20elde%20edilmiştir).
- Rutter, M., Quinton, D., and Hill, J. (1990). *Adult outcome of institution-reared children: Males and females compared*. (In L. N. Robins and M. Rutter (Eds.)). *Straight and devious pathways from childhood to adulthood*. New York: Cambridge University Press. 135-157.
- Saka, A. (2017). *Farklı aile yapısına sahip ergenlerin öz-yeterlilik ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Sarıçam, H., ve Akın, A. (2013). Bütünleyici umut ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. Erişim adresi: <http://dSPACE2.adiyaman.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12414/1391>.
- Sastre, M. T. M., & Ferrière, G. (2000). Family decline and the subjective well-being of adolescents. *Social Indicators Research*, 49(1), 69-82.
- Sayıl, M., Yılmaz, A. ve Uçanok, Z. (2002). Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*. 17 (50): 47-58.
- Schultz, D. P., and Schultz, S. E. (2015). *A history of modern psychology*. Cengage Learning.
- Scobie, E. D., & Scobie, G. E. W. (1998). Damaging events: The perceived need for forgiveness. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 28(4), 373-402.

- Seery, M. D., Holman, E. A., & Silver, R. C. (2010). Whatever does not kill us: cumulative lifetime adversity, vulnerability, and resilience. *Journal of personality and social psychology*, 99(6), 1025.
- Sells, J. N., and Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: A review of the theoretical and empirical literature. *Journal of family therapy*, 20(1), 21-36.
- Shean, M.B. (2010). *Resilience in Western Australian adolescents: A model of the processes that occur between risk and success*. Faculty of Computing, Health and Science Edith Cowan University.
- Smedes, L. B. (1984). *Forgive and forget: Healing the hurts we don't deserve* (Vol. 8). New York: Harper & Row.
- Smith, C. and Carlson, B.E. (1997). Stress, coping, and resilience in children and youth. *Social Service Review*, June: 231-248.
- Smith, J., and Prior, M. (1995). Temperament and stress resilience in school-age children: A within-families study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(2), 168-179.
- Spaccarelli, S., and Kim, S. (1995). Resilience criteria and factors associated with resiliency in sexually abused girls. *Child Abuse and Neglect*, 19(9), 1171-1182.
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik* (Çev. F. Çok.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L. (2014). *Age of opportunity: lessons from the new science of adolescence*. New York, NY: Mariner Books.
- Steyn, S.T. (2006). *Resilience in adolescents: A psycho-educational perspective*. (Master thesis) University of South Africa, Master of Education.
- Stouten, J., and Tripp, T. M. (2009). Claiming more than equality: Should leaders ask for forgiveness?. *The Leadership Quarterly*, 20(3), 287-298.
- Strelan, P. (2007). Who forgives others, themselves, and situations? The roles of narcissism, guilt, self-esteem, and agreeableness. *Personality and Individual Differences*, 42(2), 259-269. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.06.017>
- Suldo, S. M., and Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence?. *School Psychology Quarterly*, 19(2), 93.

- Muuss, R.E., Velder, E. ve Porton, H. (1996). *Erik Erikson'un kimlik gelişimi teorisi*. Ergenlik Kuramları, 42-57.
- Şahin, G. (2016). *Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın öz yeterlik, sosyal destek ve etkili baş etme ile ilişkisinde algılanan stresin etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M. (2013). *Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Tanrıtanır, Z. (2020). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın ailesel risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tarullo, L. B., Richardson, D. T., Radke-Yarrow, M., & Martinez, P. E. (1995). Multiple sources in child diagnosis: Parent-child concordance in affectively ill and well families. *Journal of Clinical Child Psychology*, 24(2), 173-183.
- Taysi, E. Y. (2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: ilişki kalitesi ve yüklemelerin rolü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (2021). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N. ve Billings, L. S. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73, 313-359.
- Thoresen, C. E., Harris, A. H. S., & Luskin, F. (2000). Forgiveness and health: An unanswered question. In M. E. McCullough, K. I. Pargament, & C. E. Thoresen (Eds.), *Forgiveness: Theory, research, and practice*, 254-280.
- Tolan, B., İsen, G ve Batmaz, V. (1991), *Sosyal Psikoloji*, Ankara: Adım Yayıncılık.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Trawick Swith, J. (Ed.). (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. (Çev: Akman, B.). Ankara: Nobel Yayıncılık. (Özgün çalışma 2010).

- Tuğral, R. (2020). *Ergenlerde yalnızlık, psikolojik sağlamlık, algılanan sosyal destek ve sosyal görünüüş kaygısı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Nişantası Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tunca, A, ve Durmuş, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumu ile bağışlama düzeylerinin ilişkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 524-550.
- Turgut, Ö. (2015). Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ungar, M. (2004). A constructionist discourse on resilience: Multiple contexts, multiple realities among at-risk children and youth. *Youth and Society*, 35(3), 341-365.
- Ungar, M., and Teram, E. (2005). *Qualitative resilience research: Contributions and risks*. (In M. Ungar (Ed.)) *Handbook for working with children and youth: Pathways to resilience across cultures and contexts*. Thousand Oaks, CA: Sage. pp. 149-163.
- Vanderbilt-Adriance, E., and Shaw, D. S. (2008). Conceptualizing and re-evaluating resilience across levels of risk, time, and domains of competence. *Clinical child and family psychology review*, 11(1-2), 30.
- Vanderstope, S.W. ve Johnston, D.D. (2009). *Methods for everyday life blending qualitative and quantitative approaches*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Waller, M.A. 2001. Resilience in ecosystemic context: Evolution of the concept. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(3):1-8.
- Werner E. E. (1989). High-risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *Am J Orthopsychiatry*, 59: 72-81.
- Werner E.E, ve Smith R. S. (1992). *Overcoming the odds. High risk children from birth to adulthood*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Werner E.E. (1989). High-risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *Am J Orthopsychiatry*, 59: 72–81.
- Werner E.E. (1993). Risk, resilience and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Dev Psychopathol.* 5: 503-15.
- Werner E.E. (2001). *Journeys from childhood to midlife: risk, resilience and recovery*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

- Werner, E. E. (1986). The concept of risk from a developmental perspective. *Advances in Special Education*, 5, 1-23.
- Werner, E. E. (1993). Risk, resilience, and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5, 503–515.
- Werner, E. E. (1995). *Resilience in development*. American Psychological Society.
- Werner, E. E. ve Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds. High risk children from birth to adulthood*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1992.
- Werner, E. E., and Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. Ithaca, NY, US: Cornell University Press.
- Werner, E.E. (1984). Resilient children. *Young Children*, 40, 68-72.
- WestEd. (2001). *Resilience youth development: Key findings*. California: Wested.
- Williams, J. ve Nelson-Gardell, D. (2012). Predicting resilience in sexually abused adolescents. *Child Abuse and Neglect*, 36, 53– 63.
- Windle, M. (2011). *Critical conceptual and measurement issues in the study of resilience*. (In M. D. Glantz & J. L. Johnson (eds.)), *resilience and development: positive life adaptations*. new york: kluwer academic/plenum publishers. 160-176.
- Wolin, S. J., and Wolin, S. (1993). *The resilient self -how survivors of troubled families rise above adversity*. New York: Villard Books.
- Wyman, P., Cowen, E., Work, W., Hoyt Meyers, L., Magnus, K., & Fagen, D. (1999). Caregiving and developmental factors differentiating young at-risk urban children showing resilient versus stress-affected outcomes: A replication and extension. *Child Development*, 70(3), 645-659.
- Yaşar, K. (2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile psikolojik sağlık ve affetme düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Yavuz, H. A. (2018). *Ergenlerde sigara bağımlılığı ile ayrılma bireyleşme özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuzer, H., 2005. Çocuk psikolojisi. 28. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, P. K. (2014). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172.
- Yılmaz, A.S. (2020). *Ergenlerde kişiler arası problem çözme ve ergen boyun eğiciliği arasındaki ilişki: anne baba güvenli üs aracı rolü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, H., ve Sipahioğlu, Ö. (2012). Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 11(4).
- Yüksel, B.Ö. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Aleksitimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK 1. Öğrencinin Akademik Özgeçmişi

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Cem GÜRAT		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Ergenlerde Sürekli Kaygı, Ergenlerde Artırılmış Sorumluluk İnançları		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm/ ABD	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	2008
Yüksek Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	2016
YL Tez Başlığı	Ergenlerde sorumluluk inançları ve sürekli kaygı ilişkisinin incelenmesi		
YL Tez Danışmanı	Prof. Dr. Rengin KARACA		
Akademik Eserler			
Baş, A. U., Günlü, A., Gürat, C. & Sağlam A. (2019). Evaluating The Services of School Counselors for Refugee Students, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi e-ISSN:2146-5983, (55), 168-205. Gürat, C. & Karaca, R. (2021). Ergenlerin Psikolojik Yardım Alma Durumu ile Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişki, 6th International Conference on Management and Social Sciences, Proceeding Book, (1): I 100-106. ISBN: 978-605-65197-9-6. ORCID: 0000-0002-7058-7009. Gürat, C. & Karaca, R. (2022). "Ergenlerin Anne Baba Öğrenim Düzeyleri Ve Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişki", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (ISSN:2630-631X) 8(55): 78- 85. http://dx.doi.org/10.31576/s_mryj.1296. Gürat, C. (2021). Ergenlerin Psikolojik Yardım Alma Durumu ile Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişki, 6th International Conference on Management and Social Sciences Conference, İstanbul, Turkey.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
-			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			
-			

EK 2. Uygulama İzinleri

EK-2/A ÇOCUK VE GENÇ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Re: ÖLÇEK KULLANIM İZNİ

Gökmen Arslan
16/12/2019 Pzt 21:30

Siz

 Çocuk ve Genç Psikolojik Sağl...
22 KB

Cem merhaba,

Ölçek ekte.

Selamlar

cem ... 11 Ara 2019 Çar, 21:23 tarihinde şunu yazdı:

Merhaba sayın hocam Ben Dokuz Eylül Üniversitesi PDR bölümünde doktora öğrencisiyim."Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü" konulu tez çalışmam için, izniniz olursa; Türkiye'ye uyarladığınız "**Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği**"ni kullanmak istiyorum.Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Cem GÜRAT

...

Gökmen Arslan, Ph.D
Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, Turkey
International Network on Personal Meaning, Toronto, Ontario, Canada
Email:
Web:
[ResearchGate](#) | [Google Scholar](#) | [ORCID](#)

EK-2/B ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Re: ÖLÇEK KULLANIM İZNİ

Aysen.Gure@ankara.edu.tr

11.12.2019 Çar 15:55

Siz ✓

ABTÖ'nün Puanlanması.doc
51 KB

Merhaba Cem,
ABTÖ 10-18 yaşları için uygun bir ölçektir. Çalışmanızda uygunsa kullanabilirsiniz. Kolay gelsin,
Prof. Dr. Ayşen Güre

2019-12-10 12:22, cem ... yazmış:

- > Merhaba sayın hocam.Ben Dokuz Eylül Üniversitesi PDR bölümünde
- > doktora öğrencisiyim. "Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın
- > Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının
- > Rolü" konulu tez çalışmam için, izniniz olursa; Türkiye'ye
- > uyarladığınız Anne Baba Tutum Ölçeğini kullanmak
- > istiyorum.Çalışmalarınızda başarılar dilerim.
- >
- > Cem GÜRAT

EK-2/C HEARTLAND AFFETME ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

Affetme ölçeği

 İletiyi şu dile çevir: Türkçe | Şu dilden hiçbir zaman çevirme: İngilizce

AS Aslı Bugay Sökmez
10.02.2020 Pzt 15:54
Siz

 PR-October-2012_0020_asli.pdf
399 KB

 Heartland Affetme Ölçeği.doc
34 KB

2 ek (433 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive'a kaydet

Merhaba Cem

Ölçeği çalışmada kullanmandan mutluluk duyarım. Ekte ölçeği ve ölçeğe ait bilgileri içeren makale çalışmamızı bulabilirsiniz.

Çalışmada başarılar dilerim,
Aslı

--

Aslı Bugay, Ph.D.
Associate Professor of Counseling
Middle East Technical University
Northern Cyprus Campus
Guidance and Psychological Counseling Program
Güzelyurt, KKTC, via Mersin 10 Turkey

Email:
Web:

Ek 3. Etik İzin

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

06 Ekim 2020

Sayı : 87347630/42104268/ **4252**
Konu : Etik Kurul İzni Hak.
Cem GÜRAT

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a)01.04.2020 tarih ve 67493393-302.08.01-E.32787 sayılı yazınız.
b)03.06.2020 tarih ve 87347630/42104268/2219 sayılı yazımız.
c)İzmir Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 23.09.2020 tarih ve 12018877-604.01.02-E.13346073 sayılı yazısı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazınıza istinaden Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı 20177950159 numaralı öğrencisi Cem GÜRAT "Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü" konulu tez çalışması kapsamında yapacağı çalışmanın Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 15.05.2020 tarihli toplantısında alınan karar uyarınca uygun bulunduğu ilgi (b)'de kayıtlı yazımız ile bildirilmiştir.

Adı geçen öğrencinin söz konusu tez çalışması kapsamında çalışma yapma talebine ilişkin İzmir Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan ilgi (c)'de kayıtlı yazı ve ekleri, işbu yazımız ekinde sunulmaktadır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Eki :İlgi (c)'de kayıtlı yazı ve ekleri.

Ek 4. Okul İzinleri

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :12018877-604.01.02-E.13328268
Konu :Araştırma İzni

23.09.2020

..... İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b)Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğünün 30/07/2020 tarihli ve 3291 sayılı yazısı.
c)10/09/2020 tarihli ve 12491752 sayılı Valilik Onayı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı 2017950159 numaralı öğrencisi Cem GÜRAT "Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü" konulu tez çalışmasını ilçenize ekli listede belirtilen okullarda uygulama isteği ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının ekli listede belirtilen okullarda 2020-2021 eğitim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde, araştırma yapılmadan önce araştırmanın yapılacağı okullar tarafından "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Her Tür Okul ve Kurumlarda Yapılmasına İzin Verilen Araştırma Uygulamasında, Olabilecek Zararları Karşılama Taahhüdü" adlı ekin araştırmacı tarafından doldurulması gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İlker ERARSLAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:

- 1- Valilik Onayı
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu
- 3- Anket Formları
- 4- Taahhüt Formu

Dağıtım: Buca, Karabağlar İlçe MEM.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.12491752
Konu : Araştırma İzni

10/09/2020

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a)MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b)Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğünün 30/07/2020 tarihli ve 3291 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı 2017950159 numaralı öğrencisi Cem GÜRAT "Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü" konulu tez çalışmasını ilimiz Buca ve Karabağlar ilçesine bağlı ekli listede belirtilen okullarda uygulama isteği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölççeklerin uygulanmasının, ekli listede belirtilen okullarda 2020-2021 Eğitim öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Ömer YAHŞİ
Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Araştırma Değerlendirme Formu
2-Anket Formları

OLUR
10/09/2020

Erhan GÜNAY
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Cem GÜRAT
Kurumu / Üniversitesi	D.E.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı
Araştırma yapılacak il/il	İzmir
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İzmir Buca ve Karabağlar ilçelerine bağlı Liseler
Araştırmanın konusu	Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Anne baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü
Üniversite / Kurum anaı	----
Araştırma/proje/bdev/tez türü	Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Anne baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü
Veri toplama araçları	Bilgilendirilmiş onam formu Kişisel Bilgi Formu Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği Anne baba tutum ölçeği Heartland affetme ölçeği
Çalış istenilecek Birim/Birimler	----
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
İlgi: Millî Eğitim Bakanlığı'nın 21/01/2020 tarihli ve 1563890 sayılı Araştırma, yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Konulu, 2020/2 Sayılı Genelgesi.	
Genelge gereğince; araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, araştırmanın 2020-2021 öğretim yılında eğitim öğretim başlamasıyla eğitim kurumları yöneticilerinin uygun gördüğü şekli ile yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalef üyesinin Adı ve Soyadı: ----	Gercekçe: ----

07/09/2020

KOMİSYON

Seydi GÜVEN
Şube MüdürüNurdağ MARAL
ÖğretmenSelahattin ANIK
ÖğretmenDr. Yasin KAYIŞ
ÖğretmenCihan KARADULUT
Öğretmen

EK SEBEVEYN ONAM FORMU

Veli Onam Formu

Sayın Veliler, Sevgili Anne-Babalar,

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, doktora tezi kapsamında "*Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü*" başlıklı araştırma yürütölmektedir. Araştırmadaki temel amaç; lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlık, algılanan anne baba tutumu ve affetme davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaçla çocuklarınızın bazı ölçekleri cevaplandırmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz anketi okulda ders saatinde dolduracaktır. Çocuğunuzun cevaplayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Cevaplandırılan ölçeklerde cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahiptir.

Ölçekler doldurularak sağlanan bilgiler, öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını etkileyen faktörlerin saptanmasına önemli bir katkıda bulunacaktır. Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak şahsıma yöneltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Cem GÜRAT

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü
Doktora Öğrencisi
Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
Tel: ----
e-posta: ----

Lütfen bu araştırmaya katılmak konusundaki tercihinizi aşağıdaki seçeneklerden size en uygun olanını altına imzanızı atarak belirtiniz ve bu formu velisi olduğunuz öğrenci okula geri gönderiniz.

Bu araştırmaya velisi olduğum isimli öğrencimin katılımcı olmasına ve verilen bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasına:

izin veriyorum ☐izin vermiyorum ☐

Baba Adı-Soyadı:

Anne Adı-Soyadı:

İmza

İmza

EK 6 GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAM FORMU

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ETİK KURULU

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda "Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü" başlıklı araştırma "Cem GÜRAT" tarafından **gönüllü katılımcılarla** yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya **atılmama** hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadancıkabılırsınız. Bu formu onaylamanız, **araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Araştırmadaki temel amaç, lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlık, algılanan anne baba tutumu ve affetme davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Araştırmanın Nedeni: Alanda görülen ihtiyaç, Bilimsel katkı

Süresi: 15' (on beş dakika)

Araştırmanın Yürütüleceği Yer: (Örneklem grubundaki okul isimleri eklenecektir)

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini, katılmam gereken süreyi ve yeri ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Islak imzası ile)

Adı-Soyadı:

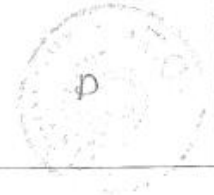
İmzası:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:

e-posta:

İmzası:

Ek 5. Kullanılan Ölçme Araçları (1A)

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu form, sizinle ilgili bazı bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Sizden, kimliğinizi ortaya koyacak bilgileriniz **istenmemektedir**. Araştırmada sorulara verilecek cevaplar bilimsel amaçla kullanılacak ve kesinlikle kişisel bir değerlendirme yapılmayacaktır. Sizden istenilen anketteki her soruyu dikkatlice okuyarak size en uygun seçeneğin yanına (X) işareti koymanızdır. İlginize teşekkür eder, başarılar dilerim.

Cem GÜRAT
Dokuz Eylül Üniversitesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Doktora Öğrencisi

Cinsiyetiniz	() K () E																		
Sınıfınız	() 9.sınıf () 10. sınıf () 11.sınıf () 12.sınıf																		
Anne-Babanızın Eğitim Durumu	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th><th><u>Anne</u></th><th><u>Baba</u></th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Okur Yazar Değil</td><td>()</td><td>()</td></tr> <tr> <td>İlköğretim Mezunu</td><td>()</td><td>()</td></tr> <tr> <td>Lise Mezunu</td><td>()</td><td>()</td></tr> <tr> <td>Üniversite Mezunu</td><td>()</td><td>()</td></tr> <tr> <td>Yüksek Lisans- Doktora</td><td>()</td><td>()</td></tr> </tbody> </table>		<u>Anne</u>	<u>Baba</u>	Okur Yazar Değil	()	()	İlköğretim Mezunu	()	()	Lise Mezunu	()	()	Üniversite Mezunu	()	()	Yüksek Lisans- Doktora	()	()
	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>																	
Okur Yazar Değil	()	()																	
İlköğretim Mezunu	()	()																	
Lise Mezunu	()	()																	
Üniversite Mezunu	()	()																	
Yüksek Lisans- Doktora	()	()																	
Aile toplam gelir durumu	0-2000 tl () 2000-4000 tl () 4000-6000 tl () 6000 tl ve üzeri ()																		
Ailenizin ekonomik gelir durumunu nasıl değerlendirirsiniz?	Düşük () Orta () Yüksek ()																		
Bugüne kadar kendiniz için herhangi bir profesyonel psikolojik yardım aldınız mı?	Evet () Hayır ()																		
Kardeş Sayısı (Abla, abi dâhil)	Kardeşim yok () 1 kardeşim var () 2 kardeşim var () 3 kardeşim var () 3'ten fazla kardeşim var ()																		
Lütfen sağ taraftaki maddelerden size uygun olanın yanına (X) işareti koyunuz. 4. Madde durumunuza uygun ise lütfen sayı belirtiniz	1) Ailedeki tek çocuğum () 2) Ailedeki en büyük çocuk benim () 3) Ailedeki en küçük çocuk benim () 4) Ailedeki ortanca çocuk benim () 5) Ailedeki ara sırada doğan çocuk benim () (3'ten fazla kardeş olması durumunda)																		

ANNE-BABA TUTUM OLÇEGI

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer; **TAMAMEN BENZİYORSA** aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine **4**;

BİRAZ BENZİYORSA **3**;

BENZEMİYORSA **2**;

HİÇ BENZEMİYORSA **1** yazınız.

	1.	Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
	2.	Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
	3.	Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
	4.	Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
	5.	Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
	6.	Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
	7.	Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
	8.	Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
	9.	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
	10.	Annem ve babamla her tartıştığımda bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
	11.	Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
	12.	Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
	13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
	14.	Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
	15.	Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
	16.	Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
	17.	Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
	18.	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet		Hayır	7
-------------	--	--------------	---

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00'den önce	6		10:00 – 10:59 arası	3
8:00 – 8:59 arası	5		11:00 ya da daha geç	2
9:00 – 9:59 arası	4		İstediğim saate kadar	1

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet		Hayır	7
-------------	--	--------------	---

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir .

8:00'den önce	6		10:00 – 10:59 arası	3
8:00 – 8:59 arası	5		11:00 ya da daha geç	2
9:00 – 9:59 arası	4		İstediğim saate kadar	1

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

		Hiç çaba göstermez	Çok az çaba gösterir	Çok çaba Gösterir
21.	Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,	1	2	3
22.	Boş zamanlarınızda ne yaptığını,			
23.	Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,			

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

		Bilgileri yoktur	Çok az bilgileri vardır	Çok bilgileri vardır
24.	Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,	1	2	3
25.	Boş zamanlarınızda ne yaptığın,			
26.	Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin			

Ek 5. Kullanılan Ölçme Araçları (1B)

Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)

		Beni hiç tanımlamıyor	Çok az tanımlıyor	Biraz tanımlıyor	Oldukça tanımlıyor	Beni tamamen tanımlıyor
1.	Hayatımda saygı duyabileceğim insanlar var.	1	2	3	4	5
2.	Eğitim almak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
3.	Ailem benim hakkımda birçok şeyi bilir (örneğin, arkadaşlarımdan kim olduğunu, nelerden hoşlandığımı)	1	2	3	4	5
4.	Başladığım faaliyetleri/işleri bitirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
5.	Bir şeyler istediğim şekilde gitmediğinde, diğer insanlara ve kendime zarar vermeden bu durumu çözebilirim (örneğin, şiddete başvurmadan veya kötü şeyler söylemeden)	1	2	3	4	5
6.	Yardıma ihtiyacım olursa, nereden yardım alabileceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
7.	Kendimi okuluma ait hissediyorum.	1	2	3	4	5
8.	Ailem zor zamanlarımda yanımdadır (örneğin hasta olduğumda veya başım sıkıştığında).	1	2	3	4	5
9.	Arkadaşlarım zor zamanlarımda yanımdadır.	1	2	3	4	5
10.	Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır.	1	2	3	4	5
11.	Hayatımda gelecekte kullanacağım yeteneklerimi geliştireceğim fırsatlara sahibim.	1	2	3	4	5
12.	Ailemin aile geleneklerini ve kültürünü seviyorum.	1	2	3	4	5

